

KOLME RIKOSTAPAUSTA - MILLÄ TEKIJÖILLÄ ON YHTEYTTÄ SUOMALAISTEN RANGAISTUSASENTEISIIN

Niina Holmström
Maisterintutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Niina Holmström	
Työn nimi Kolme rikostapausta – Millä tekijöillä on yhteyttä suomalaisten rangaistusasetteisiin	
Oppiaine Sosiologia	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Syksy 2024	Sivumäärä 61
Ohjaaja Pertti Jokivuori	
Tiivistelmä <p>Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, millä asioilla on yhteyttä suomalaisten suhtautumiseen rikosten eri tyyppjä kohtaan. Suhtautumista rikollisuuteen tarkastellaan rangaistusasette termien avulla. Toinen keskeinen käsite on arvot, joiden määrittämisessä on hyödynnetty Schwartzin arvoteoriaa. Rangaistusasetteen mittarina käytetään vastaajan antamaa tuomiota tiettyyn rikostapaukseen. Rikostapauksia valittiin kolme: törkeä huumausainerikos, raiskaus ja törkeä veropetos.</p> <p>Tutkimus toteutettiin hyödyntämällä sekundaariaineistoa <i>FSD3162 Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016</i>. Aineistosta hyödynnettiin sosiodemografisia muuttujia, vastaajan antamaa tuomiota rikostapaukseen ja vastaajan tärkeiksi kokemia arvoja. Arvoista luotiin faktorianalyysin perusteella kolme arvoulottuvuutta: sosiaalinen säätely, itsensä korostaminen ja itsensä ylittäminen. Tutkimuksessa selvitettiin taustamuuttujien, uhrikokemuksen sekä arvojen ja arvoulottuvuuksien yhteyttä rangaistusasetteeseen. Yhteyksiä haettiin ristiintaulukoita, riippumattomien otosten t-testiä ja erotteluanalyysiä hyödyntämällä.</p> <p>Rangaistusasette näyttää tutkimuksen valossa olevan riippuvainen rikostyyppistä. Törkeän huumausainerikoksen kohdalla löydettiin eniten yhteyksiä; iäkkäämmät, matalammin koulutetut, perinteet ja itsensä korostamisen tärkeäksi kokevat sekä itseohjautuvuutta vähemmän arvostavat suhtautuvat siihen ankarammin. Raiskaukseen suhtautuvat ankarammin nuoremmat ja hyväntahtoisuuden tärkeäksi kokevat. Miehet, iäkkäämmät ja matalammin koulutetut suhtautuvat puolestaan ankarammin törkeään veropetokseen.</p>	
Asiasanat Arvot, punitiivisuus, rangaistusasette, rikollisuus, sosiodemografiset tekijät	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVA 1	Schwartzin 10 perusarvoa kuvaava malli	13
KUVA 2	Kulttuurisia arvo-orientaatioita kuvaava malli.....	17
KUVA 3	Arvomuuttujien keskiarvot.....	41
KUVA 4	Summamuuttujan Sosiaalinen säätely histogrammi	43
KUVA 5	Summamuuttujan Itsensä korostaminen histogrammi.....	44
KUVA 6	Summamuuttujan Itsensä ylittäminen histogrammi.....	45

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Rikostapausten nimet, tuomioistuimessa käytetyt rikosnimikkeet ja tapauksien numerot.....	21
TAULUKKO 2	Rikostapausten rangaistusvaihtoehdot	22
TAULUKKO 3	Vastaajien rikostapauksille antamat tuomiot	24
TAULUKKO 4	Vastaajien ikäjakauma luokiteltuna	33
TAULUKKO 5	Vastaajien koulutustaso	34
TAULUKKO 6	Vastaajien kotitalouden nettotulot kuukaudessa.....	34
TAULUKKO 7	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet sukupuolittain	36
TAULUKKO 8	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden ikäjakauma	36
TAULUKKO 9	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden koulutustaso	37
TAULUKKO 10	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden tulotaso	38
TAULUKKO 11	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden uhrikokemukset	39
TAULUKKO 12	SPSS-ohjelman faktorianalyysin faktoreiden rakentuminen..	42
TAULUKKO 13	Ehdottoman vankeusrangaistuksen ja jonkin muun rangaistusmuodon valinneiden vastaajien arvomuuttujien keskiarvot rikostapauksittain.....	46
TAULUKKO 14	Ehdottoman vankeusrangaistuksen ja jonkin muun rangaistusmuodon valinneiden vastaajien summamuuttujien keskiarvot rikostapauksittain.....	47
TAULUKKO 15	Erotteluanalyysin tärkeimmät luvut rikostapauksittain.....	48

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Rikollisuus osana yhteiskuntaa.....	1
1.2	Arvojen ja asenteiden merkityksestä.....	2
1.3	Tutkimuksen lähtökohdat	4
2	KESKEISIMMÄT KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	6
2.1	Rangaistusasenne eli punitiivisuus	6
2.2	Mikä selittää punitiivisuusasennetta.....	8
2.3	Schwartzin arvoteoria.....	10
2.4	Arvojen ja punitiivisuuden välinen yhteys	14
2.5	Arvojen jakautuminen kulttuureittain.....	16
3	AINEISTO JA METODIT.....	20
3.1	Aineisto.....	20
3.1.1	Rikostapaukset ja niiden rangaistukset.....	21
3.1.2	Aineiston edustavuudesta.....	26
3.2	Metodit.....	27
3.2.1	Faktorianalyysi ja summamuuttujat.....	28
3.2.2	Erotteluanalyysi kvantitatiivisessa tutkimuksessa.....	29
3.3	Tutkimusasetelma	31
4	ANALYYSI JA TULOKSET	33
4.1	Vastaajia kuvaavien muuttujien jakaumia	33
4.2	Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneeet vastaajat	35
4.3	Arvot ja niiden vaikutus rangaistusasenteisiin	41
4.3.1	Arvojen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välinen yhteys.....	45
4.4	Erottelifunktiot rikostapauksittain	48
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
5.1	Tulokset suhteessa aiempaan tutkimukseen.....	51
5.1.1	Sosiodemografisten muuttujien yhteys rangaistusasenteeseen	51
5.1.2	Arvojen ja arvoulottuvuuksien yhteys rangaistusasenteeseen	52
5.2	Pohdinta	54
5.2.1	Mistä tulokset mahdollisesti kertovat	54
5.2.2	Tutkimuksen edut ja rajoitteet.....	56
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Rikollisuus osana yhteiskuntaa

Yksi tämän tutkimuksen keskeisistä teemoista on rikollisuus. Èmile Durkheim (1982) käsittelee *Sosiologian metodisäännöt* teoksessaan rikollisuutta. Hän toteaa rikoksia esiintyvän kaikentyypisissä yhteiskunnissa, jolloin ainoastaan rikoksiksi määriteltujen tekojen luonne vaihtelee, ja ”rikollisuuden esiintyminen on yksinkertaisesti normaalia” (Durkheimin 1982, 83–84). Durkheim näkee rikollisuuden välttämättömänä ja hyödyllisenä osana yhteiskuntaa, koska se auttaa niin moraalialia kuin lakia kehittymään. Esimerkiksi yksilön vapaus ei olisi samanlainen kuin nykyään, ellei sitä kieltäviä sääntöjä olisi aiemmin eläneet ihmiset rikkoneet ja siten nostaneet asian esille muuttaen siihen suhtautumista. Edellä mainittu ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö rikollisuuteen pitäisi suhtautua tuomitsevasti ja etteikö rikollisesta teosta pitäisi seurata rangaistus. (Durkheim 1982, 87–89.)

Rikoksen Durkheim (1982, 85) määrittää teoksi, joka loukkaa yhteisön kollektiivisia tuntemuksia. Esimerkiksi varkaus loukkaa toisen omaisuuden kunnioitusta, mutta niin tekee myös Durkheimin mainitsema epähienous, tosin vain vähäisemmin. Epähienoihin ihmisiin suhtaudutaan moittivasti, sillä teolla on vähäisempi vaikutus kollektiiviseen tajuntaan, jolloin sitä suvaitaan paremmin. Toisin on kuitenkin varkauden kohdalla, jolloin teosta seuraa rangaistus. (Durkheim 1982, 85–86.) Vallitsevalla sosiaalisella ilmapiirillä on siten vaikutusta siihen, mikä yhteisössä määritellään rikokseksi. Durkheim (1982, 86) mainitsee esimerkkinä pyhimysten luostarin, jossa lievät hairahdukset koetaan niin loukkaavina, että tällaisessa yhteiskunnassa ne voitaisiin määritellä rikoksiksi ja niitä tehnyt henkilö tuomita. Saman voi nähdä myös nyky-yhteiskunnissa, joissa henkirikosten vähentyminen henkilökohtaisen koskemattomuuden kunnioituksen lisääntyessä on tuonut rikoslakiin muita tekoja, kuten kunnianloukkauksen ja petoksen, jotka loukkaavat samaa tuntemusta (Durkheim 1982, 86).

Voisi ajatella, että nykyajan ihmiset ovat jo niin kehittyneitä, että he olisivat sisäistäneet kollektiivisen tajunnan. Miksei rikollisuus ole kuitenkaan hävinnyt vielä kokonaan? Durkheim (1982, 86) selittää tätä sillä, että jokaisella yksilöllä on esimerkiksi erilaisia perinnöllisiä tekijöitä ja hän on kohdannut erilaisia sosiaalisia vaikutteita, jolloin muodostuu erilaisia, yksilöllisiä tajuntoja. Sellainen yhteiskunta, jossa yksilölliset tajunnat olisivat samanlaisia kollektiivisen tajunnan kanssa, on mahdoton, jolloin jokaisessa yhteiskunnassa on myös rikollisia ominaisuuksia sisältäviä poikkeavuuksia (Durkheim 1982, 87). Rikolliset eivät kuitenkaan ole epäsosiaalisia kummajaisia, vaan normaali osa sosiaalista elämää (Durkheim 1982, 88–89).

Rikollisuutta tutkimalla voidaan siten ymmärtää yhteiskuntaa ja siinä vallitsevaa kollektiivista tajuntaa. Durkheim (1982, 90) toteaa sosiologien tehtävänä olevan normaalitilan määrittäminen ja sen selittäminen vastakohtien avulla. Kun tutkitaan sitä, mitkä asiat nähdään rangaistavina tekoina ja miten niistä tulisi rangaista, saadaan samalla selville se, mikä on normaalia ja toivottavaa. Rikollisuuteen liittyvien asenteiden tutkiminen voidaan siten sijoittaa hyvin perinteisen sosiologisen teeman, normien, kentälle. Lisäksi tutkimuksessa voidaan nähdä myös yksilöllisten tajuntojen ja kollektiivisen tajunnan mahdolliset eroavaisuudet; onko jokin rikos, jota pidetään kollektiivisesti tuomittavana, mutta osassa yksilöllisistä tajunnoista siihen ei suhtaudutakaan niin ankarasti?

1.2 Arvojen ja asenteiden merkityksestä

Tutkielman kannalta toinen keskeinen teema rikollisuuden lisäksi on arvot. Arvoihin liittyviä teorioita on monenlaisia, mutta esimerkiksi Milton Rokeach (1973, 3) määrittää arvoille viisi perusoletusta: 1) yksilön henkilökohtaisten arvojen määrä on suhteellisen pieni, 2) kaikilla ihmisillä ympäri maailmaa esiintyy samat arvot, vain niiden tärkeyden määrä vaihtelee, 3) yksittäisistä arvoista muodostuu arvojärjestelmiä, 4) arvojen pohja määräytyy kulttuurin, yhteiskunnan ja sen instituutioiden sekä persoonallisuuden kautta ja 5) arvojen seuraukset tulevat esille kaikissa ilmiöissä, joista sosiaalitieteilijät voisivat olla kiinnostuneita. Näistä syistä hän myös näkee, että sosiologisessa tutkimuksessa arvojen pitäisi olla tutkimuksen keskiössä (Rokeach 1973, 3).

Rokeach määrittelee arvon suhteellisen pysyvänä uskomuksena siihen, että jokin menettely tai lopputulos on henkilökohtaisesti tai sosiaalisesti parempi kuin kyseisen toiminnan tai lopputuleman vastakohta. Arvojärjestelmä on puolestaan tällaisten uskomusten muodostama kokonaisuus, joka järjestäytyy yksittäisten uskomusten tärkeyden mukaan. Arvojen suhteellinen pysyvyys on tärkeää yksilön ja yhteiskunnan kannalta, sillä jos arvot olisivat täysin muuttumattomia, ei tapahtuisi minkäänlaista muutosta ja täysin epävakaina yksilön persoonallisuuden tai yhteiskunnan

muodostuminen olisi mahdotonta. Arvoja opetetaan ihmisille jo lapsuudesta alkaen ja kasvaessa eteen tulee tilanteita, jolloin arvojen tärkeyttä joudutaan miettimään. Tämän kautta muotoutuu yksilöllinen arvojärjestelmä. (Rokeach 1973, 5–6.)

Arvojen voidaan katsoa ohjaavan yksilön käytöstä usealla eri tavalla. Ne johtavat meitä ottamaan tietynlaisen position sosiaalisiin ongelmiin ja altistavat meitä suosimaan tiettyä poliittista tai uskonnollista ideologiaa. Arvoja voidaan myös käyttää oman tai toisten toiminnan arvioinnin ja tuomitsemisen apuna. Lisäksi niitä voidaan käyttää oman moraalisuuden ja pätevyyden arvioinnissa, ja ne vaikuttavat siihen millaisia asenteita tai toimintoja kannattaa lähteä haastamaan tai muuttamaan. Arvot myös edesauttavat sosiaalisesti tai henkilökohtaisesti hyväksymiskelvottomien asenteiden, uskomusten ja toimintojen rationalisoinnissa, jotta säilytämme moraalisuuden ja pätevyyden kokemuksemme ja ylläpidämme omaa itsetuntoamme. (Rokeach 1973, 13.)

Miten sitten erottaa arvot ja asenteet toisistaan? Rokeachin (1973, 18) mukaan arvo on yksi uskomus, kun taas asenne on useiden, tiettyyn aiheeseen liittyvien uskomusten muodostama järjestelmä. Arvoja voidaan soveltaa useisiin tilanteisiin, kun taas asenne liittyy tiettyyn tilanteeseen. Arvo voidaan ymmärtää standardina, mitä asenne ei ole. Jonkin tietyn asenteen suosiminen tai välttäminen voi perustua yleensä pieneen määrään arvoja, jotka toimivat standardeina. Henkilökohtaisten arvojen määrä on suhteellisen pieni, kun taas yksilöllä voi olla jopa tuhansia asenteita. Lisäksi arvot toimivat asenteisen determinantteina. Arvo on myös dynamisempi konsepti, koska sillä on välitön yhteys motivaatioon. (Rokeach 1973, 18.)

Arvot voidaan nähdä sekä sosiologisina että psykologisina voimina, jotka vaikuttavat yksilöön. Sosiologisia ne ovat siksi, että yhteiskunta ja sen instituutiot sosiaalistavat yksilöä jaetun näkemyksen mukaan siitä, mikä on tavoiteltavaa. Psykologisia arvot ovat siksi, että yksilön motivaatio tarvitsee kognitiivisia ilmauksia, perusteita ja kehotuksia sosiaalisesti haluttavilla termeillä. Yksilön tarpeista muodostetaan kognitiivisesti arvoja, kuten seksin tarve rakkaudeksi tai läheisyydeksi, joiden toteuttamista voidaan sitten perustella, puolustaa ja kannattaa henkilökohtaisesti ja sosiaalisesti suotuisalla tavalla. (Rokeach 1973, 20.) Arvojen tutkiminen sosiologiassa voidaan siten nähdä keskeisenä osana sosiaalisten ilmiöiden, kuten rikollisuuden, ymmärtämistä. Lisäksi arvoilla on selkeä yhteys asenteeseen, joten tältäkin kannalta arvojen yhteyden tutkiminen rangaistusasenteisiin on perusteltua.

1.3 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sitä, miten suomalaiset suhtautuvat rikollisuuden eri muotoihin. Suhtautumista rikollisuuteen tullaan tarkastelemaan rangaistusasenne termin avulla. Tässä tutkimuksessa yksilöiden rangaistusasennetta ilmaisee heidän antamansa tuomiot kuvauksiin tyypillisistä rikostapauksista. Tutkimuksessa käytettävässä aineistossa on mukana seitsemän erilaista rikoskuvausta, joista tarkemman analyysin kohteeksi tullaan valitsemaan kolme. Annetuista tuomioista keskitytään erityisesti niihin, joissa vastaaja on valinnut ehdottoman vankeusrangaistuksen. Ehdoton vankeusrangaistus on ankarin vaihtoehtoina olevista rangaistuksista, joten sen oletetaan edustavan ankarinta mahdollista suhtautumista tiettyyn rikostapaukseen.

Tutkimuksen keskiössä on sen selvittäminen, millä asioilla on yhteyttä vastaajan rangaistusasenteeseen ja eroaako suhtautuminen rikostyyppin mukaan. Yhteyksiä rangaistusasenteeseen tullaan etsimään tavallisista sosiodemografisista tekijöistä, kuten sukupuolesta, iästä ja koulutustasosta. Lisäksi ollaan kiinnostuneita erityisesti siitä, onko vastaajan tärkeiksi kokemilla arvoilla tai niistä muodostetuilla kokonaisuuksilla yhteyttä ehdottoman vankeusrangaistuksen valintaan ja siten ankarampaan rangaistusasenteeseen. Tutkimukseen valittiin Schwartzin arvoteorian 10 perusarvoa, sillä niitä oli sovelluttu aineistossa. Muutoinkin valittu aineisto rajoittaa tutkimuksen lähtökohtia, sillä kyse on sekundaariaineistosta, jossa oltiin selvitetty vain tiettyjä muutujia. Aineiston ja valittujen teorioiden avulla pyritään luomaan riittävän rajattu tutkimusasetelma, jossa on valmiuksia löytää mielenkiintoisia yhteyksiä.

Tutkimus voidaan sijoittaa erilaisille kentille riippuen siitä, mitä halutaan korostaa. Kuten jo edellä mainittiin käsitellään tutkimuksessa keskeisiä sosiologisia teemoja kuten normeja (rikollisuuden kautta) ja arvoja. Lisäksi tutkimus voi tarjota uusia näkemyksiä julkiseen keskusteluun, jossa usein korostetaan ihmisten haluvan kovempia rangaistuksia rikoksiin. Rangaistusasenne termi tulee kriminologian puolelta, joten tutkimuksella on myös yhteyksiä sinne.

Tutkielman rakenne noudattaa perinteistä akateemista opinnäytetyötä. Alun aiheeseen johdatuksen jälkeen tarkastellaan tarkemmin tutkimuksen kannalta olennaisia käsitteitä ja teorioita. Lisäksi toisessa luvussa syvennytään aiheesta tehtyyn aikaisempaan tutkimukseen. Kolmannessa osassa esitellään tarkemmin tutkimuksessa käytetty aineisto ja valitut rikostapaukset. Samalla tutustutaan myös valittuihin tutkimusmenetelmiin ja määritellään tarkemmat tutkimuskysymykset. Neljäs luku kokoaa yhteen aineiston analyysivaiheet ja niissä saadut tulokset hyödyntämällä kvantitatiivisen tutkimuksen kolmea tasoa: kuvaileva, yhteyksiä havainnoiva ja selittävä. Viides

ja viimeinen osio tiivistää tutkimuksen olennaisimmat tulokset ja vertaa niitä aiheeseen liittyvien aiempien tutkimusten kanssa. Lisäksi lopuksi pohditaan myös tutkimuksen etuja ja mahdollisia rajoitteita.

2 KESKEISIMMÄT KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

2.1 Rangaistusasenne eli punitiivisuus

Kun katsotaan millaista tutkimusta on tehty ihmisten suhtautumisesta rikoksiin ja niiden rangaistuksiin, käytetään kansainvälisissä tutkimuksissa termiä punitiivisuus (punitive) tai punitiivisuusasenne (punitive attitude) (esim. Payne, Gainey, Triplett & Danner 2004; King & Maruna 2009). Suomeen liittyvää tutkimusta aiheesta on tehty aika vähän (esim. Balvig, Gunnlaugsson, Jerre, Tham & Kinnunen 2015; Kääriäinen 2016), mutta niissäkin esiintyy kyseinen käsite tai sen suurempi suomenkielinen vastine rangaistusasenne. Tässä tutkimuksessa ihmisten suhtautumista rikollisuuden eri muotoihin tullaan tarkastelemaan rangaistusasenne termin avulla, josta synonyyminä käytetään myös punitiivisuusasennetta ja punitiivisuutta.

Punitiivisuus-termi voidaan yksinkertaisimmillaan määritellä yksilön asenteena rangaistuksiin (Kury ym. 2004, 52, Adriaenssen & Aertsen 2015, 93 mukaan). Adriaenssen ja Aertsen (2015, 93) näkevät kyseisen määritelmän olevan kuitenkin aika epämääräinen. He mainitsevat Kuryn ja kollegoiden kehittämän sipulimallin, jossa on kolme osa-aluetta, joista jokainen kuvaa yhtä punitiivisuuden tasoa. Makrotasolla punitiivisuus on mediassa ja politiikassa käytävää rangaistuksiin liittyvää puhetta. Mesotasolla punitiivisuus nähdään juridisen järjestelmän toimintoina, jotka edustavat oikeusjärjestelmän tuomioihin liittyvää asennetta. Mallin kolmas, mikrotaso, viittaa jossakin yhteiskunnassa elävän yksilön rangaistuksiin liittyviin näkemyksiin, arvoihin, uskomuksiin ja tunteisiin. Tästä käytetään myös termiä punitiivisuus-asenne. (Adriaenssen & Aertsen 2015, 93.) Tässä tutkimuksessa rangaistusasenne nähdään juuri mikrotason eli yksilön punitiivisuutta kuvaavana.

Punitiivisuus ei ole yksiulotteinen käsite, vaan siihen liittyy useita ulottuvuuksia. Adriaenssen ja Aertsen löysivät kirjallisuuskatsauksessaan neljä erilaista tapaa hahmottaa rangaistusasetusta: rangaistuksen tavoite, erilaiset rangaistusmuodot, rangaistuksen intensiteetti ja rangaistuksiin liittyvät käytännöt. Jos yksilö näkee rangaistuksen tavoitteena koston (retribution), toimintakyvyttömäksi tekemisen (incapacitation) tai pelotevaikutuksen eli deterrenssein, he ovat yleensä punitiivisempia kuin sellaiset yksilöt, jotka näkevät rangaistuksen tavoitteena kuntoutuksen tai yhteiskuntaan palauttamisen. Rangaistusten muotoja voidaan tarkastella jatkumona, jossa vasemmalla sijoittuvia rangaistuksia, kuten sakko tai yhteiskuntapalvelu, pidetään vähemmän punitiivisinä kuin oikealle sijoittuvia rangaistuksia, kuten ehdoton vankeus. Rangaistusten intensiteetillä tarkoitetaan esimerkiksi rangaistavien ihmisten lukumäärää tai rangaistusten pituutta. Yksilöitä, jotka haluavat pitempiä rangaistuksia koivemmissa olosuhteissa, pidetään punitiivisempinä kuin sellaisia yksilöitä, jotka haluavat sakkorangaistuksia tai lyhyempiä tuomioita paremmissa olosuhteissa. Rangaistuksiin liittyvät käytännöt koskevat esimerkiksi kuolemanrangaistuksen käytössä oloa tai äänioikeuden menetystä. Punitiivisempinä nähdään tällöin sellaiset henkilöt, jotka suosivat esimerkiksi kuolemanrangaistuksen käyttöä verrattuna heihin, jotka suosivat ehdotonta vankeutta. (Adriaenssen & Aertsen 2015, 94–95.) Näiden neljän ulottuvuuden perusteella Adriaenssen ja Aertsen (2015, 95) loivat moniulotteisen määritelmän punitiivisuusasetteelle: ”asenne rangaistusten tavoitteita, rangaistusten erilaisia muotoja, rangaistusten intensiteettiä ja tiettyjä rangaistuskäytäntöjä kohtaan” (kirjoittajan suomennos).

Payne ym. erottaa rangaistusasetteet (punishment attitude) tuomioihin liittyvistä asenteista (sentencing attitudes). Rangaistusasetteet kuvaavat sitä, miksi yksilöitä tulisi ylipäättään rangaista eli minkälaisia uskomuksia rankaisemisen takana on. Tuomioasetteet liittyvät siihen, miten yksilöitä tulisi rangaista jostakin teosta. Näiden kahden rikollisuuteen liittyvän asenteen taustalla vaikuttavat kuitenkin samat neljä asiaa: 1) tutkimusasetelma, 2) rikoksen tyyppi ja rikollisen ominaisuudet, 3) demografiset ominaisuudet ja 4) rangaistuksen oikeutuksen perustelu. Tutkimusasetelma viittaa siihen, miten asiasta on kysytty; esimerkiksi kritiikkiä on saanut yhden väittämän käyttäminen tutkimuksissa. (Payne ym. 2004, 196.) Myös Juha Kääriäinen nostaa esille sen, että tutkimuksessa käytetyt menetelmät vaikuttavat siihen, millainen kuva rangaistusasetteista saadaan. Yksinkertaisissa asennekysymyksissä ihmiset yleensä näkevät oman maansa rangaistuskäytännöt liian lievinä ja vastaavat, että rangaistuksia pitäisi koventaa. Hän toteaa, että yleinen näkemys kansan vahvasta rangaistusasetteesta on myytti. (Kääriäinen 2019, 409–410.)

Rikollisten ominaisuuksista on huomattu esimerkiksi, että aikuisiin verrattuna nuoria pidetään vähemmän syyllisinä tekemiensä rikoksiin (Ghetti & Redlich 2001). Rangaistusasetteisiin voi vaikuttaa myös yksilön sosiodemografiset tekijät, kuten ikä,

sukupuoli ja koulutustaso (Payne ym. 2004, 197). Jo aiemmin mainittiin lyhyesti erilaisia oikeutuksia rangaistuksille, mutta avataan niitä hieman lisää. Kääriäisen (2019, 410–411) mukaan rangaistuksen oikeuttaminen kostolla tarkoittaa sitä, että yhteiskunnalla nähdään olevan oikeus rangaista rikoksen tehneitä ja samalla taata uhrille moraalinen korvaus hänen oikeuksiensa menetyksestä. Tätä pidetään yleensä hyvin perinteisenä tapana oikeuttaa rangaistuksia. Rangaistuksien voidaan katsoa suojaavan yhteiskuntaa myös eristämällä rikoksen tehneen joksikin aikaa, jolloin hän on toimintakyvytön. Deterrenssin ideana on, että tieto rangaistuksesta rikollisen toiminnan seurauksena vähentää ihmisten halua tehdä rikoksia. Rangaistuksen tarkoituksena voi olla myös rikoksen tehneen kuntouttaminen tai rikoksesta seuranneen vahingon korjaaminen ja sosiaalisten konfliktien ratkaisu. (Kääriäinen 2019, 410–411.)

Rangaistusasenne voidaan liittää myös väkivalta-asenteisiin. Ralph Sundberg (2014, 70) määrittelee väkivalta-asenteet positiivisena suhtautumisena fyysiseen vahingoittamiseen tähtäävään tekoon, sen tekijään tai siihen liittyvään normiin. Se sisältää sekä yksilöiden ja yhteisöjen tekemän väkivallan että institutionaalisen ja ei-institutionaalisen väkivallan. Sundbergin tutkimuksessa väkivalta-asenteissa havaittiin neljä ulottuvuutta: sotaväkivalta, rangaistusten väkivalta, maskuliininen väkivalta ja lasten kasvatukseen liittyvä väkivalta. Näistä ulottuvuuksista rangaistusten väkivaltaan suhtautuminen on lähimpänä rangaistusasettettä. Rangaistusten väkivaltaan sisältyy instituutioiden rangaistuksena tekemään väkivaltaan suhtautuminen, poliisien tekemään väkivaltaan suhtautuminen ja asenne siihen, voiko rikoksen kohteena ollessa käyttää väkivaltaa. (Sundberg 2014, 70–71.)

Tässä tutkimuksessa rangaistusasenne nähdään Adriaenssen ja Aertsen määrittämällä moniulotteisella tavalla, jolloin siinä huomioidaan niin rangaistuksen tavoite, sen erilaiset muodot ja intensiteetti sekä erilaiset rangaistuskäytännöt. Taustalla odotetaan vaikuttavan rangaistusasetteen mittaamisen tapa, vastaajan demografiset tekijät ja rikoksen luonne, jotka tullaan huomioimaan tutkimusasetelmassa (tarkemmin luvussa 3).

2.2 Mikä selittää punitiivisuusasettettä

Siitä, mikä selittää yksilön punitiivisuusasettettä, on tehty lukuisia tutkimuksia. Useissa tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi erilaisten sosiodemografisten tekijöiden vaikutusta yksilön rangaistusasetteeseen. Tutkimuksissa on kuitenkin saatu keskenään ristiriitaisia tuloksia eri tekijöiden vaikutuksesta. Tämä ristiriita johtuu Adriaenssen ja Aertsen (2015, 100–101) mukaan siitä, että punitiivisuus on määritelty tutkimuksissa eri tavalla, niissä on käytetty erilaisia tutkimusasetelmiä ja eri mailla on erilaisia kulttuureja ja toimintaperiaatteita rikollisuuden torjunnan suhteen.

Sukupuolen suhteen on joissakin tutkimuksissa havaittu naisten olevan punitiivisempia (esim. Payne ym. 2004) ja toisissa tutkimuksissa naisten on todettu olevan vähemmän punitiivisiä (esim. Kuhn 1993). Osassa tutkimuksista ei ole löydetty vaikutusta sukupuolen ja rangaistusasetteen välillä (esim. King & Maruna 2009). Suomalaisen rangaistusasetteita tutkinut Kääriäinen (2016) totesi naisten olevan punitiivisempia, jota hän piti yllättävänä. Payne ym. (2004, 197) toteaa kuitenkin, että naisten suurempaa punitiivisuutta voi selittää se, että he suhtautuvat miehiä pelokkaammin rikollisuuteen. He siis voisivat tavoitella kovemmalla rangaistusasetteellaan puhtaasti utilitaarista hyötyä pitämällä rikolliset vangittuna ja estämällä heitä siten tekemästä lisää rikoksia (Payne ym. 2004, 197). Costelloe, Chiricos ja Gertz (2009) tutkivat sukupuolen vaikutusta laajemmin tarkastelemalla erikseen miesten ja naisten beta-kertoimia. Esimerkiksi siviilisäätö vaikutti naisten kohdalla niin, että naimisissa olevat naiset olivat punitiivisempia kuin naimattomat naiset. Uhrikokemuksella oli puolestaan vaikutusta vain miesten kohdalla niin, että se vähensi miesten punitiivisuutta. (Costelloe ym. 2009).

Iän suhteen on todettu, että nuoremmat ovat vähemmän punitiivisiä kuin iäkäämmät vastaajat (esim. Payne ym. 2004). Toisaalta päinvastaisia tuloksia on saanut esimerkiksi Kääriäinen (2016) tutkiessaan suomalaisten rangaistusasetteita. Useissa tutkimuksissa ei ole havaittu yhteyttä iän ja punitiivisuuden välillä (esim. King & Maruna 2009; Costelloe ym. 2009). Kuitenkin esimerkiksi André Kuhn on tutkinut punitiivisuusasetteita useissa maissa, ja hän on todennut iällä olevan erilainen vaikutus maan mukaan. Esimerkiksi Alankomaissa, Belgiassa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa nuoret olivat punitiivisempia, kun taas Saksassa, Norjassa ja Suomessa nuoret olivat vähemmän punitiivisiä. (Kuhn 1993, 274).

Yhtenäisempiä tuloksia on saatu koulutustason vaikutuksesta punitiivisuusasetteeseen. Koulutustason kasvaessa on huomattu vastaajien olevan vähemmän punitiivisiä (esim. Kuhn 1993; Payne ym. 2004; Costelloe ym. 2009; King & Maruna 2009). Saman totesi myös Kääriäinen (2016) suomalaisten kohdalla. Tulotason vaikutusta rangaistusasetteeseen on tutkittu vähemmän. Esimerkiksi King ja Maruna (2009) loivat tutkimuksessaan kahdeksaan väittämään perustuvan punitiivisuusmittarin, jonka analyysin yhdessä mallissa kolmesta he löysivät pienen yhteyden tulotason ja punitiivisuuden välillä niin, että tulotason kasvu lisäsi vastaajaan punitiivisuutta. Kuitenkin esimerkiksi Costelloe ym. (2009) ei löytänyt minkäänlaista yhteyttä tulotason ja punitiivisuuden välillä. Kääriäinen (2016) ei tutkinut suoraan tulotason vaikutusta rangaistusasetteeseen, vaan sitä vaikuttaako vastaajan kokemat toimeentulovaikeudet hänen rangaistusasetteeseensä. Hän totesi toimeentulovaikeuksien lisäävän hieman vastaajan punitiivisuutta (Kääriäinen 2016).

Yksi usein tutkittu taustatekijä demografisten ominaisuuksien lisäksi on vastaajan tai hänen läheisensä kokemus rikoksen uhriksi joutumisesta. Vaikka olisi luontevaa ajatella, että vastaajan oma tai läheisen kokemus rikoksen uhrina voisi nostaa hänen rangaistusasettunuttaan, tästä on kuitenkin saatu ristiriitaisia tuloksia. Useissa tutkimuksissa ei ole havaittu yhteyttä vastaajan uhrikokemuksen ja korkeamman punitiivisuusasetteen välillä (Kuhn 1993; Payne ym. 2004; King & Maruna 2009; Costelloe ym. 2009). Näin todettiin myös suomalaisia koskevan aineiston kohdalla (Kääriäinen 2016).

Gerber ja Jackson mainitsevat kolme teoreettista näkemystä, joiden avulla voidaan selittää ihmisten halua kovemmille rangaistuksille. Instrumentaalisisessa näkökulmassa rangaistusten koetaan vähentävän tulevaisuuden rikollisuutta ja henkilökohtaista riskiä; ihmisiä siis huolettaa rikoksen uhriksi joutuminen, minkä takia he haluavat turvata itseään kovemmillä rangaistuksilla. Relationaalinen katsontakanta näkee ihmisten haluavan kovempia rangaistuksia siksi, että virallisten tahojen halutaan selkiyttävän ja palauttavan sosiaalisia arvoja ja moraalisia rajoja. Poliittisessa psykologiassa nähdään kovien rangaistusasetteiden johtuvan yksilöiden ideologisista näkemyksistä, joilla he selittävät yhteiskunnan toimivuutta sosiaalisen järjestyksen ylläpitämiseen. Punitiivisyys on silloin houkuttelevaa erityisesti sellaisille henkilöille, jotka haluavat elää vakaassa yhteiskunnassa, mutta näkevät ympärillään heikkoja sosiaalisia siteitä. (Gerber & Jackson 2016, 113–114.)

Jos yksilö haluaa elää tiiviissä ja yhtenäisessä yhteiskunnassa, jossa hyväksytään perinteiset arvot ja moraalinäkökulmat sekä alistutaan perinteisiin auktoriteetteihin, niin he suosivat instituutioiden aggressiivisempaa suhtautumista rikollisuudesta rangaistamiseen. Oikeistoon kuuluvat autoritaariset yksilöt hyväksyvät sellaisia menettelytapoja, joilla kontrolloidaan sellaisia sosiaalisia ryhmittymiä, joita voidaan pitää uhkana yhteiskunnalle. Yksilöt, jotka ovat huolissaan rikollisuudesta ja moraalisen heikkenemisestä voivat olla punitiivisempiä siksi, että heillä on halu elää tiiviissä ja yhtenäisessä yhteiskunnassa. (Gerber & Jackson 2016, 123, 126.)

2.3 Schwartzin arvoteoria

Arvoja on tutkittu ja määritelty monesta eri lähtökohdasta, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään Shalom Schwartzin arvoteoriaan. Schwartzin arvoteorian juuret ovat hänen ja Bilskyn tekemissä tutkimuksissa koskien eri maissa esiintyviä arvoja. Schwartz ja Bilsky (1987, 551) määrittelevät arvot uskomuksiksi toivotuista lopputuloksista ja käyttäytymisen tavoista, jotka vallitsevat tietyissä tilanteissa, ohjaavat toimintaa ja ovat järjestäytyneet suhteellisen tärkeyden mukaan. He jakoivat arvot kahteen luok-

kaan: terminaalisiin ja instrumentaalisiin, joista ensimmäinen tarkoittaa arvoja lopputuloksena ja toinen välineenä jonkin muun asian saavuttamiseen. He myös linkittivät arvot kolmeen inhimillisen toiminnan edellytykseen, jotka ovat biologiset, sosiaaliset ja instituutioiden tarpeet. Lisäksi he määrittivät arvoilla seitsemän motivaatioaluetta, jotka toimivat arvojen taustalla: nautinto, turvallisuus, suoriutuminen, itseohjautuvuus, rajoittava yhdenmukaisuus, prososiaalisuus ja kypsyys. (Schwartz & Bilsky 1987, 551–553.) Schwartzin arvoteorian perusoletukset ovat hyvin lähellä johdannossa mainitun Rokeachin arvoteorian ideoita.

Schwartz jatkoi mallin kehittelyä yksinään ja lisäsi teoriaan uusia motivaatioalueita ja muutti hieman niiden määritelmiä. Vuonna 1992 ilmestyneessä artikkelissa Schwartzin motivaatioalueita oli 11 kappaletta ja ne olivat itseohjautuvuus, vaihtelunhalu (stimulation), hedonismi, suoriutuminen, valta, turvallisuus, yhdenmukaisuus, traditio, hengellisyys, hyväntahtoisuus ja universalismi. Hän tutki niiden esiintymistä 20 maassa ja löysi lopulta tukea 10 arvotyypille, joita hän on tutkinut myöhemmin lisää. (Schwartz 1992.)

Myös arvojen lopullinen määritelmä on muuttunut, sillä Schwartz määrittää arvoja kuuden kohdan kautta. Ensinnäkin arvot ovat uskomuksia, jotka ovat vahvassa yhteydessä yksilön emootioihin. Kun arvot aktivoituvat, niitä on vaikeaa erottaa tunteista. Toiseksi ne liittyvät toivottuihin tavoitteisiin, joten arvot toimivat myös toiminnan motivaatioina. Kolmanneksi arvot eivät liity vain tiettyihin tilanteisiin, vaan ne ilmenevät laajasti yksilön elämän eri osa-alueilla. Neljänneksi arvot toimivat kriteereinä ja auttavat ihmisiä näkemään mitkä toiminnot tai asiat ovat hyviä ja mitkä huonoja. Viidenneksi arvot järjestäytyvät niiden tärkeyden mukaan suhteessa toisiinsa. Kuudenneksi useiden arvojen suhteellinen tärkeysjärjestys ohjaa yksilön toimintaa. (Schwartz 2012, 3–4.)

Schwartzin 10 universaalia perusarvoa ovat: itseohjautuvuus, vaihtelunhalu, hedonismi, suoriutuminen, valta, turvallisuus, yhdenmukaisuus, perinteisyys, hyväntahtoisuus ja universalismi. *Itseohjautuvuuden* määrittävänä tavoitteena on itsenäisyys, joka ilmenee ajattelun, toiminnan valitsemisen, luomisen ja tutkimisen kautta. *Vaihtelunhalun* päämääränä on uusien kokemusten, jännityksen ja haasteiden hakeminen elämässä, ja se liittyy organismien vaihtelun tarpeeseen, joka edesauttaa optimaalisen aktivaatiotason säilyttämistä. *Hedonismin* avulla pyritään saavuttamaan mielihyvää ja aistillista tyydytystä itselle. *Suoriutuminen* liittyy henkilökohtaiseen menestykseen osoittamalla sosiaalisiiin standardeihin perustuvaa pätevyyttä. Se on olennaista niin yksilölle itselleen kuin myös ryhmien ja instituutioiden tavoitteiden saavuttamiselle. Sosiaaliset standardit pätevyydelle ovat kulttuurisidonnaisia. (Schwartz 1992, 5–8; 2012, 5.)

Vallan määrittävänä tavoitteena on sosiaalinen status ja prestiisi sekä ihmisten ja resurssien kontrollointi ja dominanssi. Vallan määrittäminen hyväksyttäväksi arvoksi

liittyy siihen, että yksilöiden on pitänyt hyväksyä erilaisten sosiaalisten instituutioiden tarvitsevan hierarkiaa toimiakseen ja valta-alistuminen asetelman löytyminen ihmistenvälisistä suhteista kaikissa kulttuureissa. Valta eroaa suoriutumisen arvosta siinä, että silloin halutaan säilyttää dominoiva asema yleisessä sosiaalisessa järjestelmässä, kun taas saavutus liittyy läheisemmin konkreettiseen vuorovaikutukseen. (Schwartz 1992, 8–9; 2012, 5–6.)

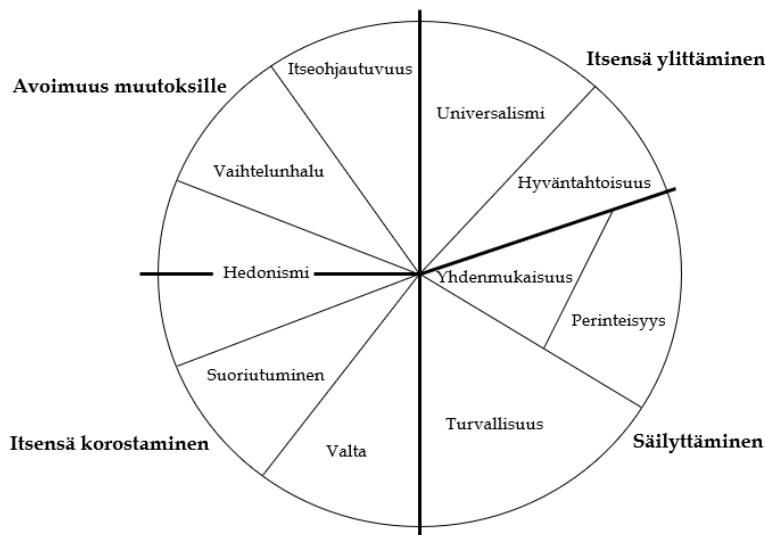
Turvallisuuden tavoitteena on turva ja harmonia sekä itsen, suhteiden ja yhteiskunnan vakaus. Osa turvallisuuteen kuuluvista arvoista voidaan nähdä liittyvän enemmän yksilöön ja toiset enemmän yhteisöön. Kuitenkin yhteisöllisen turvallisuuden arvot ilmentävät samalla turvallisuuden tärkeyttä yksilölle. *Yhdenmukaisuuden* keskiössä on sellaisista toiminnoista ja impulsseista pidättäytyminen, mitkä voisivat tuottaa toisille vahinkoa tai olla odotusten ja normien vastaisia. Siihen kuuluu esimerkiksi kuuliaisuus, itsekuri, kohteliaisuus ja vanhempien ja ikääntyneiden kunnioittaminen. *Perinteisyyden* tavoitteena on uskonnon ja kulttuurin tarjoamien toimintatapojen kunnioittaminen, niihin sitoutuminen ja niiden hyväksyminen. Perinteisyys liittyy siihen, että ryhmissä yleensä kehittyy symboleita ja toimintatapoja, jotka kuvaavat yhteisön yhteisiä kokemuksia ja uskoa, mitä on tarkoitus säädellä. Yhdenmukaisuus ja perinteisyys ovat motivoivasti lähekkäisiä, sillä niissä ollaan valmiita alistamaan itsensä sosiaalisille odotuksille, mutta ne eroavat siinä mihin objektiin alistuminen liittyy. Perinteisyydessä kohteet ovat abstraktimpia, kun taas yhdenmukaisuudessa kohteina ovat ne ihmiset, joiden kanssa ollaan päivittäin tekemisissä. (Schwartz 1992, 9–10; 2012, 6.)

Hyväntahtoisuuden tavoitteena on läheisten (sisäpiirin) hyvinvoinnin säilyttäminen ja lisääminen. Se liittyy ihmisten tarpeeseen kuulua ryhmään ja saada ryhmät toimimaan saumattomasti. Hyväntahtoisuus ja yhdenmukaisuus kannustavat yhteistyöhön, mutta hyväntahtoisuudessa sille on sisäsyntyinen tarve, kun taas yhdenmukaisuudessa sen perustana on negatiivisten asioiden välttäminen. Hyväntahtoisuuden alle kuuluvia arvoja ovat esimerkiksi avuliaisuus, lojaalius, anteeksianto, rehellisyys ja vastuuntunto. *Universalismin* määrittävänä tavoitteena on kaikkien ihmisten ja luonnon ymmärrys, arvostus, suvaitsevaisuus ja suojelu. Myös se liittyy yksilöiden ja ryhmien selviytymisen tarpeeseen. Hyväntahtoisuuteen verrattuna universalismissa halutaan laajemmin hyvää kaikille ihmisille, ei vain omalle lähipiirille, ja myös luonnolle. (Schwartz 1992, 11–12; 2012, 7.)

Kun arvot ymmärretään tavoitteina, liittyy niiden saavuttaminen joko yksilön tai yhteisön saamaan hyötyyn. Siten yksilölle hyödylliset arvot ovat usein vastakkaisia yhteisölle hyödyllisiin arvoihin. Yksilöllisiä arvoja ovat valta, suoriutumisen, hedonismi, vaihtelunhalu ja itseohjautuvuus. Yhteisöllisiä eli kollektiivisiä arvoja ovat puolestaan hyväntahtoisuus, yhdenmukaisuus ja traditio. Universalismi ja turvallisuus hyödyttävät sekä yksilöä että yhteisöä. (Schwartz 1992, 13.)

Arvoilla on myös yhtymäkohtia toistensa kanssa. Valta ja suoriutuminen korostavat sosiaalista paremmuutta ja kunnioitusta. Suoriutuminen ja hedonismi liittyvät omahyväisyyteen. Hedonismi ja vaihtelunhalu sisältävät affektiivista mielihyvää. Vaihtelunhaluun ja itseohjautuvuuteen kuuluu sisäsyntyinen motivaatio taituruuteen ja avoimuus uusille kokemuksille. Itseohjautuvuus ja universalismi ilmaisevat luottamusta omaan päätöksentekoon ja tuovat lohtua olemassaolon monimuotoisuuden edessä. Universalismi ja hyväntahtoisuus linkittyvät huoleen muista ja epäitsekkyteen. Hyväntahtoisuus ja perinteisyys ovat omistautumista omalle lähipiirille. Hyväntahtoisuus ja yhdenmukaisuus korostavat normien mukaista toimintaa, joka edesauttaa läheisiä ihmissuhteita. Yhdenmukaisuus ja perinteisyys ovat alistumista sosiaalisille odotuksille. Yhdenmukaisuus ja turvallisuus liittyvät sosiaalisen järjestelmän ylläpitämiseen antaen varmuutta elämälle. Turvallisuus ja valta korostavat uhkien välttämistä ja niistä selviytymistä kontrolloimalla ihmissuhteita ja resursseja. (Schwartz 1992, 14–15; 2012, 9–10.)

Schwartzin 10 perusarvoa voidaan esittää ympyrän muodossa, jossa niiden sijoittuminen toisiinsa nähden kuvaa motivaatioiden jatkumoa (kuva 1). Mitä lähempänä arvot ovat toisiaan, sitä samanlaisempia ovat niiden perustana olevat motivaatiot. Vastaavasti mitä kauempana arvot ovat toisistaan, sitä vastakkaisempia ne ovat. Ympyrärakenne edustaa myös arvojen suhteita muihin muuttujiin, mikä tarkoittaa sitä, että ne vaikuttavat esimerkiksi asenteeseen kymmenen arvon kokonaisuutena ja niiden keskinäisenä tärkeysjärjestyksenä. (Schwartz 2012, 10.)

KUVA 1 Schwartzin 10 perusarvoa kuvaava malli (mukaiillen Schwartz 2012)

Arvot voidaan jakaa myös kahden vastakkaisuuden avulla, joista ensimmäinen on itsensä ylittäminen ja itsensä korostaminen. Tässä ulottuvuudessa vastakkain ovat

muiden hyvinvointi ja omien intressien ajaminen. Itsensä ylittämiseen liittyvät arvoista universalismi ja hyväntahtoisuus, kun taas itsensä korostamiseen liittyvät suoriutuminen ja valta. Myös hedonismi voidaan sijoittaa itseensä korostamisen ulottuvuuteen. Toinen vastakkaisuus arvokentällä on avoimuus muutoksille ja säilyttäminen. Tällöin vastakkain ovat itsenäisyyden ja muutosten korostaminen ja muutosvastarinta ja nykytilan säilyttäminen. Avoimuutta muutoksille kuvastaa arvoista itseohjautuvuus ja vaihtelunhalu. Lisäksi hedonismi voidaan myös sijoittaa siihen. Säilyttämiseen liittyvät arvoista turvallisuus, yhdenmukaisuus ja perinteisyys. (Schwartz 2012, 8–9.)

2.4 Arvojen ja punitiivisuuden välinen yhteys

Arvojen vaikutuksesta yksilön rangaistusasetteeseen on tehty jonkin verran tutkimusta. Esimerkiksi Bilsky, Borg ja Herman (2022) ovat tutkineet rikollisten ja ei-rikollisten suhtautumista lain normeihin huomioimalla 10 perusarvoa. He hyödynsivät tarkastelussaan Schwartzin määrittämää arvoympyrää ja siinä olevaa neljää ulottuvuutta. Avoimuus muutoksille segmenttiin sijoittuvat arvot (hedonismi, vaihtelunhalu ja itseohjautuvuus) korreloivat kaikki negatiivisesti normien hyväksynnän kanssa. Vastakkaiseen säilyttäminen segmenttiin kuuluvat arvot (perinteisyys, yhdenmukaisuus ja turvallisuus) korreloivat positiivisesti normien hyväksymisen kanssa. Lisäksi itsensä korostamisen ulottuvuuteen kuuluvat arvot (valta ja suoriutuminen) olivat vähäisessä negatiivisessa yhteydessä normien hyväksynnän kanssa. Samankaltaisia tuloksia saatiin niin ei-rikollisten kuin rikollisten kohdalla. Rikollisilla vastaajilla oli kuitenkin enemmän hajontaa tietyn arvon ja normin hyväksynnän yhteyttä kuvaavissa lineaarisen regression malleissa. (Bilsky ym. 2022.)

McKee ja Feather (2008) tutkivat yhdysvaltalaisilla yliopisto-opiskelijoilla tuomioiden tavoitteiden ja Schwartzin 10 perusarvon välistä yhteyttä. Tuomioiden tavoitteet jakautuivat tutkimuksessa neljään: kuntouttaminen, kosto, deterrenssi ja vankeus. Hedonismi, valta ja itseohjautuvuus olivat negatiivisessa yhteydessä rangaistusten kuntouttamisen näkökulmaan, kun taas universalismi ja hyväntahtoisuus olivat positiivisessa yhteydessä sen kanssa. (McKee & Feather 2008.) Mikäli siis yksilö koki itselleen tärkeäksi arvoksi hedonismin, vallan tai itseohjautuvuuden, ei hän pitänyt rangaistusten päämääränä kuntouttamista. Rangaistuksen näkee kuntouttavana tavoitteena puolestaan sellaiset yksilöt, joille hyväntahtoisuus tai universalismi ovat tärkeitä arvoja. McKee ja Feather (2008) olivat kysyneet vastaajilta myös heidän näkemystään kuolemanrangaistuksen takaisinottamisesta. Kuolemanrangaistusta kan-

nattaneet vastaajat kokivat tärkeämmäksi arvoista vallan, turvallisuuden ja yhdenmukaisuuden. Hyväntahtoisuus korreloi puolestaan negatiivisesti kuolemanrangaistuksen kannattamisen kanssa. (McKee & Feather 2008.)

Goossen, Johansson Sevä ja Larsson (2016) ovat omassa tutkimuksessaan tarkastelleet Schwartzin arvojen ja valkokaulusrikollisuuden (white collar crime) tekemisen välistä yhteyttä. Valkokaulusrikoksiksi he määrittivät veropetoksen, vakuutuspetoksen ja lahjonnan. Arvoista valta, suoriutuminen, hedonismi, vaihtelunhalu ja itseohjautuvuus olivat positiivisessa yhteydessä veropetoksen tekemisen kanssa, kun taas universalismin, hyväntahtoisuuden, perinteisyyden, yhdenmukaisuuden ja turvallisuuden kohdalla yhteys oli negatiivinen. Perinteisyyden ja yhdenmukaisuuden yhteys veropetokseen oli kuitenkin suurempi, sillä yhden yksikön lisäys näissä arvoissa laski veropetoksen tekemisen todennäköisyyttä 27,3 %, kun vallan ja suoriutumisen yhden yksikön lisäys nosti rikoksen tekemisen todennäköisyyttä 10,5 %. (Goossen ym. 2016.)

Vastaavia yhteyksiä havaittiin myös vakuutuspetoksen kohdalla, paitsi ettei itseohjautuvuudella ollut siihen tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Vakuutuspetoksen tekemisen todennäköisyyttä nosti eniten hedonismi, jonka yhden yksikön lisäys nosti vakuutuspetoksen tekemisen todennäköisyyttä 76,7 %. Turvallisuus arvomittarin yhden pykälän lisääminen puolestaan laski vakuutuspetoksen tekemisen todennäköisyyttä 20,5 %. Lahjonnan kohdalla löydettiin kuitenkin hieman erilaisia yhteyksiä. Arvoista valta, suoriutuminen ja vaihtelunhalu olivat positiivisessa yhteydessä lahjonnan harjoittamiseen, kun taas universalismi ja hyväntahtoisuus olivat negatiivisessa yhteydessä. Myös turvallisuudella oli yhteys lahjontaan, mutta se oli päinvastainen kuin oli odotettu eli sen tärkeys lisäsi lahjonnan harjoittamisen todennäköisyyttä. Toinen yllättävä yhteys oli myös hedonismilla, joka laski lahjonnan harjoittamisen todennäköisyyttä. (Goossen ym. 2016.)

Suomalaisten rangaistusaseteita tutkinut Kääriäinen tarkasteli myös arvojen vaikutusta näkemykseen rangaistusten koventamisesta. Hän havaitsi, että universalismi oli vahvinten negatiivisessa yhteydessä rangaistusten koventamiseen. Myös itseohjautuvuudella oli negatiivinen yhteys, mutta se ei ollut niin suuri kuin universalismin kohdalla. Lisäksi turvallisuus oli hieman positiivisesti yhteydessä siihen, että vastaaja halusi rikollisille kovempia rangaistuksia. (Kääriäinen 2016.)

Sundberg on tutkinut väkivalta-aseteiden ja arvojen välistä yhteyttä. Arvoista perinteet, yhdenmukaisuus, turvallisuus ja valta olivat positiivisessa yhteydessä väkivalta-aseteisiin ja universalismi, hyväntahtoisuus ja itseohjautuvuus olivat negatiivisessa yhteydessä. Eniten yhteyttä oli turvallisuudella, jonka korrelaatio rangaistusväkivaltaan oli 0,35 (yhdenmukaisuus $r = 0,27$, valta $r = 0,18$ ja perinteet $r = 0,17$, kaikissa $p < 0,05$). Vaikka saadut korrelaatiot olivat suhteellisen heikkoja, pitää Sund-

berg niitä kuitenkin tärkeinä rangaistusväkivalta-asenteen ennustajina. Vallan vaikutus oli myös sukupuolesta riippuvainen; kun sen korrelaatioita tutkittiin miesten ja naisten rangaistusväkivaltaan suhtautumiseen huomattiin, että miehillä se oli 0,27 kun taas naisilla sitä ei löydetty. Sukupuolten välinen ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, mikä Sundbergin mukaan johtui pienestä otoskoosta. (Sundberg 2014, 75–76.)

2.5 Arvojen jakautuminen kulttuureittain

Schwartz on tutkinut universaalisten arvojen lisäksi sitä, miten arvot ovat jakautuneet kulttuureittain. Kulttuuriset arvot ilmenevät Schwartzin (2006, 139) mukaan instituutioiden järjestämisessä, poliittisissa linjauksissa, normeissa ja arkipäivän käytänteissä ja oikeuttavat yksilön ja ryhmien toimintaa, tavoitteita ja uskomuksia. Kulttuurit eivät kuitenkaan ole yhtenäisiä ja siten niissä voi esiintyä myös alakulttuureita, jotka voivat olla konfliktissa vallitsevan kulttuurin kanssa (Schwartz 2006, 139).

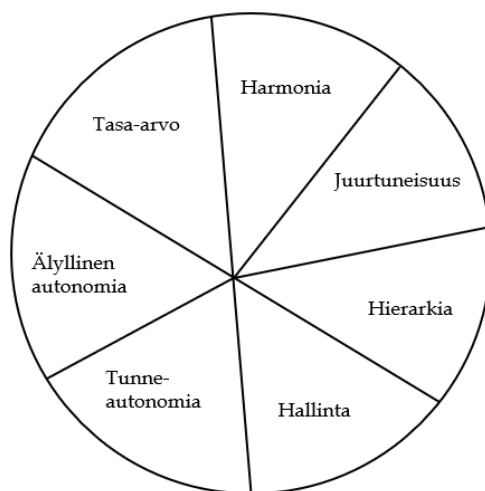
Schwartz tutki kulttuureille ominaisia arvoja ulottuvuuksien kautta. Ensimmäinen ulottuvuus on autonomia-juurtuneisuus (embeddedness). Autonomisissa kulttuureissa yksilöt nähdään itsenäisinä ja heillä ajatellaan olevan oikeus tavoitella henkilökohtaisia tavoitteitaan. Juurtuneisuutta painottavissa kulttuureissa yksilöt ovat sulautuneet osaksi yhteisöä, jolloin heillä ei ole myöskään omia tavoitteita, ainoastaan yhteisön tai ryhmänsä tavoitteet. Autonomia voidaan jakaa vielä kahteen osa-alueeseen, joista älyllinen autonomia kannustaa yksilöitä pyrkimään kohti omia ideoitaan ja intellektuellisia suuntauksiaan ja tunneautonomia puolestaan kohti yksilöllisiä, positiivisia kokemuksia. (Schwartz 1994, 101–102; 2006, 140.) Juurtuneisuutta korostavissa kulttuureissa painottuu arvoista turvallisuus, yhdenmukaisuus ja perinteet (Schwartz 1994, 101). Tällöin ihmiset nähdään heidän sosiaalisten suhteidensa ja kulttuurille ominaisten elämäntapojen kautta. Lisäksi heiltä odotetaan sellaista käytöstä, joka ei häiritse perinteistä järjestystä. (Schwartz 2011, 6–7.) Älyllistä autonomiaa arvostavissa kulttuureissa pidetään tärkeinä arvoina esimerkiksi uteliaisuutta ja luovuutta, kun taas tunneautonomiaa korostavissa kulttuureissa arvoista keskiössä ovat mielihyvä ja jännittävä elämä (Schwartz 2006, 140; 2011, 6). Älyllinen autonomia on yksilötason arvoista lähellä itseohjautuvuutta ja tunneautonomia vaihtelunhalua ja hedonismia (Schwartz 1994, 102).

Toinen kulttuurinen ulottuvuus on tasa-arvo (egalitarianism)-hierarkia. Tasa-arvoa korostavissa kulttuureissa yksilöiden tulisi nähdä toisensa moraalisesti tasavertaisina ja samat perusintressit omaavina. Ihmisten oletetaan käyttäytyvän toisten hyväksi omasta vapaasta tahdostaan. Arvoista pidetään tärkeinä vastuullisuutta, rehel-

lisyyttä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tietysti myös tasa-arvoa. Hierarkiaa korostavissa kulttuureissa ihmisten tuottavan käytöksen hallintaan käytetään rooleja. Vallan ja resurssien epätasainen jakaantuminen ei ole ongelma, vaan ennemmin toivottu lopputulos. Ihmiset sosiaalistetaan kulttuurin hierarkiaan, jossa jokainen omaksuu oman roolinsa tuomat velvollisuudet ja kiinnittyy siihen. Arvoista korostuu tällöin valta, nöyryys ja varakkuus. (Schwartz 2006, 140–141; 2011, 7.) Yksilötason 10 perusarvosta tasa-arvoon liittyy itsensä ylittämiseen liittyvät arvot (hyväntahtoisuus, universalismi), kun taas hierarkiaan lukeutuu itsensä korostamiseen liittyvät arvot (valta, suoriutuminen, hedonismi) (Schwartz 1994, 103–104).

Kolmas kulttuurinen ulottuvuus on harmonia-hallinta (mastery). Harmonisissa kulttuureissa pyritään sopimaan ympäröimään maailmaan, eikä muuttamaan sitä. Hallintaa korostavissa kulttuureissa kannustetaan aktiiviseen itsensä tehostamiseen, jonka avulla on mahdollista muuttaa luontoa ja sosiaalista ympäristöä saavuttaakseen henkilökohtaisia tai ryhmän asettamia tavoitteita. Harmonisissa kulttuureissa arvostetaan maailmanrauhaa, yhtenäisyyttä luontoon ja ympäristönsuojelua. Hallinnallisissa kulttuureissa arvostetaan puolestaan kunnianhimoa, menestystä, uskallusta ja pätevyyttä. (Schwartz 2006, 141; 2011, 8.)

Kulttuureissa tyypillisesti suositaan ulottuvuuden jompaa kumpaa päätä, jolloin toinen saa vähemmän arvoa, koska sen nähdään olevan ristiriidassa kulttuurin kanssa (Schwartz 1994, 106; 2006, 141; 2011, 9). Tiettyjen ulottuvuuksien myös odotetaan esiintyvän yhdessä. Esimerkiksi juurtuneisuus ja hierarkia molemmat näkevät yksilön roolit ja velvollisuudet yhteisöä kohtaan tärkeämpiä kuin uniikit ideat. Usein myös tasa-arvo ja älyllinen autonomia esiintyvät samoissa kulttuureissa, sillä yksilöiden odotetaan ottavan itsenäistä vastuuta teoistaan ja päätöksistään. (Schwartz 2006, 141; 2011, 9.) Ulottuvuuksien samankaltaisuuden ja yhteensopivuuden voi nähdä kuvasta 2. Mitä lähempänä ulottuvuudet ovat toisiaan, sitä paremmin ne myös sopivat yhteen.

KUVA 2

Kulttuurisia arvo-orientaatioita kuvaava malli (mukaihen Schwartz 2006)

Schwartz (2006, 156–158) havaitsi tutkimuksessaan kahdeksan monikansallista kulttuurista ryhmittymää. Suomen hän määritteli kuuluvaksi Länsi-Eurooppalaisiin maihin, joiden kulttuurit korostavat muita kulttuurialueita enemmän älyllistä autonomiaa, tasa-arvoa ja harmoniaa. Länsi-Euroopan alueella arvostetaan kaikista alueista vähiten hierarkiaa ja juurtuneisuutta. Alueen sisällä on kuitenkin myös laajasti jaetusta kulttuurista huolimatta hajontaa eri maiden välillä; ei kuitenkaan niin paljon kuin verrattuna muihin kulttuurisiin alueisiin. (Schwartz 2006, 156–158; 2011, 40.)

Tasa-arvoa arvostavat kulttuurit korostavat yksilön oikeutta osallistua yhteiskunnan toimintaan tuottavasti. Tällöin yksilöt ymmärtävät keskinäisen riippuvuutensa toisistaan ja sosialisointia avulla heidät voidaan opettaa vapaaehtoiseen yhteistyöhön. Rikos näyttäytyy tällöin sosialisointia epäonnistumisena ja yksilön kykyjen väärin käyttämisenä. Vaikka yksilö olisi tehnyt rikollisen teon, hänellä katsotaan edelleen olevan mahdollisuus sopeutua yhteiskuntaan ja käyttäytyä normien mukaisesti. Näin ollen kulttuurisena arvo-orientaationa tasa-arvosta pitäisi seurata se, ettei pitkiä vankeusrangaistuksia käytetä rikollisuuden torjuntaan. Schwartz tutki tasa-arvon (kulttuurisena arvo-orientaationa) ja vankimäärän korrelaatiota ja havaitsi sen olevan $-0,33$ ($p < 0,01$). (Schwartz 2011, 57–58.) Schwartzin argumentti näyttää toteutuvan ainakin Suomessa, jossa ehdottomien vankeusrangaistuksien keskimääräinen pituus eri käräjä- ja hovioikeuksissa vuosina 2019–2023 on Tilastokeskuksen (2024) mukaan vaihdellut 11,1–13,1 kuukauden välillä.

Schwartz kertoo kulttuuristen arvo-orientaatioiden näkyvän yhteiskunnan instituutioissa, käytännöissä ja normeissa. Ne myös esimerkiksi määrittävät asenteita, joita kyseisessä yhteiskunnassa pidetään yleisellä tasolla oikeutettuina tavallisessa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Yksilöt sosiaalistetaan hyväksymään kulttuurinsa arvot, jotka tulevat esille esimerkiksi yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnassa. Kulttuuri voidaankin nähdä ulkoisena paineena, joka vaikuttaa siihen kuuluvien yksilöiden omiin, henkilökohtaisiin arvoihin. Yksilöiden omien kokemusten ja heidän persoonallisuutensa tuottamat yksilölliset erot vaikuttavat siihen, miten tietyn arvon tärkeys jakautuu heidän kesken. Arvoille löytyy kuitenkin keskimääräinen tärkeys, joka kuvastaa yksilöiden altistumista omalle kulttuurilleen. (Schwartz 2011, 13.)

Schwartz määrittelee myös sitä, milloin on järkevää käyttää kulttuuritason arvoja ja milloin yksilötason arvoja. Kulttuuritason arvot soveltuvat silloin, kun halutaan ymmärtää eri kulttuureiden instituutioiden, symbolien ja käyttäytymistyylien välisiä eroja. Niitä voidaan hyödyntää myös silloin, kun ollaan kiinnostuneita mediasta tai poliittisista rakenteista. Yksilötason 10 perusarvoa ovat hyödyllisiä silloin, kun halutaan selvittää yksilöiden välisiä eroja uskomuksissa, asenteissa ja käytöksessä. (Schwartz 1994, 117.) Siksi tässä tutkimuksessa keskitytään pääosin yksilötason 10 perusarvoon. On kuitenkin hyvä olla perillä myös Suomen kulttuurisista arvo-orientaatioista, jotka vaikuttavat yksilöllisten arvojen muotoutumiseen.

Joissakin tutkimuksissa on havaittu kulttuurille ominaisen arvojärjestelmän vaikuttavan siellä esiintyvään rangaistushalukkuuteen. David Green (2009) mainitsee individualismin olevan sellainen arvo, joka voi johtaa korkeampaan punitiivisuuteen, sillä rikolliset nähdään kalkyloivina ja rationaalisina toimijoina. Vastaavasti solidaarisuutta ja demokraattisuutta korostavissa maissa koetaan kollektiivista vastuuta, jolloin punitiivisuus ei ole niin korkea (Green 2009, 523). Individualismin voidaan katsoa edustavan Schwartzin arvoulottuvuuksista autonomia. Suomi on tässä mielessä mielenkiintoinen tapaus, sillä kuten aiemmin todettiin, siellä korostuu älyllinen autonomia, tasa-arvo ja harmonia. Tasa-arvon pitäisi vaikuttaa niin, ettei suosita pitkiä vankeusrangaistuksia, mutta toisaalta autonomiasta ja harmoniasta voi seurata enemmän punitiivisuutta.

3 AINEISTO JA METODIT

3.1 Aineisto

Tutkimuksen aineistoksi valittiin Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkistossa oleva aineisto FSD3162 ”Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016”. Kyseisen aineiston on alun perin koostanut ja analysoinut Juha Kääriäinen Helsingin yliopistosta. Aineiston on kerännyt TNS Gallup Oy käyttämällä tietokoneavusteista kasvokkaista haastattelua. Aineisto on kerätty 2.5.2016-12.7.2016 välisenä aikana. Vastaajat on valittu täysikäisistä suomalaisista suhteutetulla ositetulla satunnaisotannalla. Vastaajia on ollut yhteensä 1251. (Suomalaisten oikeustaju 2020.) Tarkemman kuvauksen aineiston keräyksestä saa Kääriäisen (2017) katsauksesta.

Vastaajille on esitetty erilaisia väitteitä koskien rikollisuutta, rikosentekijöitä, instituutioihin luottamusta, rikosseuraamusten tavoitteita ja tuomareita. Lisäksi heiltä on kysytty mistä eri tietolähteistä he seuraavat rikoksia ja niiden rangaistuksia koskevia asioita. Vastaajia pyydettiin jakamaan valtion 100 miljoonan euron budjettia erilaisiin rikollisuuden torjuntaan liittyviin toimenpiteisiin ja heiltä kysyttiin miten kansalaismielipiteen tulisi vaikuttaa asioista päättämiseen. Lisäksi vastaajille esitettiin seitsemän erilaista rikostapausta, joille heidän piti valita sopiva rangaistus. Vastaajilta kerättiin myös taustatietoja esimerkiksi sukupuolesta, iästä, siviilisäädystä, koulutustasosta, kotitalouden nettotuloista ja siitä miten tärkeiksi he kokevat 10 perusarvoa. (Kääriäinen 2018.)

Tässä tutkimuksessa ei tulla hyödyntämään alkuperäistä aineistoa kokonaisuudessaan, vaan aineiston muuttujista on valittu tutkimusasetelman kannalta olennaimmat muuttujat, jotka ovat vastaajien antamat rangaistukset rikostapauksiin, taustamuuttujista sukupuoli, ikä, koulutustaso ja tulotaso, uhrikokemus ja arvot. Tutkimuksen keskiössä on vastaajien antamat rangaistukset erilaisiin rikostapauksiin. Mitä

kovemman rangaistuksen vastaaja on antanut kyseiselle rikostapaukselle, sitä paheksuvammin hänen katsotaan siihen suhtautuvan. Suhtautumista erilaisiin rikollisuuden muotoihin pyritään selittämään taustamuuttujia, uhrikokemusta ja arvoja hyödyntämällä.

3.1.1 Rikostapaukset ja niiden rangaistukset

Kuten edellä todettiin, vastaajille esitettiin seitsemän kuvausta rikollisesta toiminnasta pohjautuen aitoihin rikostapauksiin. Taulukossa 1 on esitetty kunkin rikostapauksen nimi, joka on samalla myös lyhyt kuvaus tapauksesta sekä rikosnimike, jota on käytetty kuvauksen kirjoittamisen pohjana olleen aidon tapahtuman tuomioistuimen päätöksessä. Lisäksi taulukossa on tapauksen numero, johon tullaan viittaamaan rangaistusvaihtoehtojen kohdalla. Rikostapaukset esitellään seuraavaksi tekstissä lyhyesti, mutta varsinaiset tutkimuksessa käytetyt kuvaukset löytyvät liitteestä 1.

TAULUKKO 1 Rikostapausten nimet, tuomioistuimessa käytetyt rikosnimikkeet ja tapauksien numerot

Rikostapauksen nimi	Tuomioistuimen rikosnimike	Nu- mero
Väkivalta julkisella paikalla	Törkeä pahoinpitely	1
Sukupuoliyhteys lapsen kanssa	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	2
Sukupuoliyhteys nukkuvan kanssa ja pakottamalla	Raiskaus	3
Väkivalta lähisuhteessa	Pahoinpitely	4
Huumausaineen maahantuonti ja myynti	Törkeä huumausainerikos	5
Verojen vilpillinen välttäminen	Törkeä veropetos	6
Auton kuljettaminen päihtyneenä	Törkeä rattijuopumus	7

Ensimmäinen tapaus koski väkivaltaa julkisella paikalla. Kuvauksessa kerrotaan miehestä, Mikosta, joka baarissa ollessaan ajautuu sanaharkkaan miesporukan kanssa, joka jatkuu baarin ulkopuolella osittain painien. Baarin omistaja kuitenkin erottaa miehet toisistaan ja pyytää Mikkoa menemään kotiinsa. Yksi miesporukan jäsen kuitenkin seuraa Mikkoa ja lyö tätä puukolla. Tekijällä mainitaan myös olevan aiempi tuomio pahoinpitelyrikoksesta.

Toisessa tapauksessa kuvataan 14-vuotiaan tytön ja 22-vuotiaan miehen tavanneen Internetin seuranhakusivustolla miehen ollessa aloitteen tekijä. Kuvauksessa mainitaan osapuolten viestitelleen toisilleen, kunnes he ovat lopulta tavanneet miehen niin ehdottaessa. Tapaamisia on ollut useita ja niissä osapuolet ovat olleet seksuaalisessa kanssakäymisessä. Tyttö on halunnut päättää suhteen, jolloin myös yhteydenpito osapuolten välillä on loppunut. Varsinaisen rikosilmoituksen on tehnyt kouluterveydenhoitaja kuulleessaan tyttöltä asiasta. Tekijällä ei ole ollut rikosrekisteriä.

Kolmas kuvaus liittyy baarissa tavanneisiin mieheen ja naiseen, jotka päätyvät samaan paikkaan yöksi. Naisen nukkuessa mies riisuu hänet ja aloittaa sukupuoliyhdyksen, jonka nainen pyytää herätessään keskeyttämään. Mies suorittaa teon kuitenkin loppuun naisen sanallisesta ja fyysisestä vastustelusta huolimatta. Miehellä ei ole aiempia tuomioita.

Neljännessä tapauksessa kuvataan yhdessä asuvaa pariskuntaa. Suhteen naisosapuoli ei ole kuitenkaan suhteeseen tyytyväinen ja päättäessään sen pyytää miestä poistumaan asunnostaan. Tästä seuraa riita, joka eskaloituu siihen, että mies lyö naista kaksi kertaa. Miehellä ei ole aikaisempia rikosrekisterimerkintöjä.

Viides kuvaus kertoo huumausaineita käyttävästä miehestä, joka rahoittaa päiheteiden käyttöön tuomalla maahan huumeita ja myymällä niitä eteenpäin. Maahan tuotujen ja myytyjen huumaisaineiden katukauppahinnaksi arvioidaan 20 000 euroa. Miehellä on aikaisempi tuomio huumeiden hallussapidossa.

Kuudennessa tapauksessa kerrotaan yrittäjästä, joka on väärentänyt kirjanpitoaan ja maksanut työntekijöilleen pimeitä palkkoja. Näin hän välttynyt maksamasta veroja ja työnantajamaksuja ja saanut taloudellista hyötyä 450 000 euron arvosta. Yrittäjällä ei ole aiempia rikoksia.

Seitsemäs tapaus kuvaa työssäkäyvää naista, joka menee töiden jälkeen ystävänsä kanssa pubiin. Nautittuaan alkoholia nainen lähtee autollaan kotiin, mutta matkalla hän joutuu poliisin puhallutettavaksi ja puhaltaa 1,29 promillen lukeman. Käräjäoikeuden käsittelyn ja tapahtuneen aikana nainen on ollut ajokiellossa 4,5 kuukautta. Naisella on aiempi tuomio rattijuopumuksesta.

Kun vastaajille oli luettu lyhyehkö kuvaus tapahtuneesta rikoksesta (liite 1), kysyttiin heiltä minkä rangaistuksen he antaisivat kyseisen rikoksen tekijälle. Vastausvaihtoehtojen määrä vaihteli rikostapauksittain. Vastaaja sai valita useamman vaihtoehdon, mutta tällöin rangaistus koostuisi kaikista valituista vaihtoehdoista yhteensä (esimerkiksi ehdollinen vankeus + sakko). Vastausvaihtoehdot on lueteltu taulukossa 2.

TAULUKKO 2 Rikostapausten rangaistusvaihtoehdot

Rangaistus	Rikostapaukset
Tuomitsematta jättäminen	1-7
Sakko, enintään 0,5 kk nettotulot	1-7
Sakko, 0,5-1,5 kk nettotulot	1-7
Sakko, yli 1,5 kk nettotulot	1-7
Ehdollinen vankeus, alle 3 kk	1-7
Ehdollinen vankeus, 3-12 kk	1-7
Ehdollinen vankeus, yli 12 kk	1-7
Yhdyskuntapalvelu, alle 70 h	1-7
Yhdyskuntapalvelu, 60-120 h	1-7
Yhdyskuntapalvelu, yli 120 h	1-7

Valvontarangaistus, alle 2 kk	1-7
Valvontarangaistus, 2-3 kk	1-7
Valvontarangaistus, yli 3 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 1-4 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 5-8 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 8-11 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 1 v - 1 v 11 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 2 v - 2 v 11 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 3 v - 4 v 11 kk	1-7
Ehdoton vankeus, 5-8 v	1-7
Ehdoton vankeus, 9-12 v	1-7
Ehdoton vankeus, yli 12 v	1-7
Sovittelu	1-4
Korvaus, alle 1.000 e	1-4
Korvaus, 1.000-5.000 e	1-4
Korvaus, 5.000-10.000 e	1-4
Korvaus, yli 10.000 e	1-4
Ei osaa sanoa	1-7

Sovittelu ja korvaus olivat käytössä vain niissä tapauksissa, joissa rikoksella oli selkeä uhri, jonka kanssa sovittelu voitaisiin tehdä ja joka saisi korvauksen kivusta ja kärsimyksestä. Lisäksi tapauksessa 7 (autonkuljettaminen päihtyneenä) oli mahdollisuus määrätä tekijälle ajokielto. Ajokieltoa määräsikin suuri osa vastaajista (926 vastaajaa eli 74 % vastaajista). Ajokiellon keskimääräinen suuruus oli 10 kuukautta.

Seuraavaksi esitellään lyhyesti vastaajien rikostapauksiin antamia tuomioita. Syy sille miksi tämä tehdään tässä luvussa eikä tuloksissa on se, että tutkimusasetelmassa keskitytään vain kolmeen rikostapaukseen ja siihen mitkä muuttujat ovat yhteydessä kovempaan rangaistusasetteeseen. Lisäksi tuomiot on esitelty jo aiemmin Kääriäisen (2017) julkaisussa. Taulukossa 3 on esitelty vastaajien rikostapauksille antamat tuomiot siten, että saman alakategorian vaihtoehdon valinneet on laskettu yhteen. Esimerkiksi ehdollinen vankeus sarakkeessa on niiden vastaajien lukumäärä, jotka ovat valinneet jonkin ehdollisen vankeustuomion (alle 3 kk, 3-12 kk tai yli 12 kk). Taulukkoon on valittu vain ne rangaistusvaihtoehdot, jotka olivat kaikille seitsemälle tapaukselle yhteisiä eli sovittelu ja korvaus on jätetty pois. Prosenttiosuudet on laskettu käyttämällä tutkimukseen kokonaisuudessaan osallistuneiden lukumäärää (n = 1251). Prosenttiluvut on pyöristetty lähimpään kokonaislukuun, paitsi alle yhden prosentin osuudet on pyöristetty yhden desimaalin tarkkuudella. Koska vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon, ylittää yhden tapauksen yhteenlasketut prosenttiarvot 100 prosenttia, joten yhteensä sarake on jätetty taulukosta pois.

TAULUKKO 3 Vastaajien rikostapauksille antamat tuomiot (vastaajien lukumäärä ja prosenttiosuus, n = 1251)

	Tuomitsematta jättäminen	Sakko	Ehdollinen vankeus	Yhdyskuntapalvelu	Valvontarangaistus	Ehdoton vankeus	Ei osaa sanoa
Törkeä pahoinpitely	2 0,2 %	180 14 %	278 22 %	224 18 %	153 12 %	752 60 %	7 0,6 %
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	93 7 %	273 22 %	485 39 %	268 21 %	125 10 %	279 22 %	11 0,9 %
Raiskaus	30 2 %	212 17 %	441 35 %	199 16 %	74 6 %	580 46 %	8 0,6 %
Pahoinpitely	37 3 %	437 35 %	472 38 %	260 21 %	85 7 %	92 7 %	8 0,6 %
Törkeä huumausainerikos	1 0,1 %	302 24 %	158 13 %	189 15 %	216 17 %	963 77 %	9 0,7 %
Törkeä veropetos	8 0,6 %	592 47 %	512 41 %	331 26 %	130 10 %	527 42 %	11 0,9 %
Törkeä rattijuopumus	1 0,1 %	511 41 %	530 42 %	365 29 %	219 18 %	295 24 %	7 0,6 %

Kuten taulukosta 3 voidaan havaita, vaihtelivat vastaajien antamat tuomiot melkoisesti rikostapauksittain. Esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn ja törkeän huumausainerikoksen kohdalla löytyi yksi selkeä rangaistus, ehdoton vankeus, jonka valitsi kummassakin tapauksessa reilusti yli puolet vastaajista. Muissa tapauksissa mikään rangaistus ei esiintynyt niin suurella osalla vastaajista vaan useimmiten valittu vaihtoehto jäi noin 40 prosentin kohdalle. Lisäksi joissakin tapauksissa hajontaa oli enemmän, jolloin mikään yksittäinen rangaistusvaihtoehto ei noussut selkeimmin esiin.

Törkeän pahoinpitelyn kohdalla 60 % vastaajista valitsi ehdottoman vankeustuomion. Suomalaiset suhtautuvat siten julkisella paikalla tapahtuvaan pahoinpitelyyn ankarasti, varsinkin jos se tapahtuu teräaseella kuten tässä tapauksessa. Toiseksi yleisin vaihtoehto oli ehdollinen vankeus, mutta sen valitsi vain noin viidennes vastaajista. Yhdyskuntapalvelua, sakkoa tai valvontarangaistusta ei valittu niin usein, mutta nekin saivat jonkin verran kannatusta (12–18 %).

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla hajontaa oli enemmän. Useimmiten siitä tuomittiin ehdollista vankeutta (39 %). Sakko, yhdyskuntapalvelu ja ehdoton tuomio olivat yhtä yleisiä (21–22 %), noin viidesosan vastaajista valitessa kunkin niistä. Ehdollista tuomittiin siten noin kaksi kertaa useamman kuin ehdotonta vankeutta. Osa näki tapauksessa siten vakavamman rikoksen, kun taas suurempi osa ei tuominut tapahtunutta niin ankarasti. Kiinnostavaa on myös se, että vaikka tuomitsematta jättäminen oli harvinaista, oli se kuitenkin yleisintä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla (7 %). Tätä asiaa voi selittää se, miten kyseinen tapaus oli kuvattu. Rikoksen uhri oli kuvauksessa 14-vuotias ja tekijä 22-vuotias, jolloin osa vastaajista ei

välttämättä pidä ikäeroa kovinkaan suurena. Lisäksi kuvauksessa mainittiin uhrin tulleen ”katumapälle”, jolloin hän oli lopettanut suhteen ja kertonut asiasta koulu-terveydenhoitajalle, joka oli tehnyt rikosilmoituksen. Kyseinen sanavalinta voi vaikuttaa joidenkin vastaajien tulkintaan tapahtuneesta, samoin kuin se, että rikosilmoituksen on tehnyt joku muu kuin uhri.

Raiskauksen kohdalla yleisin tuomio oli ehdoton vankeus, jonka valitsi 46 % vastaajista. Toiseksi yleisintä oli tuomita ehdollista vankeutta, jonka valitsi 35 % vastaajista. Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön verrattuna raiskaus oli siten tuomittavampaa, mutta ei kuitenkaan niin tuomittavaa kuin törkeä pahoinpitely tai törkeä huumausainerikos.

Pahoinpitely eli lähisuhdeväkivalta ei näyttäytynyt aineistossa niin tuomittavana tekona kuin muut. Siitä tuomitsi ehdollista 38 % ja sakkoja 35 % vastaajista. Lisäksi ehdotonta vankeutta valittiin huomattavasti muita tapauksia harvemmin (vain 7 %). Suomessa lähisuhdeväkivalta on kuitenkin aika yleistä, sillä Tilastokeskuksen (2022) mukaan 2021 tehdyssä tutkimuksessa naisista 32 % ja 18 % miehistä kertoo kokeneensa väkivaltaa jossakin parisuhteessaan elämänsä aikana. Ehkä asenne lähisuhdeväkivaltaa kohtaan ei ole niin tuomitseva kuin muissa rikostapauksissa, mikä voisi osaltaan selittää sen yleisyyttä. Tätä ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa voida selvittää.

Selkeästi ankarinten suhtauduttiin törkeään huumausainerikokseen, sillä vastaajista 77 % tuomitsi siitä ehdotonta vankeutta. Toiseksi ankarinta rangaistusta eli valvontarangaistusta tuomitsi tämän tapauksen kohdalla 17 % vastaajista. Sakkoja antoi noin neljännes vastaajista ja yhdyskuntapalvelua tai ehdollista 13–15 % vastaajista. Suomalaiset ovat siten sangen yksimielisiä siitä, että huumausaineiden maahantuonti ja myynti on vakava rikos, joka tulee tuomita ankarasti.

Törkeä veropetos jakoi eniten vastaajien mielipiteitä. Eniten siitä tuomittiin sakkoja (47 %). Ehdollista tai ehdotonta vankeutta tuomitsi suunnilleen sama osuus vastaajista (41–42 %). Sakkoja tuomittiin siten todennäköisesti joko jommankumman vankeusrangaistuksen kanssa. Neljännes valitsi rangaistukseksi yhdyskuntapalvelua. Osa vastaajista suhtautuu tuomitsevammin tapausta kohtaan ja on valmiita laittamaan rikoksen tekijän vankilaan, kun taas osa näkee ehdollisen vankeusrangaistuksen sopivampana ja suhtautuu siten vähemmän ankarasti talousrikollisuuteen.

Törkeän rattijuopumuksen kohdalla 42 % vastaajista valitsi rangaistukseksi ehdollisen vankeuden. Sakkoja antoi 41 %. Yhdyskuntapalvelu valittiin rangaistukseksi yleisimmin juuri tämän tapauksen kohdalla (29 %). Ehdotonta vankeutta antoi 24 % vastaajista. Törkeä rattijuopumus koettiin siten tuomittavampana kuin lähisuhdeväkivalta ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, mikä on yllättävää.

Rangaistuksista suosittiin selvästi ehdollista tai ehdotonta vankeutta kaikkien rikostapausten kohdalla. Harvemmin valittiin yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus.

tus. Tätä voi selittää se, että tavalliselle kansalaiselle ehdollinen ja ehdoton vankeusrangaistus ovat tutumpia rangaistusmuotoja kuin yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus.

Tutkimuksen rikostapaukset voidaan asettaa useammalla tavalla ankaruusjärjestykseen niiden saamien tuomioiden perusteella. Tässä tutkimuksessa valittiin järjestyksen perusteluksi ehdottoman vankeusrangaistuksen osuus tapauksille annetuista tuomioista. (Sama järjestys tuli myös valitsemalla kaksi ankarinta tuomiota). Rikosten järjestys tuomittavimmasta teosta alkaen: törkeä huumausainerikos, törkeä pahoinpitely, raiskaus, törkeä veropetos, törkeä rattijuopumus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pahoinpitely (lähisuhdeväkivalta).

Koska rikostapauksia on seitsemän, päätettiin tutkimuksen tarkemman tarkastelun kohteeksi valita niistä vain osa. Rikostapausten valinta perustui siihen, miten kovia rangaistuksia vastaajat niille antoivat ja miten rangaistukset jakautuivat eri vaihtoehtojen välille. Sellaiset tapaukset, joissa vastaajien antamat tuomiot vaihtelivat toisistaan eniten, koettiin analyysin kannalta mielenkiintoisiksi. Lisäksi toisistaan eroavien rikostyyppien, kuten seksuaali- ja huumausainerikos, koettiin antavan laajemman kuvan siitä, mitä suomalaiset pitävät paheksuttavana. Näillä perusteilla tarkempaan analyysiin valikoitui törkeä huumausainerikos, raiskaus ja törkeä veropetos.

3.1.2 Aineiston edustavuudesta

Kuten Pertti Töttö (2012, 56) toteaa ”edustavuutta ylipäänsä ei ole olemassa”. Edustavuutta voidaan tarkastella vain tiettyjen muuttujien eli ominaisuuksien suhteen. Esimerkkimuuttujana hän käyttää sukupuolta, jolloin aineisto on edustava sukupuolen mukaan, kun siinä on naisia ja miehiä samassa suhteessa kuin perusjoukossa. (Töttö 2012, 56.) Tähän on pyritty myös valitsemassani aineistossa tiettyjen muuttujien suhteen. Aineistossa on käytetty painomuuttujaa, joka korjaa sukupuolen, iän, asuinseudun ja 2015 eduskuntavaalien puoluekannatuksen suhteen aineiston edustavuutta perusjoukkoa vastaavaksi (Suomalaisten oikeustaju 2020). Ainakin näiden neljän muuttujan suhteen aineisto voidaan siten katsoa edustavaksi.

Töttö käy läpi aineiston edustavuutta myös todellisuuden suhteen. Tällöin aineiston edustavuus riippuu siitä, miten todellisuus ymmärretään. Mikäli todellisuus nähdään maailmassa havaittavien tapausten toteutuneita mahdollisuuksia, on aineistot mahdollista katsoa edustaviksi. Jos todellisuus ymmärretään potentiaalisina kausaalimekanismeina, ei mikään aineisto voi olla edustava, sillä on mahdotonta saada sellainen otos maailmasta, johon vaikuttaisivat vain tutkimusasetelman kannalta kiinnostavat mekanismit. Tämä voidaan käsittää aineiston teoreettisena edustavuutena. (Töttö 2005, 229.)

On siten mahdotonta sanoa, vastaako aineisto juuri rangaistusasetteiden ja arvojen suhteen suomalaista todellisuutta. On mahdollista, että aineistoon on voinut valikoitua enemmän tai vähemmän sellaisia vastaajia, jotka ovat rangaistusasetteiltään erityisen kovia tai maltillisia. Sama on mahdollista myös arvojen kohdalla, jolloin aineistossa voi yli- tai alikorostua jokin arvo, mikäli vastaajaksi on valikoitunut erityisen paljon tai vähän tietyn arvon tärkeäksi kokevia. Saatuja tuloksia ei siten ole mahdollista pitää koko totuutta kertovina; ne kuitenkin kertovat jotakin suomalaisten suhtautumisesta rikollisuuteen ja siihen mikä voi mahdollisesti vaikuttaa rangaistusasetteen taustalla.

3.2 Metodit

Koska tutkimuksessa käytettävä aineisto on numeerinen, ovat myös tutkimuksessa käytettävät metodit kvantitatiivisia. Eräs tapa jäsentää kvantitatiivisen analyysin tekoa on jakaa se kolmeen eri tasoon. Nämä kolme tasoa ovat kuvaileva eli deskriptiivinen, yhteyksiä havainnoiva ja selittävä taso (kts. esim. Jokivuori & Hietala 2007, 14). Kuvailevalla tasolla esitellään aineiston muuttujien frekvenssejä ja jakaumia. Yhteyksiä havainnoivalla tasolla tarkastellaan kahden muuttujan välistä yhteyttä. Selittävällä tasolla tarkastelu voidaan ulottaa useampaan muuttujaan yhtä aikaa käyttämällä monimuuttujamenetelmiä. Selittävän tason analyysin avulla pyritään tulkitsemaan muuttujien välisiä yhteyksiä ja peilaamaan niitä tutkimuksessa käytettävään teoriaan. Monimuuttujamenetelmien käyttö mahdollistaa myös elaboraation eli kolmannen muuttujan vakioinnin. Näin päästään näennäisten yhteyksien taakse. (Jokivuori & Hietala 2007, 14, 16–17.)

Aineiston analyysiä tullaan tekemään näiden kolme tason kautta. Aluksi analysoidaan vastaajia kuvaavia muuttujia, jonka jälkeen haetaan yhteyksiä ristiintaulukoinnin tapaan. Tietoarkiston mukaan ristiintaulukoinnin avulla voidaan tarkastella kahden tai useamman muuttujan välistä riippuvuutta tutkimalla onko selitettävän muuttujan jakauma erilainen selittävän muuttujan luokissa. Selittävä muuttuja asetetaan yleensä taulukoissa sarakkeisiin ja selitettävänä oleva muuttuja riveihin. Havainnollisempaa on myös käyttää prosenttijakaumaa, sillä vain harvoin muuttujat jakautuvat lukumäärällisesti tasaisesti eri luokkiin. Ristiintaulukoinnin merkitsevyyden testauksessa käytetään yleensä khii-toiseen testiä, joka perustuu havaittujen frekvenssien ja odotettujen frekvenssien välisen erotuksen suuruuteen. Odotetut frekvenssit saadaan, kun oletetaan muuttujien olevan riippumattomia eli muuttuja jakautuisi tasaisesti eri luokkiin. Khii-toiseen testi antaa ristiintaulukoinnille p-arvon, jota tulkitaan perinteisesti käytettyjen merkitsevyydustasojen avulla ($<0,05$ tilastollisesti melkein merkitsevä, $<0,01$ tilastollisesti merkitsevä ja $<0,001$ tilastollisesti erittäin merkitsevä).

(Tietoarkisto.) Yhteyksiä havainnoivassa ja selittävän tason analyysissä hyödynnetään myös faktorianalyysia, jonka avulla selvitetään arvoista löytyviä ulottuvuuksia.

3.2.1 Faktoriansalyysi ja summamuuttujat

Faktoriansalyysin tarkoituksena on löytää yhteisiä piirteitä jostakin muuttujajoukosta. Faktoriansalyysissä hyödynnetään muuttujien välisiä korrelaatiota, joiden avulla pyritään tiivistämään useamman muuttujan tieto yhteen faktoriin. Faktoriansalyysissä tutkitaan muuttujista tehdyn korrelaatiomatriisin korrelaatiota KMO ja Bartlettin testin avulla. Ilman muuttujien keskinäistä korrelaatiota niitä on turha yrittää tiivistää faktoreiksi. Faktoriansalyysin yleisin laskentamenetelmä on pääakseli-faktorointi (principal axis factoring). Muita faktoreiden laskentamenetelmiä ovat esimerkiksi suurimman uskottavuuden menetelmä (maximum likelihood), jota käytetään silloin kun havaintoja on paljon ja yleistetty pienimmän nelisumman menetelmä (generalized least squares), jota käytetään kun havaintoja on vähän. Faktoreiden määrää analyysissä voidaan säädellä esimerkiksi ominaisarvojen avulla. Ominaisarvo kertoo miten monen muuttujan vaihtelua faktori selittää. Oletuksena on, että yksi faktori kykenee selittämään vähintään yhden muuttujan vaihtelua. Analyysi voidaan myös pakottaa tekemään tietty ennalta päätetty määrä faktoreita. (Jokivuori & Hietala 2007, 90, 93–94.)

Faktoriansalyysissä on valittava myös sopiva rotaatiomenetelmä. Rotaatio tarkoittaa sitä, että faktoriakseleita kierretään, jotta muuttujien lataukset keskittyisivät mahdollisimman hyvin yksittäisiin faktoreihin. Rotaatiomenetelmä voi olla joko suora- tai vinokulmainen. Suorakulmainen menetelmä ei salli faktoreiden keskinäistä korrelaatiota. Tavallisen niistä on Varimax. Vinokulmainen menetelmä puolestaan sallii faktoreiden välisen korrelaation. Tavallisen vinokulmainen menetelmä on Oblimin. Sopivan menetelmän valinnassa auttaa tutkimuksessa käytettävä teoria. Esimerkiksi jos teorian pohjalta tiedetään eri piirteiden liittyvän toisiinsa, on luonnollista valita vinokulmainen menetelmä. Vinokulmaista menetelmää kannattaa suosia myös silloin, jos ilmiöstä ei ole vielä tarkkaa tietoa. (Jokivuori & Hietala 2007, 94–95.)

Marianne Silén (2021) on tutkinut sosiologian väitöskirjoissa käytettyjä menetelmiä, erityisesti faktoriansalyysia. Hän havaitsi, että suosituin rotaatiomenetelmä faktoriansalyysissä on ollut Varimax. Menetelmän suosion syynä hän näkee faktoreiden riippumattomuudesta seuraavan selkeyden, jolloin niitä on helpompaa tulkita. Sosiologian ilmiöt ovat kuitenkin monitulkintaisia, jolloin on järkevää, että niitä sisältävät muuttujat ovat myös moniulotteisia. Todenmukaisempi rotaatiomenetelmä voi siten olla vinokulmainen. (Silén 2021, 117–120.)

Faktoriansalyysin kannalta tärkeimpiä tunnuslukuja ovat KMO testi, Bartlettin testi, kommunaliteetti ja lataus. KMO tulee sanoista Kaiser-Meyer-Olkin ja se mittaa aineiston faktoroitavuutta. Yleisenä raja-arvona pidetään KMO:n kohdalla 0,5, jonka yli testin tuloksen tulisi olla, jotta faktoroitavuus on hyvä. Pienet testitulokset kertovat

sen, ettei muuttujien välistä korrelaatiota voida selittää muiden muuttujien kautta. Bartlettin sfäärisyystesti mittaa puolestaan korrelaatiomatriisin diagonaalisuutta eli sitä miten muuttujat korreloivat itsensä kanssa. Testin tuloksen tulisi olla tilastollisesti merkitsevä, jolloin diagonaalisuus on epätodennäköistä. Muuttujan kommunaliteetti kuvaa sen latautumista tiettyyn faktoriin. Se on se prosenttiosuus, jolla faktoreiden luoma kokonaisuus selittää kyseistä muuttujaa. Kommunaliteetti on välillä 0–1 ja mitä lähempänä se on lukua yksi, sitä paremmin faktori selittää muuttujan vaihtelua. Muuttujien kuulumista tiettyyn faktoriin tutkitaan niiden saaman latauksen (loading) avulla. Yleensä rajana pidetään 0,5, mutta tutkija voi olla sen suhteen joustava. (Jokivuori & Hietala 2007, 96–97, 100.)

Faktorianalyysissä saadut faktorit muutetaan tavallisesti summamuuttujiksi, jotta niitä voidaan hyödyntää aineiston jatkoanalyysissä. Summamuuttuja voidaan tehdä suoraan analyysistä tai manuaalisesti. Manuaalisesti tuotetuissa summamuuttujissa on mukana vain kyseiseen faktoriin voimakkaimmin latautuneet muuttujat, kun taas analyysin luomat summamuuttujat sisältävät tietyllä painoarvolla kaikki analyysissä olleet muuttujat. Tällöin analyysin tuottamia valmiita summamuuttujia voi olla vaikea tulkita, sillä niissä on sisältöä kaikista muuttujista. Manuaalisesti rakennettujen summamuuttujien sisäistä yhdenmukaisuutta eli homogeenisuutta on hyvä tarkastella reliabiliteettitestauksella. Yleensä tämä tehdään Cronbachin alfalla, jossa muuttujien on oltava samansuuntaisia. Mikäli näin ei ole, voidaan negatiivisesti latautuneet muuttujat uudelleen koodata kääntämällä niiden asteikkoja. Cronbachin alfa on välillä 0–1 ja mitä lähempänä se on lukua yksi, sitä parempi on summamuuttujan sisäinen yhdenmukaisuus. Raja-arvona riittävälle yhdenmukaisuudelle pidetään 0,5:ttä tai 0,6:tta. (Jokivuori & Hietala 2007, 103–104.)

Summamuuttujat voidaan tuottaa manuaalisesti laskelmalla yhteen kaikki siihen kuuluvat muuttujat, jolloin sen asteikko monikertaistuu muuttujien määrän mukaan (esim. kolmen 1–5 asteikollisen muuttujan summamuuttujan asteikko on 5–15). Toinen ja yleensä parempi vaihtoehto on keskiarvoestimoitu summamuuttuja, jonka vaihteluväli on sama kuin alkuperäisissä muuttujissa. Keskiarvoestimoidusta summamuuttujasta on helpompi hahmottaa vaihteluvälin keskipiste, mikä helpottaa tulosten tulkintaa. Myös tulosten vertailu muiden tutkimusten kanssa on yleensä helpompaa keskiarvoestimoiduilla summamuuttujilla. Lisäksi tällöin mahdollinen puuttuva havaintoarvo joltakin vastaajalta jätetään huomioimatta. (Jokivuori & Hietala 2007, 116.)

3.2.2 Erotteluanalyysi kvantitatiivisessa tutkimuksessa

Erotteluanalyysi on yksi selittävän tason monimuuttujamenetelmistä. Jokivuoren ja Hietalan (2007, 120) mukaan erotteluanalyysin avulla pyritään löytämään ne muuttujat, jotka parhaiten erottelevat ihmisten kuulumista tiettyyn ryhmään. Sekä erottelun

kohteena olevat ryhmät että analyysissä käytettävät selittävät muuttujat pitää olla tutkijan tiedossa etukäteen. Erotteluanalyysillä on yhtäläisyyksiä regressioanalyysin kanssa, sillä ne molemmat muodostavat ennustavia malleja hyödyntämällä useita selittäviä muuttujia. (Jokivuori & Hietala 2007, 120.)

Erotteluanalyysissä rakennetaan erottelufunktioita, joissa saadaan esille eniten eroavaisuuksia ryhmien välillä. Erottelufunktiot ovat lineaarikombinaatioita aineiston alkuperäisistä muuttujista. Analyysi muodostaa muuttujista erottelijoita, joissa ryhmien väliset keskiarvot poikkeavat toisistaan mahdollisimman paljon. Erottelevat muuttujat on mahdollista valita pakottavalla, lisäävällä, poistavalla tai askeltavalla menetelmällä. Pakottava menetelmä nimensä mukaisesti pakottaa kaikki selittävät muuttujat malliin. Poistava menetelmä puolestaan poistaa ne selittävät muuttujat, joiden erot ryhmien välillä ovat pienempiä. Poistaminen loppuu, kun muuttujia ei ole mahdollista poistaa heikentämättä funktion erottelukykyä. Lisäävä menetelmä taas lisää malliin selittäviä muuttujia, kunnes uuden muuttujan lisääminen ei enää paranna funktion erottelukykyä. Askeltava menetelmä yhdistää poistavan ja lisäävän menetelmän. Askeltavassa menetelmässä ensin lisätään muuttujia. Sitten niitä poistetaan mallista samalla testaten funktion erottelukykyä. Mikäli erottelukyky heikkenee, kun muuttuja poistetaan, lisätään se takaisin malliin. Askeltavan menetelmän etuna on se, että erottelufunktiossa on kohtuullisesti muuttujia, eikä siihen tule silloin myöskään turhia muuttujia, jotka erottelevat ryhmiä vain vähän. (Jokivuori & Hietala 2007, 120-121.)

Muuttujien poistamisen ja lisäämisen valintakriteerinä on sen keskiarvoeron saama F-arvo tai ryhmien merkitsevyytaso. Yleensä muuttujan lisäämisen merkitsevyytaso on suurempi (noin 0,05) verrattuna muuttujan poistamisen merkitsevyytsoon (noin 0,01). Erottelufunktioita muodostetaan yksi vähemmän kuin selitettävässä muuttujassa olevia ryhmiä on. Esimerkiksi jos tarkastellaan kahden ryhmän välisiä eroja, rakentaa malli vain yhden erottelufunktion. (Jokivuori & Hietala 2007, 123-124.)

Erotteluanalyysissä selittävien muuttujien ei tule olla liian vahvassa korrelaatioissa toistensa kanssa, sillä eroavaisuuksia tekevän muuttujan sisältö olisi silloin varsin samanlainen muiden muuttujien kanssa. Selittävät muuttujat voivat olla jatkuvia, luokiteltuja tai dikotomisissa muuttujia. Kiinnostuksen kohteena olevassa ryhmämuuttujassa eli selitettävässä muuttujassa tulee olla vähintään kaksi ryhmää, mutta niitä voi olla myös enemmän. (Jokivuori & Hietala 2007, 120, 124.)

Erotteluanalyysissä selitettävien ryhmien tulisi olla keskenään riippumattomia. Analyysissä käytettävien muuttujien tulisi olla normaalisti jakautuneita. Lisäksi kovarianssimatriisien tulisi olla yhtä suuria, minkä selvittämiseen käytetään Boxin M-testiä. Yhtäsuuruuden rajana pidetään 0,05:ttä. Mikäli Boxin M-testisuureen saama p-

arvo on suurempi kuin 0,05, ovat kovarianssimatriisit yhtä suuret, jolloin myös erotteluanalyysin tulos on hyvä. Suurissa aineistoissa, joissa on normaalijakautumattomia muuttujia, on tyypillistä saada Boxin M-testin p-arvoksi pienempi kuin 0,001, joten testille ei tule antaa liikaa painoarvoa. Muutoinkin erotteluanalyysiin liittyvät oletukset ovat enemmän ideaalitapauksia, joten menetelmää voidaan soveltaa myös vaikei jokin oletuksista täyty. (Jokivuori & Hietala 2007, 125.)

Erottelufunktioiden erottelukykyjen tilastollista merkitsevyyttä tutkitaan laske-malla Wilksin λ ja niiden avulla saatuja χ^2 -toiseen testejä. Wilksin λ testata nollahypoteesia. Nollahypoteesi olettaa, että erottelufunktioiden saamat ar-vot ovat samanlaisia selitettävien ryhmien kesken. Wilksin λ vaihtelee 0:n ja 1:n välillä. Funktion erottelukykyä voidaan tulkita myös sen saaman ominaisarvon avulla. Ominaisarvon suuruuden kasvaessa myös erottelufunktion erottelukyky on parempi. Mikäli analyysissä saadaan useampia erottelufunktioita, voidaan niiden suhteellista erottelukykyä tutkia varianssin suhteellisella osuudella (prosenttia 100:sta). (Jokivuori & Hietala 2007, 126.)

Erotteluanalyysissä saadaan erottelufunktioon sisältyvien selittävien muuttujien kanoniset korrelaatiot. Kanoniset korrelaatiot kertovat yksittäisen muuttujan yhtey-den eli korrelaation erottelufunktion arvoon. Analyysi antaa myös muodostetun erot-telufunktion ryhmäkohtaiset keskiarvot. Erotteluanalyysi standardisoi muuttujat, jo-ten niiden keskiarvo on nolla ja keskihajonta on yksi. Tällöin myös jokaisen erottelu-funktion keskiarvo on nolla. Ryhmiä vertailemalla saadaan kunkin ryhmän poik-keavuus nolosta eli miten ne sijoittuvat erottelufunktiolle. Selittävien muuttujien vai-kutusta selitettävänä oleviin ryhmiin tarkastellaan käyttämällä sekä muuttujan kano-nista korrelaatiota että ryhmän saamaa keskiarvoa erottelu-ulottuvuuden suhteen. Mikäli molemmat ovat negatiivisia, on niiden yhteisvaikutus positiivinen. Erotte-luanalyysi ei kuitenkaan paljasta syy- ja seuraussuhteita, joten sen avulla ei voida sa-noa kumpi on syy ja kumpi seuraus. (Jokivuori & Hietala 2007, 128–130.)

3.3 Tutkimusasetelma

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sitä, millä asioilla on yhteyttä suomalaisten rangaistusaseteeseen kolmen eri rikostyyppin kohdalla. Rangaistusasetettä tiettyyn rikokseen edustaa vastaajan sille antama tuomio; mitä ankarampi rangaistus on, sitä jyrkemmin vastaaja siihen suhtautuu. Ehdoton vankeus on rangaistusvaihtoehdoista kaikista ankarin, joten sitä päätettiin käyttää erottelevana tekijänä. Tutkimuksessa verrataan siis ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneita vastaajia niihin vastaajiin, jotka valitsivat rikokseen jonkin muun rangaistuksen.

Kuten jo aiemmin todettiin, valittiin tarkasteltavaksi seitsemästä rikoksesta kolme: törkeä huumausainerikos, raiskaus ja törkeä veropetos. Näihin rikostyyppihin päädyttiin siksi, että niiden katsotaan edustavan erilaisia rikostyyppisiä (huumausainerikollisuutta, väkivalta- ja seksuaalirikollisuutta ja talousrikollisuutta). Lisäksi ne olivat neljän tuomittavimman rikoksen joukossa, ja niihin annetuissa tuomioissa löytyi erilaisia jakaumia eli niihin suhtauduttiin eri tavalla.

Aiempien tutkimusten perusteella taustamuuttujista valittiin mahdollisten yhteyksien tarkasteluun seuraavat muuttujat: sukupuoli, ikä, koulutustaso ja tulotaso. Lisäksi tutkitaan myös uhrikokemuksen ja rangaistusasetteen yhteyttä. Tutkimuksen lähtökohtana on myös arvojen vaikutus, jota tullaan tarkastelemaan niin yksittäisten 10 perusarvon kuin niistä luotujen summamuuttujien avulla. Aluksi yhteyksiä pyritään löytämään ristiintaulukoinnin avulla ja lopulta myös erotteluanalyysiä hyödyntämällä.

Tutkimuksessa etsitään vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko sosioekonomisilla tekijöillä yhteyttä suomalaisten rangaistusasetteisiin tietyn rikostapauksen kohdalla? Mikäli yhteys löytyy, millainen se on?
2. Onko vastaajan tai hänen läheisensä uhrikokemuksella yhteyttä rangaistusasetteeseen?
3. Onko vastaajan tärkeiksi koetuilla arvoilla tai niistä muodostetuilla arvojoukoilla yhteyttä rangaistusasetteeseen? Mikäli yhteys löytyy, millainen se on?

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Tässä luvussa esitetään aineiston analyysivaiheet ja niissä saadut tulokset. Aluksi käsitellään vastaajia kuvaavien taustamuuttujien jakaumia. Sitten tutkitaan taustamuuttujien vaikutusta kolmen rikostapauksen kohdalla ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemiseen. Lisäksi tarkastellaan vastaajan tai hänen läheisensä uhrikokemuksen vaikutusta rikostapauksiin suhtautumisessa. Tämän jälkeen käsitellään arvo-
muuttujien jakaumia, niistä faktorianalyysin avulla luotuja summamuuttujia ja niiden yhteyttä rangaistuksen valintaan. Luvun lopussa käydään läpi erotteluanalyysia, jolla on tutkittu kolmen valitun rikostapauksen ehdottoman vankeusrangaistuksen valintoja selittäviä muuttujia.

4.1 Vastaajia kuvaavien muuttujien jakaumia

Tarkastellaan aluksi vastaajia kuvaavia muuttujia. Kuten aiemmin mainittiin, vastasi kyselyyn 1251 henkilöä. Vastaajista oli naisia 647 (51,7 %) ja miehiä 604 (48,3 %). Sukupuolijakauma on siten aika tasainen, ja kyseinen tieto löytyy kaikista kyselyyn vastaajista. Koska kyselyssä käytettiin binääristä sukupuolimuuttujaa, tarkastellaan myös tässä tutkimuksessa sukupuolen vaikutusta binäärisellä sukupuolikäsityksellä.

TAULUKKO 4 Vastaajien ikäjakauma luokiteltuna

Ikäluokka	Frekvenssi	Prosenttiosuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
alle 30 v.	146	11,7 %	11,7 %
30-39 v.	140	11,2 %	22,9 %
40-49 v.	178	14,2 %	37,1 %
50-59 v.	219	17,5 %	54,6 %
60-69 v.	343	27,4 %	82,0 %
70+ v.	225	18,0 %	100,0 %

Yhteensä	1251	100,0 %	
----------	------	---------	--

Vastaajien iät vaihtelivat 18–87 vuoden välillä ja ikämuuttujan keskiarvo oli 53,7. Kaikki vastaajat olivat ilmoittaneet ikänsä. Aineiston ikämuuttuja päätettiin luokitella, jotta iän mahdollista vaikutusta rikollisuuteen suhtautumiseen olisi helpompi tarkastella. Luokittelu tehtiin jakamalla vastaajat ikäkymmenysten perusteella. Taulukossa 4 on nähtävillä vastaajien ikäjakauma. Vastaajien suurin ikäluokka on 60–69-vuotiaat, joita oli 27,4 % ja pienin ikäluokka on 30–39-vuotiaat, joita oli 11,2 %. Ikäjakaumasta voidaan huomata, että vastaajissa on enemmän vanhempiin ikäluokkiin kuin nuorempiin ikäluokkiin kuuluvia ihmisiä.

TAULUKKO 5 Vastaajien koulutustaso (korkein suoritettu tutkinto)

Koulutusluokat	Frekvenssi	Prosentti- osuus	Validi prosentti- osuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
Peruskoulu tai vähemmän	177	14,1 %	14,2 %	14,2 %
Toisen asteen tutkinto	529	42,3 %	42,3 %	56,5 %
Opistotason tutkinto	191	15,3 %	15,3 %	71,8 %
Alempi korkeakoulu- tutkinto	153	12,2 %	12,2 %	84,0 %
Ylempi korkeakoulu- tutkinto	171	13,7 %	13,7 %	97,7 %
Lisensiaatti tai tohtori	29	2,3 %	2,3 %	100,0 %
Yhteensä	1250	99,9 %	100,0 %	
Puuttuu	1	0,1 %		
Yhteensä	1251	100,0 %		

Vastaajilta kysyttiin heidän koulutustaastaansa siten, että heitä pyydettiin valitsemaan korkein heidän suorittamansa tutkinto. Alkuperäisiä vaihtoehtoja oli 15 kappaletta. Analyysin helpottamiseksi päätettiin luoda uusi muuttuja koulutusluokat, joissa yhdistettiin alkuperäisiä vastausvaihtoehtoja. Taulukossa 5 näkyy vastaajien jakautuminen koulutustason suhteen. Yleisin koulutustaso on toiseen asteen tutkinto, eli ammattitutkinto, ylioppilastutkinto tai molemmat, joka oli 42,3 % vastaajista. Pienin luokka on kaikista korkeimmin kouluttautuneet, joita on vastaajista 2,3 %. Muutoin koulutusaste on aika tasaisesti jakautunut. Yksi vastaaja oli valinnut vaihtoehdon ”joku muu”, joka jätettiin luokitellun koulutustasomuuttuja ulkopuolelle.

TAULUKKO 6 Vastaajien kotitalouden nettotulot kuukaudessa

Tulotasot	Frekvenssi	Prosenttiosuus	Kumulatiivinen prosenttiosuus
Alle 1400 euroa	193	15,4 %	15,4 %
1400–2250 euroa	218	17,4 %	32,9 %
2251–3200 euroa	259	20,7 %	53,6 %

3201–4600 euroa	289	23,1 %	76,7 %
Yli 4600 euroa	221	17,7 %	94,3 %
Ei osaa sanoa	71	5,7 %	100,0 %
Yhteensä	1251	100,0 %	

Vastaajilta kysyttiin myös kotitalouden nettotulojen määrää kuukaudessa. Alkuperäisessä muuttujassa vaihtoehtoja oli 11 kappaletta. Analyysin helpottamiseksi tulotasoa koskeva muuttuja luokiteltiin uudelleen, jolloin luokkien lukumäärään saatiin pienennettyä. Uudessa muuttujassa yhdistettiin kaksi peräkkäistä vaihtoehtoa. Taulukossa 6 on vastaajien tulotasoa koskeva jakauma. Yleisin nettotulojen määrä (23,1 %) on 3201–4600 euron välillä ja vastaajat jakautuivat aika tasaisesti eri tulotasoluokkiin.

Kyselylomakkeelle selvitettiin myös vastaajan uhrikokemusta. Uhrikokemus määräytyi väitteen ”Oletteko itse tai onko joku kotitaloutenne jäsenistä joutunut varkauden tai väkivallan uhriksi viimeisen viiden vuoden aikana”. Vastaajista 223 oli vastannut tähän kyllä eli uhrikokemuksia on vastaajista 17,8 %. Suurimmalla osalla vastaajista (1028 kpl, 82,2 %) ei siis ole uhrikokemusta.

4.2 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet vastaajat

Tutkitaan seuraavaksi löytyykö edellisen alaluvun taustamuuttujien ja eri rangaistusvaihtoehtojen valitsemisen välillä jokin yhteys. Kuten jo aiemmin on mainittu, verrataan tutkimuksessa ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneita vastaajia muihin vastaajiin. Aineiston alkuperäinen luokittelu ei mahdollistanut suoraa ristiintaulukointia, vaan analyysi täytyi tehdä pienen mutkan kautta. SPSS-ohjelmassa on Select cases -toiminto, jota hyödyntämällä pystyy valitsemaan kunkin rikostapauksen ehdotonta vankeutta koskevat muuttujat. Tällöin ohjelma sallii tarkastella ainoastaan niitä vastaajia, jotka ovat valinneet kyseiseen rikostapaukseen jonkin ehdottoman vankeusrangaistuksen. Näin saatuja vastaajien lukumääriä suhteutettiin kaikkien vastaajien lukumääriin, ja laskettiin ristiintaulukoinnista tutut sarakeprosentit käsin. Esimerkiksi taulukossa 7 olevat miesten prosenttiosuudet on saatu jakamalla kuhunkin rikostapaukseen ehdotonta vankeutta valinneiden miesten lukumäärä kaikkien miesvastaajien lukumäärällä 604. Vastaavasti on toimittu myös muiden muuttujien kohdalla. Valittu tapa ei mahdollista perinteistä ristiintaulukoinnin khii-toiseen testiä, jolloin löydetyille eroille ei saada tilastollista merkitsevyyttä mittaavaa p-arvoa. Mahdollisia yhteyksiä tullaan tarkastelemaan kuitenkin vielä tarkemmin erotteluanalyysin avulla ja tutkimalla mahdollisten kolmansien muuttujien vaikutusta.

TAULUKKO 7 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet sukupuolittain (prosenttiosuudet kuvaavat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden osuutta kaikista kyseisen muuttujan luokan vastaajista)

	Miehet	Naiset	Yhteensä
Törkeä huumausainerikos	475 78,6 %	479 74,0 %	954 76,3 %
Raiskaus	288 47,7 %	288 44,5 %	576 46,0 %
Törkeä veropetos	278 46,0 %	245 37,9 %	523 41,8 %

Tarkastellaan ensin sukupuolen vaikutusta ehdottoman vankeusrangaistuksen valintaan kolmen rikostapauksen kohdalla. Taulukossa 7 olevat prosenttiosuudet kuvaavat sitä osuutta miehistä ja naisista, jotka ovat valinneet kyseisiin rikostapauksiin jonkin ehdottoman vankeusrangaistuksen. Kaikkien kolmen rikostapauksen kohdalla huomataan, että miesten prosenttiosuudet ovat naisten prosenttiosuuksiin verrattuna suuremmat. Sukupuolella vaikuttaa siten olevan yhteyttä rangaistusasetteeseen kyseisten rikostyyppien kohdalla niin, että miehet suhtautuvat niihin ankarammin kuin naiset. Erityisesti törkeän veropetoksen kohdalla ero sukupuolten prosenttiosuuksien välillä on jopa 8,1-prosenttiyksikköä, joten miehet näkevät sen valituista kolmesta rikostyyppistä naisia useammin ankarammin. Pienin ero on puolestaan raiskauksen kohdalla, mutta siinäkin eroa löytyy 3,2-prosenttiyksikköä.

TAULUKKO 8 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden ikäjakauma (prosenttiosuudet kuvaavat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden osuutta kaikista kyseisen muuttujan luokan vastaajista)

	Alle 30 v.	30–39 v.	40–49 v.	50–59 v.	60–69 v.	70+ v.	Yhteensä
Törkeä huumausainerikos	99 67,8 %	97 69,3 %	132 74,2 %	172 78,5 %	270 78,7 %	184 81,8 %	954 76,3 %
Raiskaus	87 59,6 %	84 60,0 %	95 53,4 %	104 47,5 %	136 39,7 %	70 31,1 %	576 46,0 %
Törkeä veropetos	53 36,3 %	43 30,7 %	59 33,1 %	91 41,6 %	159 46,4 %	118 52,4 %	523 41,8 %

Katsotaan seuraavaksi iän ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisen välistä yhteyttä. Taulukossa 8 on esitetty kolmen valitun rikostapauksen kohdalla ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden vastaajien ikäjakauma. Törkeän huumausainerikoksen kohdalla nuorimmasta ikäryhmästä ehdottoman vankeusrangaistuksen on valinnut 67,8 % ja vanhimmasta ikäryhmästä 81,8 %. Muutoinkin huumausainerikoksen kohdalla ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden prosenttiosuudet nousevat iän lisääntyessä. Tämä tarkoittaa sitä, että mitä vanhempi ihminen on,

sitä ankarammin hän suhtautuu huumausainerikokseen ja vastaavasti nuoremmat vastaajat suhtautuvat siihen vähemmän ankarasti.

Raiskauksen kohdalla tilanne näyttää päinvastaiselta. Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden prosenttiosuudet laskevat vastaajan iän kasvaessa. Iällä on raiskauksen kohdalla siten päinvastainen yhteys; iältään nuoremmat näyttävät suhtautuvan ankarammin raiskaukseen kuin vanhemmat vastaajat, joista yli puolet on valinnut ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan jonkin muun rangaistuksen. Tosin yhteys ei ole ihan niin suoraviivainen, sillä suurin prosenttiosuus löytyy toiseksi nuorimmasta ikäryhmästä, joka on lähes sama nuorimman ikäryhmän kanssa. Törkeään huumausainerikokseen verrattuna iällä näyttäisi olevan suurempi vaikutus raiskaukseen suhtautumisessa, sillä törkeän huumausainerikoksen kohdalla ero ikäryhmien suhteellisissa prosenttiosuuksissa on enimmillään 14-prosenttiyksikköä, kun taas raiskauksen kohdalla se on noin 29-prosenttiyksikköä.

Törkeän veropetoksen ja iän välillä on samantapainen yhteys kuin törkeän huumausainerikoksen kohdalla. Tosin iän vaikutus ei ole alusta alkaen suoraviivainen, vaan alle 30-vuotiaat eli nuorin ikäluokka suhtautuu veropetokseen jyrkemmin kuin seuraavat kaksi ikäluokkaa (30–49-vuotiaat). Muutoin vastaajien iän noustessa heistä useampi on valinnut jonkin ehdottoman vankeusrangaistuksen törkeään veropetokseen. Iällä näyttää olevan veropetoksen kohdalla suurempi vaikutus kuin huumausainerikoksessa, mutta ei kuitenkaan niin suuri vaikutus kuin raiskauksen kohdalla (ero enimmillään noin 22-prosenttiyksikköä).

TAULUKKO 9 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden koulutustaso (korkein suoritettu tutkinto) (prosenttiosuudet kuvaavat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden osuutta kaikista kyseisen muuttujan luokan vastaajista)

	Peruskoulu tai vähemmän	Toiseen asteen tutkinto	Opiston tason tutkinto	Alempi korkeakoulututkinto	Ylempi korkeakoulututkinto	Lisensiaatti tai tohtori	Yhteensä
Törkeä huumausainerikos	142 80,2 %	422 79,8 %	155 81,2 %	111 72,5 %	109 63,7 %	15 51,7 %	954 76,3 %
Raiskaus	75 42,4 %	265 50,1 %	79 41,4 %	69 45,1 %	71 41,5 %	17 58,6 %	576 46,1 %
Törkeä veropetos	97 54,8 %	238 45,0 %	83 43,5 %	44 28,8 %	55 32,2 %	6 20,7 %	523 41,8 %

Seuraavaksi selvitetään yhteyttä koulutustason ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisen välillä. Taulukossa 9 näkyy ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden vastaajien koulutustaso luokiteltuna. Koulutusta tarkasteltiin vastaajan suorittaman korkeimman tutkinnon perusteella. Kun verrataan rikostapauksittain kunkin koulutusluokan prosenttiosuuksia yhteensä sarakkeen prosenttiosuuteen,

huomataan törkeään huumausainerikokseen ehdotonta tuominneissa olevan vähemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita ja enemmän matalammin kouluttautuneita. Korkeakoulutus näyttäisi siten vaikuttavan siihen, että vastaaja suhtautuu vähemmän ankarasti huumausainerikokseen kuin matalamman koulutuksen käynyt vastaaja.

Raiskauksen kohdalla koulutustasolla ei vaikuta olevan suoraviivaista yhteyttä ehdottoman vankeusrangaistuksen valintaan. Koulutustasojen prosenttiosuuksia verrattaessa huomataan, että peruskoulun tai sitä vähemmän, opistotason ja ylemmän korkeakoulu tutkinnon suorittaneita on ehdottoman vankeuden valinneissa vähemmän. Toisen asteen tutkinnon suorittaneita on puolestaan enemmän, samoin kuin lisenssiaatin tai tohtorin tutkinnon suorittaneita, jotka suhtautuvat raiskaukseen ankaremmin. Koulutuksella voi kuitenkin olla jokin yhteys raiskaukseen liittyvään rangaistusasetteeseen, mutta se ei näytä olevan ainakaan suoraviivaista.

Törkeään veropetokseen ehdotonta valinneissa havaitaan samanlainen yhteys koulutustason vaikutuksesta kuin huumausainerikoksen kohdalla. Korkeakoulututkinnon ja jatkotutkinnon suorittaneita on vastaajissa vähemmän kuin matalammin koulutettuja. Korkeasti koulutetut suhtautuvat siten vähemmän ankarasti talousrikokseen. Matalimmalla koulutustasolla on kuitenkin suurempi vaikutus veropetoksen kohdalla kuin huumausainerikoksessa, sillä törkeän huumausainerikoksen kohdalla eroa matalimman koulutustason ja yhteensä sarakkeen välillä on noin 4-prosenttisyksikköä, kun taas vastaava ero törkeän veropetoksen kohdalla on 13-prosenttisyksikköä.

TAULUKKO 10 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden tulotaso (kotitalouden kuukausittaiset nettotulot euroina) (prosenttiosuudet kuvaavat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden osuutta kaikista kyseisen muuttujan luokan vastaajista)

	Alle 1400	1400–2250	2251–3200	3201–4600	Yli 4600	Yhteensä
Törkeä huumausainerikos	152 78,8 %	171 78,4 %	204 78,8 %	229 79,2 %	147 66,5 %	903 76,5 %
Raiskaus	88 45,6 %	95 43,6 %	122 47,1 %	141 48,8 %	100 45,2 %	546 46,3 %
Törkeä veropetos	93 48,2 %	90 41,3 %	117 45,2 %	123 42,6 %	76 34,4 %	499 42,3 %

Tutkitaan seuraavaksi onko vastaajan tulotasolla ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisella mitään yhteyttä. Tarkastellaan taulukossa 10 esitettyjä ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden vastaajien tulotasoja rikostyypeittäin. Taulukosta on jätetty pois ne vastaajat, jotka eivät ole osanneet arvioida kotitaloutensa nettotuloja (siksi yhteensä sarakkeessa on vähemmän vastaajia kuin aiemmissa taulukoissa). Törkeän huumausainerikoksen kohdalla havaitaan jakopiste 4600 euron kohdalla. Sellaisia vastaajia, joiden kotitalouden nettotulot ovat kuukaudessa korkeintaan

4600 euroa, on odotettua hieman enemmän ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneissa ja vastaavasti kaikista varakkaimpia vähemmän. Kaikista varakkaimmat suhtautuvat siten vähemmän ankarasti huumausainerikokseen kuin muut. Raiskaukseen suhtautuu ankarammin sellaiset vastaajat, joiden kotitalouden nettotulot ovat kuukaudessa 3201–4600 euron välillä ja vähemmän ankarasti sellaiset vastaajat, joiden kotitalouden nettotulot kuukaudessa ovat 1400–2250 euron välillä. Muissa tulotasoluokissa ei juurikaan ole eroa toistensa tai yhteensä sarakkeen kesken. Muutoinkin raiskauksen kohdalla erot prosenttiosuuksien välillä ovat aika pieniä. Törkeän veropetoksen kohdalla eroja on enemmän. Ankarammin veropetokseen suhtautuvat matalimman tuloluokan vastaajat ja vähemmän ankarasti ylimmän tuloluokan vastaajat. Tulotason ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisen välillä näyttäisi siten olevan yhteys, mutta se ei ole kovin suoraviivainen.

TAULUKKO 11 Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden uhrikokemukset (vastaaja itse tai kotitalouden jäsen ollut varkauden tai väkivallan kohteena viimeisen viiden vuoden aikana)

	Uhrikokemus	Ei uhrikokemusta	Yhteensä
Törkeä huumausainerikos	163 73,1 %	791 76,9 %	954 76,3 %
Raiskaus	106 47,5 %	470 45,7 %	576 46,0 %
Törkeä veropetos	88 39,5 %	453 42,3 %	523 41,8 %

Tutkitaan vielä onko vastaajan uhrikokemuksella ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisella yhteyttä. Taulukossa 11 on ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden vastaajien uhrikokemusten esiintyminen rikostapauksittain. Törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla uhrikokemuksen omaavia vastaajia on odotettua hieman vähemmän (verratessa yhteensä sarakkeeseen). Uhriksi joutumisella näyttäisi siten olevan negatiivinen yhteys vastaajan rangaistusasetteeseen eli oma tai läheisen rikoksen uhriksi joutuminen näyttäisi aiheuttavan sen, että vastaaja suhtautuu huumausainerikollisuuteen ja talousrikollisuuteen vähemmän ankarasti. Raiskauksen kohdalla uhriksi joutuneita on hieman odotettua enemmän; sillä näyttää siis olevan positiivinen yhteys. Uhrikokemuksen suhteen ei siis löydy universaalia yhteyttä rangaistusasetteeseen. Erot ryhmien välillä ovat kuitenkin pieniä, joten kyse voi olla myös sattumasta.

Sukupuolen, iän, koulutus- ja tulotason sekä uhrikokemuksen vaikutukset ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemiseen kolmen käsitellyn rikostapauksen kohdalla voivat kuitenkin ristetä keskenään tai olla vain näennäisiä yhteyksiä. Taus-tamuuttujien vaikutusta tulee tarkastella myös silloin, kun muut muuttujat on vakioitu. Esimerkiksi Suomessa naiset ovat yleensä korkeammin koulutettuja kuin miehet,

joten on mahdollista, että miesten ankarampi suhtautuminen rikoksiin selittyikin heidän koulutustaustallaan eikä sukupuolella. Tätä tutkittiin taulukoimalla ehdottoman vankeusrangaistuksen valinnea miehiä ja naisia erikseen kunkin koulutusluokan sisällä. Törkeän huumausainerikoksen kohdalla huomattiin, että miehillä oli edelleen ankarampi suhtautuminen kyseiseen rikokseen eli suurempi osa miehistä oli valinnut ehdottoman vankeusrangaistuksen kuin naisista kaikkien muiden koulutustasojen paitsi toisen asteen tutkinnon kohdalla. Raiskauksen tapauksessa hajontaa oli enemmän ja koulutustaustaltaan peruskoulun tai vähemmän, toisen asteen tutkinnon ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet miehet olivat valinneet naisia useammin ehdotonta vankeutta ja muissa kolmessa koulutusluokassa naiset olivat valinneet miehiä useammin ehdotonta. Suurimmat erot sukupuolten välillä koulutusluokittain olivat matalammin koulutetuissa, joista miehistä 51,7 % ja naisista 33,3 % oli valinnut ehdotonta raiskaukseen, ja kaikista korkeimmin koulutetuissa, joista miehistä 46,2 % ja naisista 68,8 % oli valinnut ehdotonta raiskaukseen. Törkeän veropetoksen kohdalla koulutusluokittain tarkasteltuna miehistä suurempi osa oli valinnut naisia useammin ehdotonta kaikissa muissa koulutusluokissa paitsi toisen asteen tutkinnossa ja kaikista korkeimmin koulutetuissa. Näyttäisi siis siltä, että sukupuolen yhteys on voimakkaampaa törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla ja raiskauksen tapauksessa sukupuolen yhteydestä on vaikea sanoa mitään kovin täsmällistä.

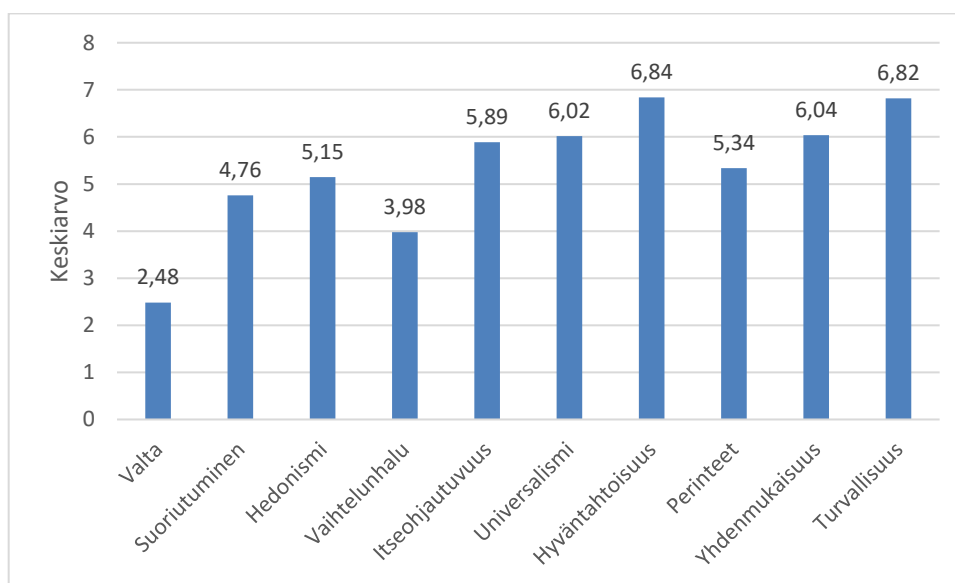
Sukupuolen yhteyttä tarkasteltiin myös ikäluokittain. Törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen tapauksissa miehet suhtautuivat ankarammin kuin naiset kaikissa muissa ikäluokissa paitsi nuorimmassa eli alle 30-vuotiaiden luokassa. Raiskauksen kohdalla miehet suhtautuivat ankarammin kaikissa muissa ikäluokissa paitsi 30–39 ja 50–59 ikäluokissa, joissa naiset olivat valinneet miehiä useammin ehdotonta. Tässäkin yhteydet sukupuolen ja rangaistusasetteen välillä näyttävät olevan selkeämpiä törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla kuin raiskauksessa, jossa hajontaa on enemmän.

Ikä ja koulutustaso ovat myös läheisesti yhteydessä toisiinsa, sillä mitä kauemmin ihminen on elänyt, sitä pitemmän aikaa hänen on ollut mahdollista kouluttautua. Näiden kahden muuttujan risteävyyttä yritettiin tutkia tarkastelemalla iän vaikutusta ehdottoman vankeusrangaistuksen valintaan kunkin koulutusluokan sisällä. Suuri osa ryhmistä muodostui kuitenkin niin pieniksi, että niistä ei voinut kovin luotettavasti sanoa mitään. Asian tarkastelua helpotettiin niin, että valittiin joko korkea-koulututkinnon (kolme ylintä koulutusluokkaa) tai sitä vähemmän suorittaneet (kolme alinta koulutusluokkaa) ja tarkasteltiin heidän suhtautumistaan ikäluokittain. Tällöin havaittiin matalammin koulutetuissa se, että iäkkäämmät suhtautuivat ankarammin törkeään huumausainerikokseen ja törkeään veropetokseen ja vähemmän ankarasti raiskaukseen. Korkeasti koulutetuissa toistui sama yhteys iän kohdalla. Iällä

näyttäisi siten olevan yhteyttä rangaistusasetteeseen, joka ei selity ainakaan koulutustasolla.

Lisäksi tutkittiin uhrikokemuksen vaikutusta sukupuolittain. Törkeässä huumausainerikoksessa huomattiin, että niistä naisista, joilla oli uhrikokemus, suurempi osa oli valinnut ehdotonta vankeutta rikokseen kuin uhrikokemuksen omaavista miehistä (miehet 68,2 %, naiset 77,9 %). Raiskauksen kohdalla miehet olivat valinneet naisia useammin ehdotonta vankeutta oli heillä uhrikokemus tai ei. Törkeässä veropeitoksessa toistui sama eli miehet suhtautuivat siihen ankarammin kuin naiset huolimatta siitä ovatko he tai heidän läheisensä joutunut rikoksen uhriksi. Lisää muuttujien vakiointeja tullaan tekemään analyysin loppuvaiheessa, kun hyödynnetään erotte-luanalyysiä.

4.3 Arvot ja niiden vaikutus rangaistusasetteisiin

KUVA 3 Arvomuuttujien keskiarvot

Tarkastellaan seuraavaksi vastaajien tärkeimmiksi kokemia arvoja. Vastaajat valitsivat kunkin arvon kohdalla sen tärkeyttä kuvaavan luvun väliltä 0 = ei tärkeä ja 8 = hyvin tärkeä. Kuvassa 4 on kunkin arvomuuttujan keskiarvot kaikkien siihen vastauksen antaneiden kesken. Kuten kuvasta nähdään, suomalaisille läheisin arvo on hyväntahtoisuus (ka = 6,84). Kyseisen arvon kohdalla on myös pienin keskihajonta (kh = 1,464), joten hyvin suuri osa vastaajista sijoittuu lähellä keskiarvoa. Toiseksi tärkein arvo on turvallisuus, jonka keskiarvo 6,82 on lähes yhtä suuri kuin hyväntahtoisuuden (kh = 1,485). Kolmanneksi tärkeimmäksi vastaajat kokivat yhdenmukaisuuden (ka = 6,04, kh = 1,875) ja neljänneksi tärkeimmäksi universalismin (ka = 6,02, kh =

1,902). Arvoista myös itseohjautuvuus (ka = 5,89, kh = 1,804), perinteet (ka = 5,34, kh = 2,133) ja hedonismi (ka = 5,15, kh = 2,058) koettiin tärkeinä, tosin niiden kohdalla keskihajonnat ovat suuremmat eli vaihtelua on enemmän. Tärkeäksi arvoksi voidaan katsoa myös suoriutuminen (ka = 4,76, kh = 2,068). Vaihtelunhalu (ka = 3,98, kh = 2,156) jää alle vastausvälin keskikohdan (4 = tärkeä), samoin kuin valta (ka = 2,48, kh = 2,039), jonka suomalaisista vain harva koki tärkeänä.

Edellä kuvatuista 10 arvomuuttujasta päätettiin tehdä faktorianalyysi, jotta arvojen vaikutusta vastaajien suhtautumiseen voitaisiin tarkastella helpommin. Faktorianalyysi tehtiin hyödyntämällä pääakselifaktorointia. Rotaatiomenetelmäksi valittiin Direct Oblimin ja Deltan arvoksi 0. Vinokulmainen rotaatiomenetelmä Oblimin valittiin siksi, että sitä pidetään sosiaalitieteissä parempana vaihtoehtona, koska se sallii muuttujien keskinäisen riippuvuuden. Pienet lataukset (alle 0,1) päätettiin vaimentaa analyysissä (Suppress small coefficients). Aluksi tarkastettiin KMO ja Bartlettin testien avulla muuttujien välistä korrelaatiota. KMO arvo on 0,805 mikä on suurempi kuin yleisesti rajana pidetty 0,6. Myös Bartlettin testi oli tilastollisesti erittäin merkitsevä (p-arvo < 0,000), joten valitut muuttujat soveltuvat faktorianalyysiin.

TAULUKKO 12 SPSS-ohjelman faktorianalyysin faktoreiden rakentuminen

Total Variance Explained							Rotation Sums of Squared Loadings ^a
Factor	Total	Initial Eigenvalues		Extraction Sums of Squared Loadings			
		% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	3,365	33,647	33,647	2,850	28,496	28,496	2,176
2	1,632	16,316	49,963	1,050	10,498	38,994	1,604
3	1,141	11,408	61,372	,642	6,418	45,412	1,957
4	,690	6,901	68,273				
5	,650	6,504	74,777				
6	,631	6,313	81,090				
7	,539	5,394	86,484				
8	,529	5,290	91,774				
9	,427	4,270	96,044				
10	,396	3,956	100,000				

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

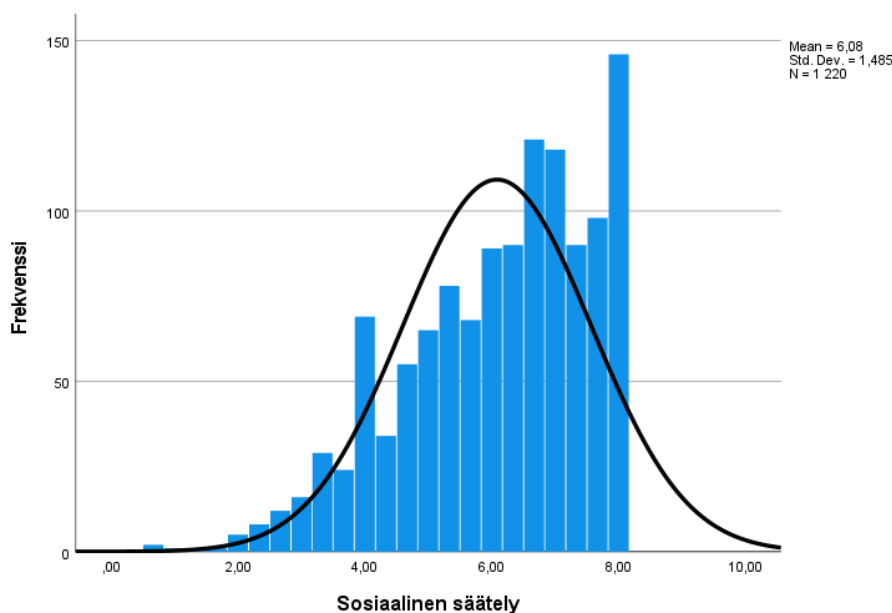
a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Kuten taulukosta 12 havaitaan, rakentuu kymmenestä arvomuuttujasta kolme faktoria. Jokaisen faktorin ominaisarvo on suurempi kuin yksi, niin kuin pitääkin, vaihdellen välillä 1,604–2,176. Taulukosta 12 nähdään myös faktorien selitysasteet. Faktorianalyysin kokonaisselitys aste on 45,4 %. Faktori 1 selittää muuttujien välisestä vaihtelusta 28,5 %, faktori 2 puolestaan 10,5 % ja faktori 3 selittää 6,4 %.

Faktoriin 1 latautuu analyysin mukaan arvot valta (0,107), vaihtelunhalu (-0,112), hyväntahtoisuus (0,334), perinteet (0,649), yhdenmukaisuus (0,843) ja turvallisuus

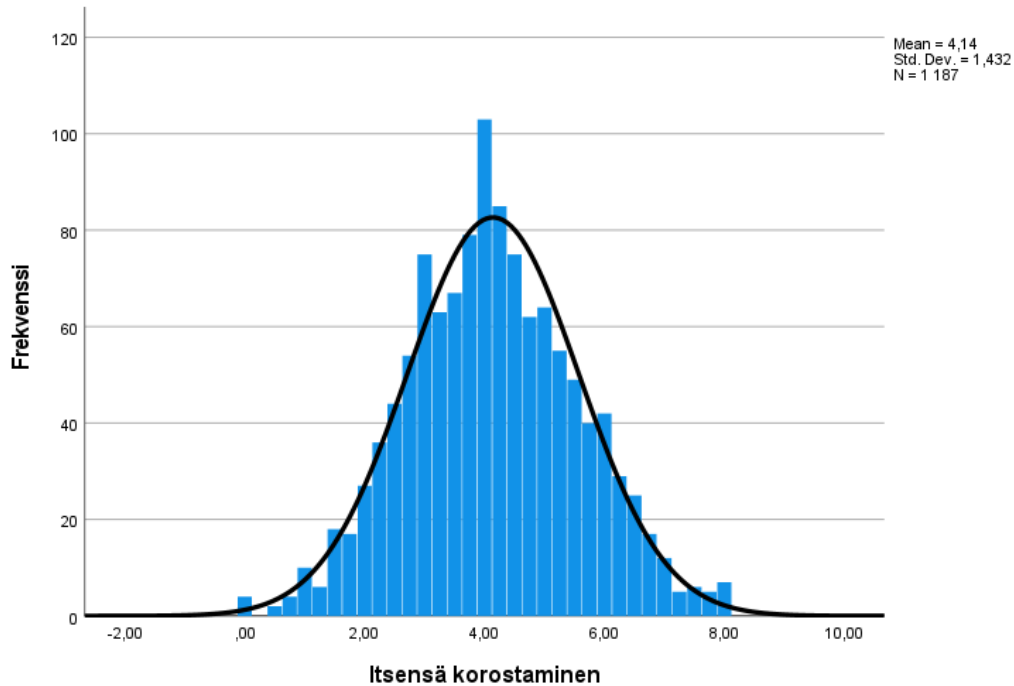
(0,511). Faktoriin 2 latautuvat arvot valta (0,621), suoriutuminen (0,573), hedonismi (0,426), vaihtelunhalu (0,577) ja itseohjautuvuus (0,267). Faktoriin 3 latautuvat valta (0,274), hedonismi (-0,237), vaihtelunhalu (-0,147), itseohjautuvuus (-0,585), universalismi (-0,617), hyväntahtoisuus (-0,569) ja turvallisuus (-0,312). Kun tarkastellaan faktoreiden latauksia yleisenä rajana pidetyn 0,5 mukaan huomataan, että faktoriin yksi lukeutuu vahvinten perinteet, yhdenmukaisuus ja turvallisuus. Siinä korostuu siten sosiaaliseen säätelyyn ja normeihin mukautuminen sekä turvallisuus. Faktoriin 2 sisältyy selvimmän arvot valta, suoriutuminen ja vaihtelunhalu; lisäksi hedonismi liittyy vahvinten toiseen faktoriin vaikkei raja-arvo ylitykään, joten otetaan se myös mukaan kyseiseen faktoriin. Faktoria 2 luonnehtii halu menestyä ja kaipaus vaihteluun ja mielihyvään elämässä. Faktori 3 muodostuu negatiivisten latausten kautta; itseohjautuvuus, universalismi ja hyväntahtoisuus, joissa korostuu itsensä kehittäminen sekä toisista ja maailmasta huolehtiminen.

Faktorianalyysin perusteella laadittiin kolme summamuuttujaa kuvaamaan kukin arvofaktoria. Aluksi testattiin tulevien mittareiden homogeenisuutta reliabilitteettitestillä (reliability analysis). Ensimmäisen faktorin Sosiaalinen säätely Cronbachin alfa on 0,730, toisen faktorin Itsensä korostaminen 0,642 ja kolmannen faktorin Itsensä ylittäminen 0,681. Kaikki kolme Cronbachin alfaa ylittävät raja-arvona pidetyn 0,6; niillä on siis riittävästi sisäistä konsistenttisuutta, jolloin summamuuttujan muodostaminen niistä on järkevää. Vaikka kolmannen faktorin suurimmat lataukset olivat negatiivisia, päätettiin summamuuttuja muodostaa kyseisistä kolmesta arvosta kääntämättä niiden suuntaan. Tällöin kaikkia kolmea faktoria on mahdollista tulkita samalla tavalla niin, että sen suurempi arvo merkitsee kyseisen summamuuttujan suurempaa tärkeyttä.

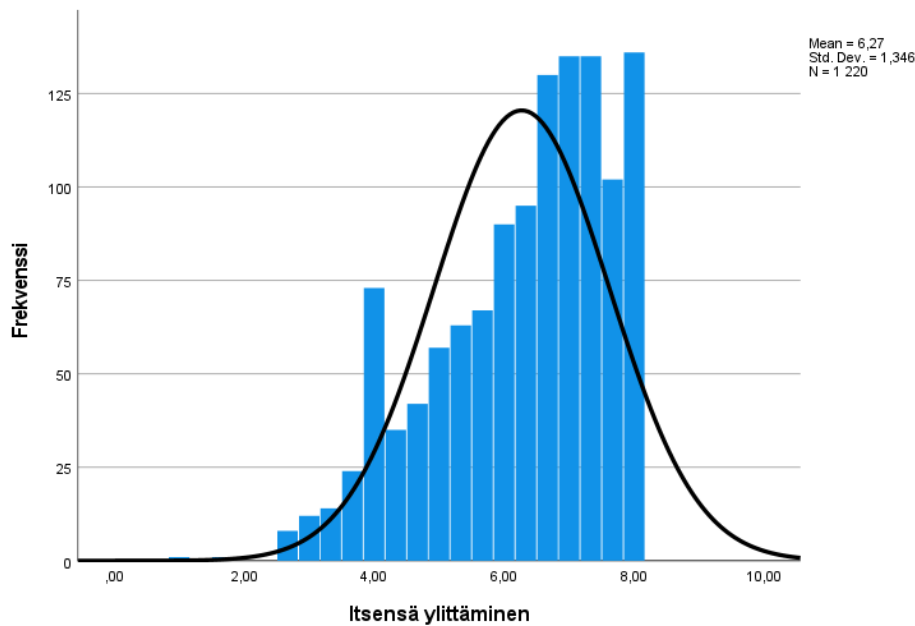
KUVA 4 Summamuuttujan Sosiaalinen säätely histogrammi

Katsotaan seuraavaksi summamuuttujien histogrammeja. Kuvassa 4 näkyy summamuuttujan *Sosiaalinen säätely* saamien arvojen jakautuminen vastaajien keskuudessa. Siitä voidaan huomata, että kuva on vasemmalle vino eli vastauksissa painottuvat suuremmat arvot. Jo faktorin keskiarvo on 6,08 joten Sosiaalisen säätelyn ulottuvuudet ovat suomalaisille tärkeitä. Keskihajonta on 1,485 mikä on aika pieni. Korkein pylväs histogrammissa on arvon 8 kohdalla, mikä tarkoittaa sitä, että vastaaja on kokenut turvallisuuden, yhdenmukaisuuden ja perinteet kaikki hyvin tärkeiksi.

KUVA 5 Summamuuttujan *Itsensä korostaminen* histogrammi

Kuvasta 5 nähdään, että summamuuttujan *Itsensä korostaminen* jakauma on normaalisti jakautunut, sillä pylväät noudattavat hyvin kuvaan piirrettyä normaalijakauman käyrää. Sen keskiarvo 4,14 on myös pienempi kuin edellisen, ollen kuitenkin lähellä vastausvaihtoehtojen keskimmäistä arvoa. Arvo 4 on merkitty kyselylomakkeessa sanallisesti tärkeäksi, joten myös *Itsensä korostamiseen* liittyvät arvot ovat suomalaisille keskimäärin tärkeitä. Suomalaisista ei kuitenkaan suurin osa pidä *Itsensä korostamista* hyvin tärkeänä, sillä korkein pylväs löytyy jakauman keskeltä arvon 4 kohdalta eikä histogrammin yläosasta, jonka pylväät ovat hyvin matalia.

KUVA 6 Summamuuttujan *Itsensä ylittäminen* histogrammi

Kuvassa 6 on summamuuttujan *Itsensä ylittäminen* histogrammi. Myös se on vasemmalle vino eli siinä suuri osa arvoista on keskiarvoa suurempia. *Itsensä ylittäminen* -summamuuttujan keskiarvo (6,27) on myös korkein kaikista kolmesta muuttujasta, jolloin se on tärkein arvoista muodostunut osa-alue suomalaisten mielestä. Myös sen keskihajonta (1,346) on pienin, jolloin vastaukset keskittyvät tiiviimmin keskiarvon ympärille. Korkeimmat pylväät keskittyvät arvojen 7 ja 8 kohdalle ja niiden väliin, joten iso osa vastaajista on pitänyt universaalisuutta, hyväntahtoisuutta ja itseohjautuvuutta hyvin tärkeinä.

4.3.1 Arvojen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välinen yhteys

Tarkastellaan nyt arvojen vaikutusta ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemiseen. Tarkastelu tehdään sekä yksittäisten arvojen että niistä muodostettujen kolmen summamuuttujan avulla. Mahdollista yhteyttä on luontevinta tutkia analysoimalla kahden ryhmän arvomuuttujien keskiarvojen eroa. Koska ryhmiä on kaksi, testataan ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä riippumattomien otosten t-testillä. Luottamustaso on testeissä oletusten mukainen 95 %. Nollahypoteesina on se, ettei ryhmien keskiarvoilla ole eroa eli keskiarvot ovat molemmissa ryhmissä samat. Testimuuttujiksi valittiin yksittäiset arvot ja ryhmät muodostettiin kunkin kolmen rikostapauksen kohdalla niin, että ensimmäisessä ryhmässä ovat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet ja toisessa ryhmässä muun rangaistusmuodon valinneet. Kustakin SPSS-ohjelmiston tekemästä analyysistä on koottu ryhmien keskiarvot taulukoon 13.

TAULUKKO 13 Ehdottoman vankeusrangaistuksen ja jonkin muun rangaistusmuodon valintojen vastaajien arvomuuuttujen keskiarvot rikostapauksittain (vaihteluväli 0-8, 0 = ei tärkeä, 8 = hyvin tärkeä)

	Törkeä huumausainerikos		Raiskaus		Törkeä veropetos	
	Ehdoton	Muu	Ehdoton	Muu	Ehdoton	Muu
Valta	2,57	2,21	2,41	2,54	2,61	2,40
Suoriutuminen	4,82	4,54	4,77	4,75	4,73	4,78
Hedonismi	5,23	4,88	5,10	5,19	5,14	5,16
Vaihtelunhalu	4,02	3,85	3,98	3,98	3,99	3,98
Itseohjautuvuus	5,84	6,02	5,85	5,92	5,82	5,93
Universalismi	6,03	5,99	5,98	6,05	6,06	5,99
Hyväntahtoisuus	6,86	6,80	6,95	6,75	6,79	6,88
Perinteet	5,49	4,85	5,26	5,41	5,53	5,20
Yhdenmukaisuus	6,17	5,65	6,01	6,07	6,18	5,94
Turvallisuus	6,87	6,66	6,88	6,78	6,85	6,80

Törkeän huumausainerikoksen kohdalla tilastollisesti melkein merkitseviä eroja keskiarvoissa esiintyy arvoista suoriutuminen (t-testi -2,052 ja p-arvo 0,040), hedonismi (t-testi -2,545 ja p-arvo 0,011), turvallisuus (t-testi -2,142 ja p-arvo 0,032) ja valta (t-testi -2,579 ja p-arvo 0,010) kohdalla. Tämä tarkoittaa sitä, että ryhmässä on tilastollisesti melkein merkitseviä eroja arvojen saamien keskiarvojen suhteen, jolloin ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet kokevat suoriutumisen, hedonismin, turvallisuuden ja vallan tärkeämpinä kuin jonkin muun rangaistusmuodon valinneet. Törkeän huumausainerikoksen tapauksessa on myös tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja (eli p-arvo on pienempi kuin 0,001) arvoissa perinteet (t-testi -4,510) ja yhdenmukaisuus (t-testi -4,140). Erityisesti siis perinteet ja yhdenmukaisuus ovat ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneille tärkeämpiä kuin jonkin muun rangaistusmuodon valinneille.

Raiskauksen kohdalla ainoa tilastollisesti melkein merkitsevä ero on hyväntahtoisuuden kohdalla, jossa t-testin arvo on -2,435 ja sitä kuvaava p-arvo on 0,015. Taulukon 14 keskiarvoista nähdään, että raiskaukseen ankarammin suhtautuvilla on korkeampi keskiarvo hyväntahtoisuuden kohdalla eli se on heistä tärkeämpää. Törkeän veropetoksen tapauksessa tilastollisesti melkein merkitsevä ero on arvon yhdenmukaisuus kohdalla, jonka t-testin arvo on -2,162 ja p-arvo on 0,031. Tilastollisesti merkitsevä ero on arvon perinteet kohdalla, jonka t-testin arvo on -2,695 ja sen p-arvo on 0,007. Ehdotonta vankeutta törkeästä veropetoksesta tuominneille on siten yhdenmukaisuus ja etenkin perinteet tärkeämpiä kuin siihen vähemmän ankarasti suhtautuille.

Mielenkiintoista on, että arvojen vaikutus on osittain erilainen rikostapauksen mukaan. Hyväntahtoisuudessa oli eroa ainoastaan raiskauksen kohdalla, kun taas yh-

denmukaisuus ja perinteet vaikuttivat sekä törkeässä huumausainerikoksessa että törkeässä veropetoksessa. Törkeään huumausainerikokseen suhtautumiseen vaikutti myös odotetusti turvallisuus, mutta hieman yllättäen myös esimerkiksi valta ja hedonismi. Vallan tärkeämmäksi kokeneet suhtautuivat siihen ankarammin, joten omaa asemaansa ei tulisi parantaa kuitenkaan rikollisin keinoin. Mielihyvääkään ei tulisi hakea laittomista päihteistä, tosin hedonismien kohdalla ero oli vain melkein merkitsevä.

Tarkastellaan seuraavaksi onko arvoista tehtyjen kolmen summamuuttujan ja ehdottoman vankeusrangaistuksen valitsemisen välillä yhteyttä havaittavissa. Käytetään tähän edelleen riippumattomien otosten t-testiä keskiarvojen mahdollisten erojen havaitsemiseen. Taulukossa 14 on summamuuttujien saamat keskiarvot ehdottoman vankeusrangaistuksen ja jonkin muun rangaistusmuodon valinneiden välillä rikospauksittain.

TAULUKKO 14 Ehdottoman vankeusrangaistuksen ja jonkin muun rangaistusmuodon valinneiden vastaajien summamuuttujien keskiarvot rikospauksittain (vaihteluväli 0-8, 0 = ei tärkeä, 8 = hyvin tärkeä)

	Törkeä huumausainerikos		Raiskaus		Törkeä veropetos	
	Ehdoton	Muu	Ehdoton	Muu	Ehdoton	Muu
Sosiaalinen säätely	6,19	5,74	6,07	6,10	6,19	6,00
Itsensä korostaminen	4,20	3,93	4,10	4,18	4,14	4,15
Itsensä ylittäminen	6,26	6,29	6,28	6,26	6,24	6,29

Sosiaalinen säätely -summamuuttujalla on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero törkeän huumausainerikoksen kohdalla (t-testi 4,569 ja p-arvo < 0,001). Tämä oli odotettavissa sillä perinteet ja yhdenmukaisuus kuuluivat tähän faktoriin, ja niillä oli yhteyttä törkeän huumausainerikoksen kohdalla myös yksittäisinä arvoina. Huumausainerikollisuuteen suhtautuvat ankarammin ne, joille sosiaalisen säätely on tärkeämpää; tämä on ymmärrettävää, sillä huumausainerikollisuuden harjoittaminen on vahvaa normeista poikkeamista. Törkeän huumausainerikoksen kohdalla oli myös tilastollisesti merkitsevä ero itsensä korostaminen -summamuuttujan kohdalla (t-testi 2,759 ja p-arvo 0,006). Tämäkin oli odotettavissa, sillä summamuuttujaan kuuluvat arvot valta, suoriutuminen ja hedonismi, joilla oli jo yksinään vaikutusta rangaistusasetteeseen törkeän huumausainerikoksen tapauksessa.

Raiskauksen kohdalla summamuuttujissa ei havaita mitään tilastollisesti merkitseviä eroja. Tämä oli toisaalta odotettavissa, sillä yksittäisistä arvoista oli ainoastaan

hyväntahtoisuudella yhteyttä rangaistusasetteeseen. Törkeän veropetoksen kohdalla löytyy tilastollisesti melkein merkitsevä ero sosiaalisen säätelyn kohdalla, jossa t-testin arvo on 2,241 ja sen p-arvo on 0,025. Sosiaalisen säätelyn tärkeämmäksi kokevat suhtautuvat myös törkeään veropetokseen ankarammin. Tämäkin on odotettu tulos, sillä kyseiseen summamuuttujaan kuuluvat arvoista yhdenmukaisuus ja perinteet, joilla oli jo yksittäisinä arvoina yhteyttä kyseisen rikoksen näkemiseen ankarammin.

4.4 Erottelufunktiot rikostapauksittain

Aineiston selittävän tason analyysi päätettiin suorittaa erotteluanalyysiä hyödyntämällä. Erotteluanalyysia varten koodattiin kolme uutta muuttujaa, joissa vastaajat jakautuvat kunkin tapauksen kohdalla kahteen ryhmään: 0 = vastaajat jotka eivät ole valinneet mitään ehdotonta vankeusrangaistusta ja 1 = vastaajat jotka ovat valinneet jonkin ehdottoman vankeusrangaistuksen. Näin erotteluanalyysia hyödyntämällä saadaan selville ne muuttujat, jotka parhaiten selittävät ihmisten jakautumista näihin ryhmiin. Jokaisen kolmen rikostapauksen kohdalla selitettävät ryhmät sisältäväksi muuttujaksi valittiin se muuttuja, joka sisälsi ryhmäjaon ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneisiin ja niihin jotka eivät olleet sitä valinneet. Selittäviä muuttujia olivat kaikki edellä jo tutkitut muuttujat eli sukupuoli, ikäluokka, koulutustaso, tulotaso, uhrikokemus, 10 perusarvoa ja niistä faktorianalyysin perusteella luodut summuuttuja (Sosiaalinen sääntely, Itsensä ylittäminen ja Itsensä korostaminen). Erotteluanalyysi tehtiin askeltavaa menetelmää käyttämällä ja selittävien muuttujien kovarianssimatriisien yhtä suuruutta tarkasteltiin Boxin M-testisuureella. Kaikissa kolmessa erotteluanalyysissä vastaajien lukumäärä oli 1141, jolloin 110 vastaajaa (8,8 %) jätettiin analyysin ulkopuolelle vähintään yhden puuttuvan arvon vuoksi. Taulukon 15 on koottu kolmen tehdyn erotteluanalyysin keskeisimmät tulokset.

TAULUKKO 15 Erotteluanalyysin tärkeimmät luvut rikostapauksittain

	Törkeä huumausainerikos	Raiskaus	Törkeä veropetos
Kovarianssimatriisien yhtä suuruus			
Boxin M-testisuureen p-arvo	0,011	0,275	0,097
Erotofunktion tilastollinen merkitsevyys			
Wilksin lambda	0,954	0,956	0,947
Khii-toiseen	53,323	51,372	62,361
P-arvo	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden sijoittuminen erottofunktiolle			
	0,119	-0,231	-0,273
Selittävien muuttujien kanoniset korrelaatiot			

Sukupuoli			0,283
Ikäluokat	0,375	0,943	-0,544
Koulutustaso	-0,513		0,763
Itseohjautuvuus	-0,430		
Hyväntahtoisuus		-0,310	
Perinteet	0,406		
Itsensä korostaminen	0,436		

Törkeän huumausainerikoksen kohdalla Boxin M-testisuureen merkitsevyystaso on 0,011 eli kovarianssimatriisit ovat erilaiset. Kuten jo aiemmin todettiin, testi antaa kuitenkin helposti pienen p-arvon (raja-arvona $p > 0,05$), joten siihen ei kannata kiinnittää liikaa huomiota, vaan erotteluanalyysi voidaan silti suorittaa. Erottelufunktion tilastollisen merkitsevyyden kertova Wilksin lambda on 0,954, khii-toiseen on 53,323 ja sen p-arvo on $< 0,001$, joten funktion erottelukyky on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Erottelufunktioon on sisällytetty viisi eri muuttujaa: koulutusluokat, perinteet, ikäluokat, itsensä korostaminen ja itseohjautuvuus. Näiden muuttujien kanoniset korrelaatiot ovat: koulutusluokat -0,513, perinteet, 0,406, ikäluokat 0,375, itsensä korostaminen 0,436 ja itseohjautuvuus -0,430. Ryhmät sijoittuvat erottelufunktiolle niin, että ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden keskiarvo on 0,119 ja jonkin muun rangaistusmuodon valinneiden keskiarvo on -0,402.

Törkeään huumausainerikokseen ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneet eroavat siis niistä vastaajista, jotka ovat valinneet kyseiseen rikokseen jonkin muun rangaistuksen. Suurin ero on aiheutuu vastaajan koulutustasosta. Mitä vähemmän koulutetumpi vastaaja on, sitä todennäköisemmin hän on ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden joukossa. Vastaavasti korkeammin koulutetut ovat todennäköisemmin valinneet jonkin muun rangaistusvaihtoehdon. Itsensä korostaminen -summamuuuttujalla on toiseksi suurin merkitys; jos vastaajalle ovat tärkeämpiä tähän arvoulottuvuuteen kuuluvat arvot (valta, suoriutuminen, vaihtelunhalu ja hedonismi), on hän todennäköisemmin valinnut törkeään huumausainerikokseen ehdottoman vankeusrangaistuksen.

Yksittäisistä arvoista itseohjautuvuudella ja perinteillä on erottelukykyä törkeän huumausainerikoksen kohdalla ryhmien kesken. Mikäli vastaaja on kokenut itseohjautuvuuden vähemmän tärkeäksi, on hän valinnut todennäköisemmin ehdottoman vankeusrangaistuksen. Perinteillä on positiivinen yhteys; mitä tärkeämpänä vastaaja pitää perinteitä, sitä todennäköisemmin hän on ehdottoman vankeusrangaistuksen valinneiden ryhmässä. Myös vastaajan iällä on erottelukykyä, tosin vähemmän kuin muilla. Mitä iäkkäämpi vastaaja on, sitä todennäköisemmin hän on valinnut ehdottoman vankeusrangaistuksen törkeään huumausainerikokseen.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että törkeään huumausainerikokseen suhtautuvat ankarammin sellaiset yksilöt, joilla on matalampi koulutustaso, jotka pitävät tärkeämpänä itsensä korostamisen arvoulottuvuutta ja perinteitä, jotka eivät pidä niin tärkeänä itseohjautuvuutta ja jotka ovat iältään vanhempia.

Raiskauksen tapauksessa Boxin M-testisuureen saama p-arvo on 0,275 eli kovarianssimatriisit ovat yhtä suuret, joten oletus täyttyy. Erottelufunktion Wilksin lambda on 0,956, khii-toiseen on 51,372 ja p-arvo on $< 0,001$ eli erottelufunktio on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Erottelufunktioon on sisällytetty vain kaksi muuttujaa, jotka ovat ikäluokat ja hyväntahtoisuus. Niiden kanoniset korrelaatiot ovat: ikäluokat 0,943 ja hyväntahtoisuus -0,310. Ryhmät sijoittuvat erottelufunktiolle niin, että ehdottoman vankeuden valinneiden keskiarvo on -0,231 ja jonkin muun rangaistuksen valinneiden keskiarvo on 0,200.

Raiskaukseen ehdotonta vankeutta valinneet vastaajat poikkeavat siis niistä vastaajista, jotka ovat valinneet siihen jonkin muun rangaistuksen. Eniten suhtautumista selittää vastaajan ikäluokka eli mitä vanhempi vastaaja on sitä epätodennäköisemmin hän on valinnut raiskaukseen ehdottoman vankeusrangaistuksen. Nuoremmat ovat siten suhtautuneet punitiivisemmin ja valinneet todennäköisemmin ehdottoman vankeuden rangaistuksena raiskaukseen kuin iäkkäämmät vastaajat. Arvoista ainoastaan hyväntahtoisuudella on merkitystä. Hyväntahtoisuutta tärkeämpänä pitävät vastaajat ovat todennäköisemmin valinneet ehdottoman vankeusrangaistuksen kuin sellaiset vastaajat, jotka eivät koe hyväntahtoisuutta niin tärkeänä.

Törkeän veropetoksen kohdalla Boxin M-testisuureen saama p-arvo on 0,097 eli kovarianssimatriisit ovat yhtä suuret. Erottelufunktion Wilksin lambda on 0,947, khii-toiseen on 62,361 ja p-arvo on $< 0,001$ eli erottelufunktio on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Erottelufunktioon on sisällytetty kolme muuttujaa: koulutustaso, ikäluokat ja sukupuoli. Muuttujien kanoniset korrelaatiot ovat seuraavat: koulutustaso 0,763, ikäluokat -0,544 ja sukupuoli 0,283. Ryhmien sijoittuminen erottelufunktiolle on ehdottoman vankeuden valinneiden kohdalla -0,273 ja jonkin muun rangaistuksen valinneiden kohdalla 0,206.

Myös törkeän veropetoksen tapauksessa on havaittavissa eroavaisuuksia siihen ehdotonta vankeutta valinneiden ja muiden vastaajien välillä. Eniten suhtautumiseen vaikuttaa koulutustaso eli mitä koulutetumpi vastaaja on, sitä epätodennäköisemmin hän on valinnut ehdottoman vankeusrangaistuksen. Matalasti koulutetut sijoittuvat siis todennäköisemmin ehdottoman vankeuden valinneisiin. Toiseksi eniten vaikuttaa vastaajan ikä; mitä vanhempi vastaaja on sitä todennäköisemmin hän on valinnut törkeään veropetokseen ehdotonta vankeutta rangaistuksena. Myös vastaajan sukupuolella on erottelukykyä. Miehet ovat valinneet törkeään veropetokseen todennäköisemmin ehdottoman vankeusrangaistuksen ja naiset puolestaan jonkin muun rangaistuksen.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Tulokset suhteessa aiempaan tutkimukseen

5.1.1 Sosiodemografisten muuttujien yhteys rangaistusasetteeseen

Suomalaisten rangaistusasetteisiin vaikuttavat suurimmaksi osaksi eri asiat rikostyyppin mukaan. Niin sosiodemografisilla tekijöillä kuin arvoilla tai arvoulottuvuuksilla löydettiin yhteyksiä siihen, että tiettyyn rikokseen valittiin todennäköisemmin ehdotonta vankeutta eli siihen suhtauduttiin punitiivisemmin. Seuraavaksi tiivistetään tutkimuksessa saatuja tuloksia ja verrataan niitä aikaisempaan tutkimukseen.

Yksittäisiä muuttujia tutkittaessa huomattiin, että suomalaisista miehet ovat punitiivisempia kuin naiset. Kun sukupuolen yhteyttä elaboroitiin huomioimalla koulutustausta ja ikä, näytti yhteys edelleen löytyvän törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla. Erotteluanalyysissä sukupuolen yhteys säilyi ainoastaan törkeän veropetoksen kohdalla. Kolmesta eri rikostyyppistä vain yhdessä näyttää siis olevan yhteys rangaistusasetteen ja sukupuolen välillä. Miehet näyttäisivät siten suhtautuvan naisia todennäköisemmin ankarammin talousrikollisuuteen. Tätä voidaan pitää hieman yllättävänä, sillä esimerkiksi Payne ym. (2004) ja Kääriäinen (2016) ovat saaneet päinvastaisia tuloksia ja todenneet naisten olevan punitiivisempia kuin miehet. Toisaalta Kuhn (1993) on saanut samansuuntaisen tuloksen sukupuolen suhteen. Saadun tuloksen voi siten katsoa olevan linjassa sen kanssa, ettei sukupuolen vaikutuksesta rangaistusasetteeseen ole niin yksiselitteistä kuvaa.

Iän suhteen löydettiin aluksi yhteys kaikkien kolmen rikostapauksen kohdalla, mikä myös säilyi kun vakioitiin koulutustausta ja tehtiin erotteluanalyysiä. Iän yhteys ei kuitenkaan ollut kaikissa rikostapauksissa samanlainen, vaan törkeässä huumaus-

ainerikoksessa ja törkeässä veropetoksessa iäkkäämmät suomalaiset suhtautuvat niihin ankarammin, kun taas nuoremmat suhtautuvat ankarammin raiskaukseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa iäkkäämpien on todettu olevan punitiivisempia kuin nuorempien (Payne ym. 2004; Kuhn 1993). Saadut tulokset ovat siten samankaltaisia aikaisempien tutkimusten kanssa ainakin huumausainerikoksen ja veropetoksen kohdalla. Toisaalta suomalaisia tutkinut Kääriäinen (2016) toteaa nuorten olevan punitiivisempia, joka havaittiin tässä tutkimuksessa raiskauksen kohdalla. Iän yhteys rangaistusasetteeseen näyttää siten olevan ainakin osittain riippuvainen rikoksen tyy-pistä.

Koulutustasolla näytti yksittäisenä muuttujana olevan yhteys rangaistusasetteeseen kahdessa rikostapauksessa: törkeässä huumausainerikoksessa ja törkeässä veropetoksessa. Erotteluanalyysissä tämä yhteys myös säilyi. Matalammin koulutetut suomalaiset suhtautuvat todennäköisemmin ankarammin huumausaine- ja talousrikollisuuteen kuin korkeammin koulutetut. Kiinnostavaa on se, ettei koulutustasolla ollut yhteyttä raiskauksen kohdalla. Löydetty yhteys on samankaltainen kuin aiemmissa tutkimuksissa, joissa on havaittu, että koulutuksen määrän kasvaessa yksilön rangaistusasetteeseen laskee (Kuhn 1993; Payne ym. 2004; Costelloe ym. 2009; King & Maruna 2009; Kääriäinen 2016).

Tulotasoä tarkasteltaessa ei löydetty kovin selkeitä tai suoraviivaisia yhteyksiä minkään rikostyyppin kohdalla. Myöskään erotteluanalyysissä tulotasoä ei otettu mukaan mihinkään kolmesta erottelefunktiosta. Saadut tulokset ovat osittain linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa, sillä King ja Maruna (2009) löysivät pienen yhteyden tulotason ja rangaistusasetteen välillä, kun taas Costelloe ym. (2009) eivät löytäneet yhteyttä. Toinen muuttuja, jolla ei yleensä ole todettu olevan yhteyttä rangaistusasetteeseen on rikoksen uhriksi joutuminen. Aikaisemman tutkimuksen valossa (Kuhn 1993; Payne ym. 2004; King & Maruna 2009; Costelloe ym. 2009; Kääriäinen 2016) olisi ollut odotettavissa ettei yhteyttä löydy, mutta törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla näytti olevan negatiivinen yhteys ja raiskauksen tapauksessa positiivinen yhteys rangaistusasetteen. Yhteys ei kuitenkaan ollut niin merkittävä, että uhrikokemus olisi tullut mukaan erottelefunktioihin.

5.1.2 Arvojen ja arvoulottuvuuksien yhteys rangaistusasetteeseen

Arvojen yhteyksistä rangaistusasetteeseen ei saatu kovin johdonmukaisia tuloksia kolmen rikostapauksen kesken. Yhdenmukaisuus näytti olevan yhteydessä törkeän huumausainerikoksen ja törkeän veropetoksen kohdalla niin, että sen tärkeämmäksi kokevat ovat punitiivisempia. Samanlainen yhteys löytyi myös perinteet-arvon kohdalla, jossa yhteys oli vahvempi. Törkeässä huumausainerikoksessa myös arvoilla suoriutuminen, mielihyvä, valta ja turvallisuus oli samanlainen positiivinen yhteys

rangaistusasetteeseen, mutta se ei ollut tilastollisesti niin merkitsevä kuin yhdenmu-
kaisuuden ja perinteiden kohdalla. Näistä kaikista yhteyksistä erotteluanalyysissä säi-
lyi ainoastaan perinteiden yhteys törkeään huumausainerikokseen. Lisäksi erotte-
luanalyysi huomasi itseohjautuvuuden kohdalla negatiivisen yhteyden törkeään hu-
mausainerikokseen liittyvään rangaistusasetteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että itseoh-
jautuvuutta vähemmän tärkeänä pitävät suhtautuvat törkeään huumausainerikok-
seen ankarammin.

Perinteiden positiivinen yhteys suomalaisten rangaistusasetteeseen oli odotettu
tulos, sillä Bilsky ym. (2022) on todennut perinteiden hyväksynnän olevan positiivi-
sessa yhteydessä normien hyväksynnän kanssa. Goossen ym. (2016) tutkivat rikoksen
tekemisen todennäköisyyttä ja totesivat perinteisyyden laskevan sitä, joten tämänkin
tutkimuksen valossa saatu tulos perinteiden yhteydestä rangaistusasetteeseen on
odotettu. Itseohjautuvuuden negatiivinen yhteys rangaistusasetteeseen on todettu
myös aiemmin (Sundberg 2014; Kääriäinen 2016; Bilsky ym. 2022; McKee & Feather
2008), joten tämänkin tulos on odotusten mukainen. Bilsky ym. (2022) ja McKee ja Feat-
her (2008) ovat todenneet, että vallalla on negatiivinen yhteys rangaistusasetteeseen,
joten vaikka vallan positiivinen yhteys suomalaisten rangaistusasetteeseen ei ollut-
kaan niin merkittävä, että se olisi tullut mukaan erottelufunktion törkeän veropetok-
sen kohdalla, on se tuloksena silti yllättävä.

Raiskauksen kohdalla löydettiin alussa yhteys rangaistusasetteen ja hyväntah-
toisuuden välillä, mikä myös säilyi erotteluanalyysissä. Hyväntahtoisuuden yhteys
on positiivinen eli mitä tärkeämmäksi ihminen kokee hyväntahtoisuuden sitä toden-
näköisemmin hänen suhtautumisensa raiskaukseen on ankarampi. Tulos on odotta-
maton, sillä aiemmissa tutkimuksissa (Goossen ym. 2016; McKee & Feather 2008) hy-
väntahtoisuuden yhteys on ollut negatiivinen eli sen olisi voinut odottaa vähentävän
rangaistusasettettä eikä lisäävän sitä.

Arvoulottuvuuksista eli faktorianalyysin perusteella tehdystä summamuuttu-
jista löydettiin analyysin alussa positiivinen yhteys Sosiaalisen säätelyn ja törkeään
huumausainerikokseen ja törkeään veropetokseen liittyvän rangaistusasetteen välillä.
Yhteys ei ollut kuitenkaan niin voimakas, että Sosiaalisen säätelyn arvoulottuvuus
olisi tullut mukaan erottelufunktioihin. Itsensä korostamisen arvoulottuvuudella oli
positiivinen yhteys törkeän huumausainerikoksen kohdalla, joka oli mukana myös
erottelufunktiossa. Itsensä korostamiseen liittyvät arvot (valta, suoriutuminen, hedo-
nismi ja vaihtelunhalu) tärkeämpänä kokevat suomalaiset suhtautuvat todennäköi-
semmin ankarammin huumausainerikollisuuteen. Tulos on linjassa aiemman tutki-
muksen kanssa, sillä Goossen ym. (2016), Bilsky ym. (2022) ja McKee ja Feather (2008)
ovat saaneet samansuuntaisia tuloksia omissa tutkimuksissaan.

Faktorianalyysissä löydetyt faktorit ovat suurimmaksi osaksi samankaltaisia
kuin teoriassa, mutta pieniä eroja myös löytyi. Schwartzin arvoteorian 10 perusarvoa

jakautuva nelikenttään, mutta tässä tutkimuksessa saatiin kuitenkin vain kolme faktoria. Ensimmäinen faktori Sosiaalinen säätely sisälsi arvot perinteet, yhdenmukaisuus ja turvallisuus. Tämä vastaa täysin Schwartzin neljännessä Säilyttäminen. Toiseen faktoriin kuuluivat arvot valta, suoriutuminen, vaihtelunhalu ja hedonismi. Schwartzin Itsensä korostaminen neljännes sisältää arvot valta ja suoriutuminen sekä siihen voidaan lukea myös hedonismi. Faktorianalyysissä mukaan siis tuli vielä vaihtelunhalu, joka lukeutuu Schwartzin nelikentällä Avoimuus muutoksille segmenttiin. Kolmas faktori sisälsi universalismin, hyväntahtoisuuden ja itseohjautuvuuden. Schwartzin teoriassa Itsensä ylittämiseen kuuluvat vain universalismi ja hyväntahtoisuus. Näiden lisäksi siis itseohjautuvuus tuli mukaan kolmanteen faktoriin, vaikka Schwartzin arvoteoriassa se kuuluu Avoimuus muutoksille osioon. Avoimuus muutoksille arvot jakautuivat siis faktorianalyysissä Itsensä korostamisen ja Itsensä ylittämiseen kesken. Schwartzin arvoteorian nelikenttä on rakennettu ympyrän muotoon, jotta siitä voidaan hahmottaa miten läheisesti arvot liittyvät toisiinsa (mitä lähempänä ne ovat toisiaan ympyrässä, sitä lähempi on arvojen motivaatioiden perusta). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna faktorin noudattavat hyvin ympyrärakennetta, sillä kustakin faktorista löytyvät arvot sijaitsevat ympyrällä lähekkäin. Ehkä on myös mahdollista, ettei suomalaisilta välttämättä löydy teorian mukaista rakennetta, vaan Avoimuus muutoksille segmentin arvot liittyvät läheisemmin muihin arvoulottuvuuksiin.

5.2 Pohdinta

5.2.1 Mistä tulokset mahdollisesti kertovat

Tutkimuksessa saatiin sekä odotettuja että osittain yllättäviäkin tuloksia. Koska yhteydet ehdottoman vankeuden valitsemiseen vaihtelivat rikostapauksittain, on syytä puhua ennemmin rangaistusaseteista monikossa kuin yksittäisestä ja yleisestä rangaistusaseteesta. Yhteyksiä rangaistusaseteisiin saatiin niin sosiodemografisista tekijöistä kuin arvoista. Iällä huomattiin olevan yhteys kaikissa kolmessa tapauksessa; iäkkäämmät suhtautuvat ankarammin huumausaine- ja talousrikollisuuteen ja nuoremmat ankarammin seksuaalirikollisuuteen. Julkisessa keskustelussa on puhuttu viime vuosina paljon seksuaalirikoksista ja niihin liittyvää lainsäädäntöä on muutettu, joten onko mahdollista, että nuoremmille suomalaisille on kehittynyt seksuaalirikollisuudesta erilainen kuva? He voivat olla paremmin selvillä sen haitallisista vaikutuksista ja yleisyydestä, jolloin suhtautuminen siihen on ankarampaa kuin iäkkäämillä suomalaisilla, joiden nuoruudessa seksuaalirikoksen määritelmät olivat hyvinkin erilaisia. On myös mahdollista, että nuoremmat samaistuvat enemmän seksuaalirikosta

kuvaavaan tilanteeseen, jolloin pelko tai sympatia voi aiheuttaa ankarampaa suhtautumista raiskaukseen. Lisäksi voinee olla mahdollista, että ikä tuo mukanaan vahvempaa sitoutumista normeihin, jolloin rikollisuuteen suhtaudutaan ankarammin, sillä se nähdään niin vahvana normeista poikkeamisena. Tämä voisi selittää iäkkäämpien ankarampaa suhtautumista huumausaine- ja talousrikoksiin.

Koulutustason yhteys rangaistusasetteisiin löydettiin huumausaine- ja talousrikollisuuden kohdalla. Korkeammin koulutetut suomalaiset suhtautuvat näihin rikosmuotoihin vähemmän ankarasti. Tätä voidaan selittää sillä, että koulutus tarjoaa lisää tietoa rikollisuudesta ja rikosoikeusjärjestelmän toiminnasta. Tutkimuksissa on todettu, että rikollisuuteen liittyvän tiedon tarjoaminen vähentää rangaistusasetteitä (esim. Balvig ym. 2015). Lisäksi Kääriäinen (2016) on pohtinut sitä, että alhainen koulutustaso voi liittyä henkilön sosiaalisen aseman epävakaisuuteen, joka lisää taloudellisen turvattomuuden tunnetta ja sitä kautta myös rangaistusasetteitä. Koulutuksen voisi siten katsoa turvaavan ihmisen asemaa ja antavan enemmän tietoa, jolloin rikollisuuteen suhtautuminen on vähemmän ankarampaa.

Sosiodemografisista tekijöistä sukupuolella oli yhteys talousrikollisuuteen liittyvään rangaistusasetteeseen. Miten tätä tulosta olisi mahdollista selittää, sillä sukupuolen yhteyksistä on saatu ristiriitaisia tuloksia aikaisemmassa tutkimuksessa? Perinteisessä sukupuolinäkemyksessä taloudesta ja perheen elannosta huolehtiminen liitetään vahvasti miehiin, joten ehkä miehet näkevät taloudellisen edun hankkimisen rikollisin keinoin vastuun välttelemisenä, jolloin talousrikollisuuteen suhtaudutaan ankarammin. Toisaalta on mahdollista, että löydettyä yhteyttä selittää jokin muu asia. Lisäksi sukupuolen vaikutus talousrikollisuuteen liittyvään rangaistusasetteeseen ei ollut niin suuri kuin koulutustaustan tai iän vaikutus.

Eräs tutkimuksen mielenkiintoisimmista tuloksista oli se, että hyväntahtoisuudella on yhteyttä raiskauksen näkemiseen ankarammin. Hyväntahtoisuuden tärkeäksi kokevat pitävät Schwartzin arvoteorian mukaan arvossa sitä, että heidän läheisillään on asiat hyvin. Raiskaus on puolestaan valituista kolmesta rikoksesta ainoa, jossa on selkeä uhri. Näiden välillä voinee vallita yhteys; ehkä hyväntahtoisuutta tärkeänä pitävät pystyvät paremmin samaistumaan tilanteen uhrin asemaan, jolloin he suhtautuvat raiskaukseen muita ankarammin. Etenkin talousrikollisuuden kohdalla on vaikeampaa nähdä sen vaikutusta ihmisiin, sillä kyseisiä rikostapauksia käsiteltäessä vastapuolena on yleensä valtio eikä niinkään yksittäinen ihminen.

Muista arvoista ja arvoulottuvuuksista löytyi yhteyksiä huumausainerikollisuuteen liittyvään rangaistusasetteeseen. Perinteillä ja Itsensä korostamisella oli positiivinen yhteys eli niiden tärkeämmäksi kokeminen lisäsi rangaistusasetteitä, kun taas itseohjautuvuuden yhteys oli negatiivinen. Huumausainerikollisuuden harjoittaminen on vahvaa normeista poikkeamista, joten perinteitä kunnioittavat ymmärrettävästi suhtautuvat siihen ankarammin. Itsensä korostamista tärkeänä pitävät haluavat

suoriutua elämässä ja saada valtaa sekä nauttivat vaihtelusta. Ehkä huumausainerikollisuuden katsotaan loukkaavan näitä arvoja; valtaa ja elämässä menestymistä tulee tavoitella laillisin keinoin eikä rikollisuudella. Elämyksiä ja vaihtelua tulee myös hakea sääntöjä noudattamalla. Itseohjautuvuuden negatiivista yhteyttä voisi selittää se, että omiin tavoitteisiin pyrkimistä arvostetaan, vaikka se tapahtuisi epäsovinnaisin keinoin. Siksi itseohjautuvuutta tärkeämpänä pitävät voisivat suhtautua vähemmän ankarasti huumausainerikollisuuteen. Toisaalta laittomien päihteiden nauttimisen voidaan myös katsoa olevan ihmisen itsensä päätettävissä oleva asia, jolloin siihen ei suhtauduta niin ankarasti.

Kiinnostavaa tuloksissa oli myös se, että yhteyksiä löytyi eniten törkeä huumausainerikoksen kohdalla verrattuna kahteen muuhun rikostapaukseen. Olisiko mahdollista, että huumausainerikollisuus on tyyliältään jotenkin erilainen, jolloin vastaajan arvomaailmalla on suurempi vaikutus? Kyseisessä rikostapauksessa oli useita eri tekijöitä mukana; toimintaa harjoittava käytti itse päihteitä ja tätä edistääkseen päätyi tuomaan maahan huumeita ja myymään niitä. Ehkä tilanteessa hahmotettiin vaikuttavan muitakin asioita kuin pelkkä oman edun tavoittelu, jolloin siihen liittyvää asennetta selittää useampi muuttuja. Toisaalta törkeään huumausainerikokseen valittiin useammin ehdotonta vankeutta, jolloin siinä saatiin suurempi joukko ihmisiä erotteluanalyysiin, jolloin mahdollisia yhteyksiä ehkä myös löytyi enemmän.

5.2.2 Tutkimuksen edut ja rajoitteet

Tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten suhtautumista rikollisuuteen kolmen eri rikostapauksen kautta. Vaikka kolme valittua rikostapausta olivat tyypiltään erilaisia (huumausaine-, seksuaali- ja talousrikollisuus) eivät ne kerro kaikkea suomalaisten rangaistusaseteesta rikollisuutta kohtaan. Robert Merton (1968, 231) mainitsee, että rikollisuudesta puhuminen kuin se olisi yksi itsenäinen kokonaisuus, voi johtaa siihen ajatukseen, että olisi olemassa yksi perusteoria, joka selittää sen syyt. Hän puhuikin rikollisuudesta sateenvarjoterminä, mikä voi haitata siihen liittyvien ongelmien teoretisointia (Merton 1968, 231). Tässäkin tutkimuksessa on puhuttu rikollisuudesta nimenomaan sateenvarjoterminä. On kuitenkin hyvä muistaa, että tutkimuksessa käsitellyt tapaukset ovat vain pieni osa rikoksista, mitä Suomessa tehdään. Vuosittaisina arvioina voidaan Tuovin (2024) tilastotietojen mukaan käyttää talousrikoksille noin 2000 kpl, huumausainerikoksille noin 26 500 kpl ja raiskauksille noin 1600 kpl. Kun näitä suhteutetaan vuonna 2022 tehtyihin rikoslakirikosten kokonaismäärään 473 100 kpl (Tuovi 2024), saadaan seuraavat prosentit: talousrikollisuus 0,4 %, huumausainerikollisuus 5,6 % ja raiskaukset 0,3 %. Saadut tutkimustulokset selittävät siten vain pientä osaa suomalaisten rangaistusaseteista, eikä niitä voida yleistää koskemaan rangaistusasetettä yleensä.

Tutkimusasetelma haluttiin pitää riittävän rajattuna, jotta se olisi mahdollista toteuttaa käytettävissä olevassa ajassa ja jotta tuloksissa päästäisiin pintaa syvemmälle. Tämän vuoksi erotteluanalyysissä käytettiin lopulta vain 18 muuttujaa, mikä on aika pieni määrä. Valitut muuttujat olivat sellaisia, joita on tutkittu myös aiemmin, jolloin tulosten vertailtavuus säilyy ja niiden käyttö on perustelua. On kuitenkin mahdollista, että jokin olennainen muuttuja on jäänyt tarkastelun ulkopuolelle. Siten tulokset eivät anna tyhjentävää kuvaa siitä, millä asioilla on yhteyttä rangaistusaseteeseen tietyn rikostyyppin kohdalla. Jotakin ne kuitenkin kertovat yleisimpien sosiodemografisten tekijöiden ja arvojen yhteydestä rangaistusaseteisiin huomioiden rikoksen tyyppiin. Lisäksi on syytä muistaa, ettei aineiston teoreettisesta edustavuudesta voida sanoa mitään, sillä ei voida tietää varmasti, että vastauksia saatiin erilaisia rangaistusaseteitä omaavilta suomalaisilta. On mahdollista, että aineisto on jotenkin vinoutunut, mikä selittäisi saatuja tuloksia.

Kääriäinen kritisoi sitä, että tutkimuksissa sekoitetaan maallikoiden antamat rangaistukset ja heidän rangaistusaseteensä toisiinsa, sillä maallikoiden antamia rangaistuksia vinjeteissä kuvattuihin rikoksiin pidetään heidän rangaistusaseteenaan. Hän pitää mahdollisena ja jopa todennäköisenä, että kovemman rangaistusaseteen omaava ihminen antaa tutkimustilanteessa kovempia rangaistuksia kuin sellainen, jolla ei ole niin vahva rangaistusaseteensä. Hän kuitenkin väittää, että maallikoiden antamat rangaistukset perustuvat pääasiassa muuhun kuin heidän rangaistusaseteisiinsä. Vinjettimenetelmän käyttämisen ideana on, että vastaaja olettaa olevansa tuomarin asemassa ja lisäksi heidän on mahdollista olettaa, ettei tuomarin ole soveliasta antaa oman asenteensa vaikuttaa antamaansa rangaistukseen. Maallikoilla on yleensä hyvin vähän tietoa rikoslaista, jolloin teon vakavuus ja siihen liittyvät olosuhteet todennäköisesti vaikuttavat vastaajan antamaan rangaistukseen. Näin ollen yleiset rangaistusaseteet vaikuttaisivat vähemmän kuin asenteet juuri vinjetissä kuvattua rikosta ja sen olosuhteita kohtaan. (Kääriäinen 2019, 413.)

Vaikka tutkimuksessa onkin käytetty vastaajien antamia rangaistuksia edustamaan heidän rangaistusasetettään, eivät saadut tulokset ole turhia. Kääriäinen totesi itsekin, että on todennäköistä, että kovemman rangaistusaseteen omaava yksilö antaa esimerkkirikostapauksiin myös kovempia rangaistuksia. Lisäksi samaa tutkimusasetelmaa on käytetty muissakin tutkimuksissa (esim. Balvig ym. 2015), joten tutkimus asettuu osaksi tätä jatkumoa. Lisäksi koska tutkimuksessa tarkasteltiin rangaistusasetettä huomioimalla rikoksen tyyppi, tulee siinä juuri rangaistusaseteen tilannekohtaiset tekijät paremmin esiin. Tätä tukee myös saadut tulokset, joissa yhteydet olivat erilaisia rikostapauksen mukaan. Lisäksi tutkimukseen osallistujia pyydettiin antamaan kullekin rikostapaukselle heidän mielestään sopiva rangaistus, jolloin heitä ei ohjattu jättämään huomiotta omien asenteiden vaikutusta. Vastaajat ovat tulkinneet

kutakin rikostapausta omalla tavallaan, sillä niihin annetut rangaistukset jakautuivat jokaisessa rikostapauksessa kaikkiin käytössä olleisiin rangaistusvaihtoehtoihin.

Kuten Jokivuori ja Hietala (2007, 9) toteavat, on tutkijan tärkeää pitää aineistoista havaitut tulokset ja niistä tekemänsä tulkinnat erillään. Tämä on ollut yksi asia, johon tässä tutkimuksessa on pyritty. Saadut tulokset on esitelty ensin ja niistä tehdyt tulkinnat on kuvattu vasta sen jälkeen. Näin lukijalla on mahdollisuus katsoa tuloksia itse taulukoista ja teksteistä ja tehdä myös omia tulkintoja, joita voi verrata raportissa esiteltyihin tulkintoihin. Raportti mahdollistaa myös toivottavasti sen, että lukija voi arvioida tehdyn analyysin luotettavuutta. Tulkinnoissa on myös pyritty käyttämään mahdollisimman neutraalia kieltä, sillä tarkoituksena ei ole ollut nähdä jotakin asennetta tai arvoa parempana kuin jotakin toista. Tästä syystä rangaistusaseteesta on puhuttu yleensä termeillä ankarampi tai vähemmän ankara, jonka tarkoituksena on ollut kuvata sitä, että tietty rikos nähdään rangaistavana vaikka sille annettaisiinkin lievempi tuomio. Hyvin harva vastaaja oli jättänyt rikostapaukset kokonaan tuomitsematta, joten suomalaisilla näyttää olevan vahva oletus siitä, että kuvatut tapaukset ovat todella rikoksia ja niistä pitää silloin seurata jokin rangaistus.

Tutkimuksessa käytetty aineisto on vuodelta 2016, joten on mahdollista, että vasta kerätystä aineistosta saataisiin erilaisia yhteyksiä muuttujien ja rangaistusaseteiden välillä. Aseteet kuitenkin muuttuvat yleensä aika hitaasti, joten tulosten voidaan edelleen katsoa olevan ajankohtaisia. Hyvä jatkotutkimuksen aihe olisikin kerätä vastaavanlainen uusi aineisto, josta saatuja tuloksia voitaisiin verrata tästä aineistosta saatuihin tuloksiin, jolloin voitaisiin tarkastella myös asenteen mahdollista muuttamista. Muita jatkotutkimusaiheita voisivat olla esimerkiksi rangaistuksiin liittyvien oikeutuksien tarkastelu ja niiden yhteys rangaistusaseteisiin. Lisäksi olisi hedelmällistä käyttää myös jotakin muuta tapaa kysyä rangaistusaseteesta, sillä käytetty tutkimusasetelma on yksi keskeinen tekijä rangaistusaseteen määrittelyssä. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä myös käsitellä laajemmin erilaisia rikoksia, jolloin saataisiin lisää tietoa rangaistusaseteistä.

LÄHTEET

Aineisto

- Kääriäinen, Juha (2017): Seitsemän rikostapausta: käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 21/2017.
- Kääriäinen, Juha (2018): Suomalaisten oikeustaju: kansalaiset 2016 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-05-30). Helsingin yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3162>
- Suomalaisten oikeustaju (2020): kansalaiset 2016 [koodikirja]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tuottaja ja jakaja].

Tutkimuskirjallisuus

- Adriaenssen, An ja Aertsen Ivo (2015): Punitive attitudes: Towards an operationalization to measure individual punitivity in a multidimensional way. *European Journal of Criminology* 12:1, 92–112.
- Balvig, Flemming, Gunnlaugsson, Helgi, Jerre, Kristina, Tham, Henrik ja Kinnunen, Arne (2015): The public sense on justice in Scandinavia: A study of attitudes towards punishments. *European Journal of Crimonology* 12:3, 342–361.
- Bilsky, Wolfgang, Borg, Ingwer ja Hermann, Dieter (2022): Utilizing personal values to explain people's attitudes towards legal norms. *European Journal of Criminology* 19:4, 632–652.
- Costelloe, Michael T., Chiricos, Ted ja Gertz, Marc (2009): Punitive attitudes towards criminals: Exploring the relevance of crime salience and economic insecurity. *Punishment & Society* 11:1, 25–49.
- Durkheim, Émile (1982): Sosiologian metodisäännöt. Helsinki: Tammi.
- Gerber, Monica M. ja Jackson Jonathan (2016): Authority and Punishment: On the Ideological Basis of Punitive Attitudes towards Criminals. *Psychiatry, Psychology and Law* 23:1, 113–134.
- Ghetti, Simona ja Redlich, Allison D. (2001): Reations to Youth Crime: Perceptions of Accountability and Competency. *Behavioral Sciences and the Law* 19:1, 33–52.
- Goossen, Mikael, Johansson Sevä, Ingemar ja Larsson, Daniel (2016): Basic human values and white-collar crime: Findings from Europe. *European Journal of Criminology* 13:4, 434–452.
- Green, David A. (2009): Feeding Wolves: Punitiveness and Culture. *European Journal of Criminology* 6:6, 517–536.
- McKee, Ian R. ja Feather, Norman T. (2008): Revenge, Retribution, and Values: Social Attitudes and Punitive Sentencing. *Social Justice Research* 21:2, 138–163.
- Jokivuori, Pertti ja Hietala, Risto (2007): Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY.

- King, Anna ja Maruna Shadd (2009): Is a conservative just a liberal who has been mugged? Exploring the origins of punitive views. *Punishment and Society* 11:2, 147–169.
- Kuhn, André: Attitudes towards punishment. Teoksessa Alvazzi del Frate, Anna, Ugljesa Zvekic ja Jan J.M. van Dijk (toim.): *Understanding Crime. Experiences of Crime and Crime Control*. UNICRI, Rooma 1993, 271–292.
- Kääriäinen, Juha (2016): Suomalaisten rangaistusasetteet. *Yhteskuntapolitiikka* 81:6, 619–631.
- Kääriäinen, Juha (2019): Knowledge, punitive attitudes and punitive gap: Finnish findings. *European Journal on Criminal Policy and Research* 25:4, 409–425.
- Merton, Robert K. (1968): *Social Theory and Social Structure*. Enlarged Edition. New York: Free Press.
- Payne, Brian K., Gainey, Randy R., Triplett, Ruth A. ja Danner, Mona J.E. (2004): What drives punitive beliefs?: Demographic characteristics and justifications for sentencing. *Journal of Criminal Justice* 32:3, 195–206.
- Schwartz, Shalom H.: Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical test in 20 countries. Teoksessa Zanna, Mark P. (toim.): *Advances in experimental social psychology*, vol 25. Academic Press, New York 1992, 1–65.
- Schwartz, Shalom H.: Beyond Individualism/Collectivism: New Cultural Dimensions of Values. Teoksessa Kim, Uichol, Harry C. Triandis, Çiğdem Kâğıtçıbaşı, Sang-Chin Choi ja Gene Yoon (toim.): *Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications*. Sage, Thousand Oaks, California 1994, 85–119.
- Schwartz, Shalom H. (2006): A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology* 5:2-3, 137–182.
- Schwartz, Shalom H. (2011): Kulttuuriset arvo-orientaatiot: Kansallisten erojen luonne ja seuraukset. Espoo: Limor.
- Schwartz, Shalom H. (2012): An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture* 2:1, artikkeli 11.
- Schwartz, Shalom H. ja Bilsky, Wolfgang (1987): Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology* 53:3, 550–562.
- Silén, Marianne (2021): Sosiologian ja tilastotieteen rajoilla. Faktorianalyysi rajakohteena. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden väitöskirja.
- Sundberg, Ralph (2014): Violent Values: Exploring the Relationship Between Human Values and Violent Attitudes. *Peace and Conflict* 20:1, 68–83.
- Tietoarkisto: Ristiintaulukointi. Kvantitatiivinen käsikirja. Saatavilla <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi/>>, luettu 9.11.2024.
- Tilastokeskus (2022): Parisuhdeväkivallan kokemukset yleisiä Suomessa. Uutinen. Saatavilla <<https://www.stat.fi/uutinen/parisuhdevakivallan-kokemukset-yleisia-suomessa-lisatietoja-webinaarissa-1562022>>, luettu 29.11.2023.
- Tilastokeskus (2024): 13r7 – Rangaistukset käräjäoikeuksittain ja rikoksittain (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena), 2019-2023.

Saatavilla

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__syyttr/statfin_syyttr_pxt_13r7.px/>, luettu 12.10.2024.

Tuovi (2024): Rikollisuus. Saatavilla <<https://sisainenturvallisuus.fi/rikollisuus>>, luettu 13.11.2024.

Töttö, Pertti (2005): Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino. 2. painos.

Töttö, Pertti (2012): Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

LIITE 1

Tapaus 1

Mikko oli istunut baarissa pidemmän aikaa ja pelannut automateilla juoden samalla muutaman oluen. Poistuessaan baarista Mikko ohitti pöydässä istuvan miesjoukon, jonka kuullen Mikko sanoi: ”Kaljupäät eivät pääse taivaaseen”.

Pöydässä istuvat nousivat ylös. Seurasi sanaharkka, jonka jälkeen kaikki lähtivät ulos selvittämään välejänsä osin painien. Tilannetta seurannut ravintolan omistaja erotti keskenään painivat Mikon ja pöydästä nousseen Roopen. Hän kehotti Mikkoa menemään kotiinsa ja ohjasi Roopen takaisin sisälle ravintolaan.

Mikon poistuessa kohti kotiaan Roope lähti hänen peräänsä ja löi tätä Leatherman-monitoimityökaluun sisältyvällä veitsellä vasemman kylkikaaren kohdalle vatsaan sekä vasempaan takareiteen. Lyönnistä aiheutui 10 senttimetrin pituinen pinnallinen haava vatsaan sekä kuuden senttimetrin syvyinen haava vasemmalle takareiteen.

Roope on tuomittu aiemmin vuonna 2010 samana vuonna tehdystä pahoinpitelystä 60 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen, jonka koeaika on päättynyt ennen nyt tehtyä tekoa.

Tapaus 2

Peruskoulun kahdeksatta luokkaa käyvä Mirjami, 14, ja erilaisia ravintola-alan töitä tekevä Toni, 22, olivat tutustuneet netissä seuranhakusivustolla. Toni oli ottanut yhteyttä Mirjamin ilmoituksen perusteella. Molemmilla oli profiilissaan todelliset tiedot iästään. Osapuolet olivat muutamia kertoja ensin yhteydessä netin kautta. Yhteydenpito jatkui myöhemmin kahdenkeskisenä keskusteluna tekstiviestien välityksellä. Viestittely muuttui melko nopeasti seksuaalisväritteisemmäksi, Tonin ollessa tässä aktiivinen osapuoli.

Jonkin ajan kuluttua Toni ehdotti tapaamista molempien tuntemassa kahvilassa. Kahvilasta he siirtyivät Tonin asunnolle kuuntelemaan musiikkia. Tässä tapaamisessa osapuolten välinen kanssakäyminen rajoittui suutelemiseen sekä kosketteluun vaatteiden päältä. Toni ehdotti myös sukupuoliyhteyttä, mutta Mirjami ei tähän suostunut.

Toni ehdotti seuraavalle viikolle uutta tapaamista hänen asunnollaan. Tämän jälkeen osapuolet tapasivat kolmesti Tonin asunnolla ja olivat kullakin kerralla sukupuoliyhteydessä keskenään. Näiden tapaamisten jälkeen Mirjami tuli asiassa katuma-

päälle ja kertoi Tonille tahtovansa lopettaa tapaamiset. Tähän myös osapuolten välinen yhteydenpito loppui. Mirjami kertoi myös tapahtuneesta kouluterveydenhoitajalle, joka teki asiasta rikosilmoituksen.

Tonilla ei ole aiempia rikosrekisterimerkintöjä.

Tapaus 3

Johanna oli ollut viettämässä baari-iltaa naispuolisen ystävänsä kanssa. Johanna nautti illan ja yön aikana paljon alkoholia. Hän tutustui baarissa erääseen Jarkkoon, joka oli illan aikana liittynyt tyttöjen seuraan. Johanna ja Jarkko joivat yhdessä useita drinkkejä ja suutelivat toisiaan. Jarkko joi illan aikana Johannaa enemmän. Seurue lähti samalla taksilla Johannan ystävättären asunnolle neljän jälkeen aamulla. Asunnolla Johanna nukahti tai sammui lattialle pedatulle patjalle Jarkon viereen. Johannalla oli yöasuna alushousut, housut, toppi ja neule.

Aamulla Jarkko riisui molempien housut ja aloitti sukupuoliyhdyntään Johannan kanssa. Johanna heräsi yhdynnän aikana, kielsi Jarkkoa jatkamasta, mutta Jarkko piti vastustelevaa Johannaa käsistä kiinni ja jatkoi yhdyntää loppuun saakka.

Jarkolla ei ole aiempia rikosrekisterimerkintöjä.

Tapaus 4

Taru ja Antti olivat seurustelleet muutaman kuukauden ja pariskunta asui Tarun vuokra-asunnossa. Antti oli kirjoilla vanhempiensa asunnossa toisella paikkakunnalla. Taru opiskeli ammattiopistossa ja Antti työskenteli rakennusapumiehenä pienessä rakennusliikkeessä. Molemmat käyttivät vapaa-aikanaan melko runsaasti alkoholia.

Eräänä päivänä Taru vietti aikaansa ystävättärensä kanssa alkoholia nauttien. Hän kertoi ystävälleen huolistaan ja varsinkin suhteestaan Anttiin, joka ei Tarua tyydyttänyt. Antin kanssa oli ollut monenlaista riitaa ja Tarusta tuntui, että hän halusi lopettaa suhteen. Ystävän neuvo oli, että kannattaa ottaa heti asia puheeksi Antin kanssa.

Tarun palattua illalla kaupungilta kotiin Antti oli tullut asuntoon. Taru sanoi Antille, että tämän olisi parasta heti pakata tavaransa ja poistua asunnosta sekä antaa avaimet takaisin. Tilanne äityi kovaksi riidaksi. Taru alkoi pakata Antin tavaroita kassiin ja vaati avaimiaan. Riita päättyi lopulta siihen, että Antti löi Tarua kaksi kertaa kasvoihin ja toisella kerralla Taru kaatui maahan. Tämän jälkeen Antti poistui asunnosta ja meni kaverinsa luo yöksi.

Tapahtuman jälkeen Taru soitti useille ystävilleen ja kertoi tapahtumista. Eräs ystävästä oli kovin huolissaan Tarun tilanteesta ja soitti tapahtuneesta poliisille. Lääkärintarkastuksessa Tarun vammoiksi todettiin mustunut silmä ja henkinen ahdistus.

Antilla ei ole aiempia rikosrekisterimerkintöjä.

Tapaus 5

Kristian on työtön 25-vuotias mies, joka käyttää paljon päihteitä, myös ns. kovia huumausaineita. Hänen kavერიipiirinsä muodostuu osin samanlaisessa elämäntilanteessa olevista nuorista miehistä. Rahoittaakseen päihteiden käyttöönsä ja muuta elämäänsä Kristian on päättänyt kavereidensa kanssa tuoda maahan huumausaineita ja myydä osan tuomistaan huumeista eteenpäin.

Kristian on kielitaitoinen ja hänellä on tuttavina mm. Lontoossa, joilla on yhteyksiä kokaiinin välittäjiin. Kristian tekeekin useita matkoja Lontooseen ja onnistuu tuomaan Suomeen kaikkiaan noin 500 grammaa kokaiinia, noin 50 gramman erissä. Huume-erät hän tuo peräsuoleensa. Lopulta Kristian jää kiinni Helsinki-Vantaan lentoasemalla.

Poliisikuulusteluissa hän kertoo myyneensä useita satoja käyttöannoksia, joko itse tai kavereidensa avustuksella. Samalla hän paljastaa kavereitaan, jotka vahvistavat hänen kertomuksensa. Vähittäismyyntiin kokaiinista meni kaikkiaan noin 225 grammaa, loput hän sanoo käyttäneensä itse. Käräjäoikeus arvioi myydyin kokaiinin katukauppahinnaksi vähintään noin 20 000 euroa.

Kristian on tuomittu vuonna 2011 hasiksen hallussapidosta ja myynnistä 90 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen, jonka koeaika on päättynyt ennen nyt tehtyä tekoa.

Tapaus 6

Pertti omistaa työvoiman vuokrausta harjoittaneen yrityksen. On käynyt ilmi, että Pertti on merkinnyt yhtiön kirjanpitoon tekaistuja alihankintalaskuja, joita yhtiö ei ole tosiasiallisesti maksanut. Näin tekemällä hän on välttynyt maksamasta 260 000 euroa arvonlisäveroa. Lisäksi Pertti on maksanut pimeänä palkkoja, joista olisi tullut tilittää verottajalle 166 000 euroa ennakonpidätystä ja 22 500 euroa työnantajan sosiaaliturvamaksua. Näiden toimien avulla Pertti on saanut laitonta taloudellista hyötyä yhteensä noin 450 000 euron arvosta.

Pertillä ei ole aiempia rikosrekisterimerkintöjä.

Tapaus 7

Oli perjantai-iltapäivä ja Raijan työpäivä postinjakajana pohjoissuomalaisessa pikkukaupungissa oli päättynyt. Työviikko oli ollut raskas mutta viikonlopun alkaessa hän

oli hyvällä tuulella. Ennen kotiin lähtöä hän teki viikonlopun ruokaostokset ja poikesi samalla Alkoon hakemaan tavanomaiset valkoviinipullot ja muutaman oluen. Raija tiesi, että hänen pitäisi vähentää alkoholin käyttöään mutta olihan nyt viikonloppu ja lupa hiukan rentoutua.

Kaupan pihassa Raija tapasi ystävänsä Leilan. Naiset päättivät poiketa paikallisessa pubissa juomassa oluet ja vaihtamassa kuulumiset. Raijan piti oikeastaan juoda vain yksi olut koska oli autolla liikkeellä ja kotimatkaakin kolmisen kymmentä kilometriä. Leilan kanssa rupatellessa olutlasi kuitenkin tyhjeni nopeasti ja hän päätti nauttia vielä pari tuopillista ennen kotimatkaa. Ajaessaan kotiin Raija joi vielä yhden tölkillisen Alkosta ostamistaan oluista.

Vähän ennen kotiin saapumistaan Raija joutui poliisin puhallusratsiaan, jossa hänen verensä alkoholipitoisuudeksi todettiin 1,29 promillea.

Raija oli joutunut väliaikaiseen ajokieltoon heti jäätyään kiinni ja oli ollut ajokiellossa 4,5 kuukautta ennen käräjäoikeuden käsittelyä.

Raija on myöntänyt poliisille teon mutta samalla kertonut toivovansa ajokorttinsa säilyttämistä työnsä tähden.

Raija oli tuomittu vuonna 2010 1,5 promillen humalassa ajosta 90 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen, jonka koeaika oli päättynyt ennen nyt tehtyä tekoa.